

MLADIKA

+ DRUŽINSKI LIST +

V S E B I N A F E B R U A R S K E Š T E V I L K E

LEPA POLJANA Trop brez zvoncev (Janez Jalen) | Zgodba Franceta Lipnika (Jože Dular) | Slovaška pota (Viktor Smolej) | Cerkvica svetega Gregorja (Emilijan Cevc) | Betlehemski pastirji (Milica Prisojnik) | Gosposki hlapec (Ivan Zorec) ★ PESMI Novo leto v gorah; Moji materi (Leopold Stanek) ★ PISANO POLJE Finska (dr. Roman Savnik) | Tikov les (P. Kunaver) | Svetnik (Mak) | Sovretovi »Stari Grki« (Maks Miklavčič) | Nove knjige | Slikar France Mihelič (K. Dobida) ★ DOM IN DRUŽINA Poezije doktorja Franceta Prešerna (Jan Plestenjak) | Izredni ženski poklici | Damski telovnik (Eliza Skalický) | Dobra kuharica (M. R.) ★ ZABAVA IN ŠALA Anekdote in smešnice | Uganke in mreže

SLIKE France Mihelič: Mrtvi Kurent; Topoli; Koča v Halozah; Obcestna gostilna; Romanje na Ptujski gori; Berači; Vas na Ptujskem polju | Fotografije (Fr. Krašovec): Ledene sveče; Zimsko sonce; Na gozdnem parobku France Mihelič pri delu | Škof Gnidovec | K članku Slovaška pota: črtež Bratislave; Bratislava; Mestna hiša v Bratislavi | K ročnemu delu: damski telovnik

KROJNA PRILOGA Članki: Dobro in zlo v otroku; Preprečimo prehlajenja; Tanke nogavice in ozki čevlji; Nekaj o spanju; Čaj in zdravje; Otroci »telovadijo«; Krč v mečih; Nasveti | V slikah: osem vzorcev bluz iz raznega blaga in nekaj otroških oblek

D O B I L I S M O V O C E N O

Vaški apostol. Roman. Spisal L. Ganghofer. Priredil B. R. Tiskala Narodna tiskarna v Ljubljani. 1939
Zlata zanka. Roman. Spisal James Oliver Curwood. Prevedel J. M. Tiskala Narodna tiskarna v Ljubljani. 1939 ★ Knjige Goriške Matice (Unione editoriale goriziana Gorizia): Koledar za prestopno leto 1940; Huda ura, spisal France Bevk; Supervitalin, spisal Damir Feigel; Žarki in življenje, spisal Jakob Trnovec; 18 velikih, spisal Andrej Budal; Hordubal, roman, spisal Karel Čapek ★ Vesele uganke. Napisala Marija Jezernik. Vrtčeva knjižnica, zvezek 3. Izdala in založila Slomškova družba v Ljubljani. 1939. Ilustriral France Podrekar. Natisnila Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani ★ Prve podobe. Knjiga pesmi. Jože Kastelic. Založba Literarnega kluba, Ljubljana. 1940. Ing. Marjanca Kane-Čuček je izdelala načrte za opremo. Natisnila Tiskarna Slatnar, družba z o. z. v Kamniku ★ Banovina Slovenija. Politična, finančna in gospodarska vprašanja. Spisal dr. Andrej Gosar. Založilo »Dejanje«, Ljubljana. 1940. Tiskala Zadružna tiskarna v Ljubljani ★ Poljska, njena zgodovina in njen duh. Sestavili T. Debeljak, R. Mole, Fr. Stele. Izdala Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani, jeseni 1939. Tiskala Zadružna tiskarna v Ljubljani
Salezijanska knjižica: Otroci božji

MLADIKA se tiska v Celju in izhaja točno prvega dne vsakega meseca ★ NAROČNINA za Mladiko je letno din 84.—, s krojno prilogo vred din 100.—. Da uprava ustreže najširšim slojem, sprejema naročnino tudi polletno (din 42.—) in četrtletno (din 21.—). V INOZEMSTVU pa stane din 100.—, s krojno prilogo din 116.—; v Ameriki dol. 2.—, s krojno prilogo dol. 2.40 ★ ČEKOVNI RAČUN imamo za Jugoslavijo v Ljubljani št. 11.412 Družba sv. Mohorja, Celje.

NAROČNINO IN REKLAMACIJE je pošiljati na naslov: UPRAVA MLADIKE V CELJU. Reklamirati se more vsakokrat le zadnja številka ★ ROKOPISI naj se pošiljajo na naslov: dr. Jože Pogačnik, tehnični urednik publikacij Družbe sv. Mohorja, Ljubljana, Poljanska c. 28, telefon 31-68 ★ UGANKARSKO GRADIVO sprejema Janko Moder v Dolu pri Ljubljani. Na isti naslov je pošiljati tudi rešitve ugank ★ IZDAJA Družba sv. Mohorja (dr. Franc Kotnik) v Celju. Za uredništvo: Fran Milavec, Celje. Tiska Mohorjeva tiskarna, registrirana zadruga z omejeno zavezo, v Celju (Fran Milavec, Celje)

TROP BREZ ZVONCEV

JANEZ JALEN

Nadležni klateži

Dan se je daljšal. Svečnica je pričela tajati sneg. Pust je videl že vse prisojne rebri kopne. Jug je vzel jedro trdo zvoženemu snegu na potih z gorá. Svetemu Jožefu na čast so zabrčale že prve brkončice. Po mrzli zimi je hitela v Bohinj zgodnja pomlad. Hribarjevega Petra je čas podil, da ga je težko dohajal.

Posekavanje lesa pod Zátrepom je Petra dokaj zamudilo. Sam bi ne bil zmogel. Da mu ni pomagal in ga celó priganjal stric Tomaž, bi se bila smreka pričela prej oživljati, preden bi bila padla zadnja debela.

Vse drugačen kakor stric Tomaž je bil Tkalec. Obljubil je, da bo les zvozil, pa mu je bil vsak droben popravek dovolj velik izgovor, da ni napregel. Vola in rtičev se mu res ni zdelo škoda, le sam se ni rad upenjal s hlodi. Petru ni kazalo drugega, kakor da se je tudi vožnje lotil. Vozil in premetaval je les s tako vnemo, da je na lovišče kar pozabil. Pa ga je poklical Vencelj na Bistrico. Peter je ugibal, kaj bi utegnilo biti tako važnega, da ga gozdar odtrgava delu. Kar nejevoljen je bil, ko ga je Hrubečka vsakdanje vprašal, kaj je kaj novega. »Nič posebnega,« je kratko odgovoril Peter.

»O pač. Oba utegneva imeti sitnosti,« mu je skoraj vpadel v besedo Vencelj.

»Kaj pa naj bi bilo takega?« je zaskrbelo Petra. Na tihem si je moral priznati, da je zadnji čas lovišče res zanemarjal.

»Kranberger govori,« mu je pojasnil Hrubečka, »da se ti za divjad in za službo sploh nič več ne brigaš in da ti samo bajta in deklíč rojita po glavi.«

»Kaj pa to njemu mar,« je vzrožil Peter.

»Tudi jaz vem, da se tam praska, kjer ga ne srbi.« Vencelj je Petru lepo razložil, kako je pregledal žandarjeve naklepe. Očividno opozarja tiste, ki komaj čakajo, da izmaknejo gamsa ali srnjaka, ali pa vsaj lisico ali zajca, če drugega ni, naj poskušajo srečo v Petrovem lovišču. Oba, njega in Venceljna, da bi rad zatožil zakupniku. »To je že izvohal,« se je razvnel

Hrubečka, »da mu jaz ne bom sédel na limanice. Saj meni je presneto malo mar. Naj kar kdo drug upravlja lov. Zate pa ni vseeno, če te izgrize iz službe. Posebno sedaj ne, ko si postavljaš lastno streho in se ženiš. Ne more ti pozabiti, da si ga izpodrepil iz Jerčinega stanu na Ovčariji. Pa ugnati se mu ne smeva dati.« Vencelj je krepko udaril Petra po rami.

»Prej se pretrgam, kakor mu pa odneham, prekletemu pritepencu.« Peter je besedo pribil s pestjo na mizo. Kakor bi bil še Črt vesel lovčeve trmoglavosti, je poskočil z blazine, na kateri je dremal, in glasno zalajal. Hrubečka in Peter sta posedela. Da v lovišču res nič posebnega ne more biti, sta ugotovila, da se bo pa Peter kljub temu kar iznenada pokazal zdaj tu, zdaj tam, da si bo celó zapisoval vsako malenkost, ki jo bo opazil, pa tudi to, kje in kdaj bo kdo njega videl, da bo imel priče, če bo treba.

V gradu pri Venceljnu je Peter spil dve šilci žganja. Proti domu grede si je pa privoščil v gostilni pečeno prteno klobaso in pol litra vina. Čez Senožeti se je pričela jeza v njem kar kuhati. Doma se je komaj toliko pomudil, da se je preoblekel, nakrmil Reso in zadel puško. Kakor bi bilo vse lovišče v kolobar, se mu je mudilo v gore.

Vrh Klanice je srečal voznike, ki so peljali drva izpod Brvoj. Spogledali so se in mu vedeli povedati, da ga bo noč lovila, če je kaj prida daleč namenjen. Peter se jim je pa nasmejal in rekel, da bo hodil, dokler se mu bo zdelo, saj mu bo luna svetila. »Nak!« je slišal reči Ražma, ko so se razhajali: »Če bi bil jaz lovec, bi se ne gnal tako, kakor se Hribarjev, ki si nikoli pokoja ne privošči.«

Peter se je razgledal po sledih in se ustavil na Zgornjem Vogarju. Lisice so bile izkopale prašiča, ki je bil v jeseni poginil Polončniku in ga je bil zagrebel na robu gošče. Peter se je zaprl z Reso v stan in zakuril na ognjišču, da se je grel. Skuhati ni imel kaj, ko ni vzel brašna s seboj. Z nočjo vred je pustil ogenj poiti, da bi lisjak ne ovohal dima, žerjavico pa je zagrebel v pepel. Če bo le preveč zeblo, si bo vsaj roke lahko mel nad njo. Odprl je okence in čakal.

Luna je osvetljevala snežno planjavo. Videlo se je skoraj kakor podnevi, le da se sneg ni lesketal. Proti Hebatu je zalajala srna. Resa, ki je ležal na pogradu,

je vstal, pridvignil uhlja in povohljaj. S pridruženim glasom ga je Peter pomiril. Po snegu je priskakljaj zajec in pričel pobirati pred senikom redke bilke razstresenega sena. Čez kake pol ure za njim je prišel drugi in potem še tretji. Najedli so se in se pričeli igrati. Postavljali so kozolčke, silili s prvimi nogami drug v drugega in se vrteli, kakor bi plesali. Na snegu jih je Peter prav dobro razložil, tik stene bi pa komaj videl streljati na posameznega. Peter je na pol zaprl oči. Ne, prej ni nič videl. Sedaj je pa na voglu zagledal nekaj belega: »Ali je kamen, ali je sneg? Aha, premika se.« In lovec je videl, da se je sivkastorjavim nižinskim zajcem pridružil še beli planinski. Ni opazil, kdaj je prišel, ko se od snega kar nič ne loči.

V skalovju je zalajal lisjak. Zajci so prisluhnili. Za dober očenaš časa se je lisjak oglasil že čisto blizu. Zajci so se razbežali. Resa je postal spet nemiren. Peter ga je z roko pritiskal nazaj na ležišče. Tiho, da bi slišal miš teči, je pomolil puškini cevi skozi okence in napel petelina. Ni več dolgo čakal. Od goščave sem je pridrobencel lisjak. Naenkrat je obstal, se ozrl naokrog in povohljaj. Za strel je bil še predaleč. Nekaj se mu ni zdelo prav. Če ovoha človeka in psa, bo zakrožil z repom in blisnil v goščavo. Peter je urno omočil z jezikom ustnice, jih krepko stisnil in pridržal sapo. Miš, katero je Peter oponašal, prav nič bolj tenko ne zavcila. Lisjak se je prihulil. Kakor bi drsal po trebuhu, se je bližal stanu. Peter si skoraj dihati ni upal več. Jaso je razložil muho na koncu puške. Želel je, da bi se lisjak obrnil po strani, obenem pa vedel, da se ne bo. Tvegati bo moral strel od spredaj, ki je rad previsok. Pomeril je za poldrugo ped pred glavo, neslišno povešal puško in spremljal z njo lisjaka, ki se je vedno bolj bližal. Resa se je zganil. Peter ni smel nič več čakati. Pritiskal je s kazalcem na sprožilo. Med zapuščene stanove se je razlegel rezek strel. Lisica je javsknila. Pod dimom, ki se je hitro razkajal, je Peter videl, da se je lisica popadla za stegno in se v krogu zavrtela. Napel je še levega petelina. Preden je pa utegnil sprožiti, je planil Resa k vratom. Dvoje misli hkrati se je posvetilo Petru v glavi: da naj se pes izkaže in da je škoda preveč preluknjati kožuh. Sam ni vedel, kdaj je posadil petelina nazaj in odprl duri. Kakor strela je šinil Resa k lisjaku. Za vatel daleč pred njim je obstal in zarenčal. Lisjak mu pa ni mogel niti zob več pokazati. Stegnjen je ležal na snegu in vztrepetaval. Resa ga je togotno pograbil za vrat in stresel. Lisjak se ni več ganil, a Peter mu ni zaupal. Pretkanec se rad potuhne. Prijel je lisjaka za koren repa, ga zavihtel okrog sebe in ga treščil z glavo v kopno stran iz zasnežene senožeti štrleče skale.

Peter si je navezal uplenjeno lisico na oprtnik in vrgel žerjavico s pepelom vred na sneg, da bi veter ne zanesel kam iskre in zažgal. Mudilo se mu je domov,

da vsaj malo počije. Za zjutraj so se bili dogovorili s stricem Tomažem in Čudnikom, da pojdejo v Radovljico prepisovat Lazek nanj. Lisice ni utegnil odreti. Obesil jo je na podstrešino. Naj zmrzne; se je že ob priliki loti.

Čudnik je napregel. Za dne so zvonile sani že skozi Sotesko. Jasno sonce, razlito po obširni zasneženi ravnini med visokimi gorami jih je pozdravilo onstran Bleda. V Radovljici pa niso opravili nič. Kar niso mogli dopovedati enemu izmed mlajših uradnikov — slovensko je komaj za silo tolkel —, kaj se pravi dati v zástav. Brskal je po nemško pisanih knjigah, pa se ne spreumel. Zastonj so mu razlagali, da je Tomažev oče Lazek za petdeset let zastavil Čudniku kot varščino za posojilo, od katerega je le-ta s svojim užitkom plačeval tudi davke in obresti. Sedaj pa, ko je zástav potekel, pripade nazaj prvotnemu lastniku ali pa njegovim dedičem, če vrnejo posojilo, če pa ne, pa zapade posojevalcu. Pravico, sprejeti Lazek spet v last, ima stric Tomaž, ki pa to pravico odstopa svojemu nečaku Petru Hribarju, so skušali dopovedati. Uradnik je pa hotel, da se mora parcela najprej prepisati nazaj na umrlega lastnika, potem na njegovega sina Tomaža in nazadnje šele na vnuka Petra. Bohinjeci so se trojnemu prepisu in trikratnim stroškom uprli in se rajši odpeljali domov, ne da bi bili kaj opravili. Čudnik se je čudil, kako more biti šolan človek tako zabiti, stric Tomaž je sodil, da nalašč nagaja, Peter se je pa jezil na pritepenec, ki se priklatijo od kdo ve kod in skušajo s svojo nadutostjo prelisičiti domačine in jim prizadejati škodo.

Petru se je mudilo voziti les izpod Zátrep, dokler ne pomine saninec, pa ni strpel. Misel na prepis selišča mu ni dala pokoja. Še ponoči ga je nadlegovala, da ni mogel spati. Pa ga je ujezilo, da je koj po polnoči vstal in se napotil skozi Sotesko. Na Beli je bil zjutraj mimogrede pri maši. V Radovljici se je z nagajivim uradnikom hudo spoprijel. Tudi to pot bi ne bil nič opravil, da ni poklical na pomoč notarja, pri katerem je tudi zvedel, da sta neustrežljivi uradnik in žandar Kranberger bratranca. Ni se mogel otresti misli, da mu je pri prepisu Lazka prav za prav nagajal le Kranberger.

Še tretjič je Peter tisti teden moral iti v Radovljico in z njim spet stric Tomaž in Čudnik, da so do konca vse uredili. Nazaj gredé bi bil najrajši pel, tako je bil vesel lastne zemlje.

Les je bil zvožen, pota so prekopnela in namesto pozvanjajočih sani so na njih spet zaropotali vozovi. Peter je nabrusil težko sekiro in tesačo in se z vnemo lotil obrezovanja hlodov. Stric Tomaž mu je hodil pomagat. En sam pri tesanju lesa kaj malo opravi, saj največ samo okrog njega hodi. Skladovnice obrezanega lesa so vedno više rasle. Čez dober teden, je računal

France Mihelič: Mrtvi Kurent.

Peter, bo že lahko začel izravnavati zemljo in kopati za klet in podstavek. Pa so mu orli prekrižali račun.

Na dan štiridesetih mučencev, sonce je grelo že kar pomladansko, se je Peter razgledoval z roba Tičarice. Tudi v gorah je bilo že dokaj kopnjave. Triglavsko jezero pod njim so bila od snežnice nekam motna. Petra se je lotevala lenivost. Skoraj bi bil zadremal. Pa so ga zdajci predramili žvižgajoči kriki nad dolino Sedmerih jezer. Peter je iskal z očmi po višavi in kaj kmalu opazil dvoje orlov, ki sta se zaganjala drug v drugega. Za strel je bilo več ko desetkrat predaleč. Mogel je samo opazovati. Skozi daljnogled je videl, kako sta se orla sekala z močnimi kljuni, še bolj pa se obdelovala z ostrimi kremplji. Perje je letelo od njiju in se v kolobarjih spuščalo proti zemlji. Orla sta se zdela lovcu oba enako močna; bil je radoveden, kateri bo zmagal. Peter se je tako zavešoval v boj, da kam drugam še pogledati ni utegnil. Tedaj je spet zaslišal krik. Naglo se je ozrl in videl, da se pelje od trentarske strani še tretji ropar. Pričakoval je, da se bo spustil

takoj v boj. Pa se je zmotil. Novi orel — bil je samec — je oba borilca samo grozeče obletaval in čakal.

Od pretepajočih se orlov je odletelo dvoje dolgih peres. Preden sta dosegli zemljo, je eden izmed nasprotnikov odnehal. Odpeljal se je v smeri proti Triglavu. Prav njemu sta v levi peruti manjkali drugo in tretje pero; prvo se mu je pa nekam čudno šibilo.

Zmagoslavnemu kriku prej borečega se orla je odgovoril novi. Spočit se je s toliko silo pognal v boj, da je nasprotnika koj prvič odbil za nekaj sežnje. Niti za trenutek mu ni dal oddiha. Zdržema ga je napadal in ga prej, kakor je Peter sodil, napodil čez Komno Bog ve kam.

Zmagovalec se je vrnil. Krožil je visoko v zraku in vabil z zateglimi žvižgi. Iz stene Tičarice se mu je odzvala samica in se dvignila k njemu. Dolgo sta krožila, nazadnje je pa orlica novega druga odpeljala proti Komarči. Srepa in s stisnjenimi ustnicami je Peter gledal za njima. Vedel je, da mu bodo orli dali letos še dokaj več opraviiti kakor lani. Kakor bi zlomki

vedeli, da se ne more prida ukvarjati z njimi, ko si postavlja hišo in se ženi. Zamahnil je z roko, zadel puško in oprtnik ter se ob palici podrsal po snegu navzdol. Prav po tihem je upal, da se mu posreči s Komarče kje ustreliti zaljubljeno ovdovelo orlico.

Lansko jesen, ko je ugonobil orla in ko tudi mladiča ni več videl, se je nadejal, da bo še samica odletela. Najbrž se je umaknila najtrši zimi, pa se je vrnila in sedaj privablja klateže z Bog ve katerih tirolskih gorā ali pa še bolj od daleč. Dokaj škode bodo naredili lovu, njega pa zamudili marsikateri dan, ko bi ne bilo treba. Pa zdržati mora, sicer se mu bodo ljudje posmehovali. Posebno Kranbergerju ne sme privoščiti veselja.

Na vrhu Komarče se je prikrl, oprézoval in čakal. Slišal je orla še, videl pa ne več. Potegnil je mrzel veter in sneg je začel zmrzovati. Spomnil se je ponesrečenega Bitenca, si navezal dereze in se spustil po strmi stezi proti Ukancu.

Domov je prišel že po temi. Bil je truden, da se mu je komaj še ljubilo skuhati večerjo.

K Tkalcu tisti večer ni šel v vas, čeprav je bil Jerci obljubil. A kakor kaže, bo še marsikatero nedeljo tako. Se bo že privadila.

Na prisojni strani v Lazku so se razcvetale zlatorumene brkončice. Na ravnici pod njimi je pa Peter golorok vihtel kramp, odmetaval z lopato prst in drobni pesek, z rokami odnašal drobnejše kamne, debelejšje pa izkopane valil na stran. Tako je bil zaverovan v delo, da niti slišal ni, kdaj se je ustavila za njim Grmova Špelca. »Nikar se tako ne ženi,« ga je ogorila.

Peter se je naglo obrnil: »Lej jo, kaj si ti?«

Špelca se je hudomušno nasmehnila: »Mar ne smem priti pogledat, kako znašat zase in za Jerco gnezdo?«

Peter je bil v zadregi. Da se izmota, je povabil Špelco: »Najrajši vidim, če vsak dan prideš. Boš pomagala kopati.«

Špelca se je zasmejala: »To bi mi kazali osle.«

Petru je bilo nerodno: »No —. Nisem mislil zares.«

»Vem. Nisem več tako otročja.« Sedla je na obtesane trame: »Tudi nikar ne misli, da me je radovednost prignala. Le z očetom sva rekla, da bo zate in tudi za druge prav, če ti nekaj sporočim.«

»Kaj pa?« Peter je odložil lopato in prisedel k Špelci. Ni mogel prikriti, da je nestrpen. Obotavlja se mu je Grmova Špelca pričela pripovedovati, da sta z očetom šla po zadnji voz sena v Vóje in videla, kako se je spustil orel v snežni plaz pod Prévalo in se tam dlje časa mudil. Oče, ki na daleč ostro vidi, meni, da

je trgal gamsa, katerega je najbrž pozimi vzel in zasul plaz, pa je sedaj odkopnel. Velel je Špelci, naj Petru sporoči, če bi mogel priti roparju kako do živega, da ne bo poleti odnašal jagnjet in kozličev. »Samo zato sem prišla. Da veš,« je Špelca končala svoje sporočilo.

Peter se ji je prav lepo zahvalil in obljubil: »Še danes pojdem pogledat.« In sam ni vedel, kdaj je začel Špelci razkladati, kakšno hišico si postavi: kje bo kuhinja in kje peč, na kateri strani shramba in kje koplje klet, in da bosta kasneje zgoraj še dve sobici. Špelca ga je poslušala samo z enim ušesom, z drugim pa je lovila petje ščinkavcev, senic in kosa.

Kakor bi odrezal, je Peter nehal razlagati svoje načrte. Zagledal je bil žandarja Kranbergerja, ki je prihajal naravnost v Lazek. Opozoril je nanj tudi Špelco. Prvi trenutek je hotela zbežati, pa si je hitro premislila. Utegnil bi si domisljati, da se ga boji, ali pa jo celó dolžiti česa nepoštenega. Tega veselja mu ni privoščila. Sicer je bila pa tudi radovedna, kaj hoče Petru. Da dobrega nič, to je vedela. Morebiti je bilo pa prav namenjeno, da se je zamudila. Bo imel Peter vsaj pričo, če si prideta navzkriž. Špelca bi sedaj ne odšla, tudi če bi jo kdo podil.

Kranberger je malomarno voščil dober dan in koj vprašal Petra, kaj misli postaviti.

»Hišo, kakor vidite,« je rezko odgovoril Peter.

»Komu?« je bil kratek žandar.

»Sebi. Komu pa drugemu.«

»Pa imaš dovoljenje?«

»Kakšno dovoljenje?«

»Stavbeno.«

»Saj še nič ne stavim.«

»Je mar vsa ta razvleka nič?« je zasmehljivo pokazal žandar na zložen les in razmetano kamenje ter potegnil iz torbe zapisnik. Izpraševal je in zapisoval. Peter mu je prisekljivo odgovarjal. Svoje preziranje mu je pa kazal s tem, da je gredé odnašal kamenje. Špelca se je umaknila nekaj korakov stran v breg. Odtrgala je tri štiri cvete brkončie in jih preizkušala, kako kateri poje. Kranberger se je kar ripil od jeze, reči si pa Špelci ni upal nič. Vedel je, da bi ga žgoče zavrnila, lovec bi se mu pa smejal.

Raztogoten, ker se ni mogel znesti, je pokazal s prstom razo na razstreljeni skali v ozadju: »Od česa pa je tole?«

»Od svedra.« Peter je vrgel kamen na kup.

»Od kakšnega?«

Petru je bilo preveč. Vtaknil je roke v hlačne žepe, se ustopil pred žandarja in zasmehljivo povedal: »Od takega, s kakršnim je Bohinjec kravo odril, pa prej kakor mesar s figo.«

»Kaj? Norčeval bi se rad z uradno osebo.«

»Prav nič. Če je bilo pa res.« In Peter je na dolgo in široko pripovedoval, kako je Bohinjec stavil z mesarjem, da bo prej odrl kravo s svedrom kakor on s figo. Mesar je mislil na sveder za les, Bohinjec je pa vzel takega za vrtanje kamenja in je kravi čez bočnik kožo kar odtolkel, kakor po navadi naredi mesar z mesarico. Tokrat je pa ni smel vzeti v róke. Pa je Bohinjec stavo dobil.

»Kaj ga ni dobro sparil?« se je oglasila Špelca.

Kranbergerju je bilo malo nerodno, odnehati pa ni maral. Hotel je vedeti, kje je Peter dobil smodnik, kdo mu je dovolil razstreljevati kamen in še to in ono. Peter se je skliceval na svoje lovske pravice. Nazadnje se mu je pa zdelo le preneumno. Zabrul je žandarju: »Nikar me ne mudite. Jaz ne utegnem kakor vi.« Pobral je kramp in začel znova kopati.

»V Radovljico boš pa utegnil iti.«

»Že davno sem izprevidel, da mi hočeš delati pota.« Petru se je za malo zdelo, da bi Kranbergerja še vikal, saj tudi on njega ni. Pa tudi odgovarjati mu ni hotel več. Niti odzdravil mu ni, ko je odšel. Pa Špelca tudi ne.

Petru se ni ljubilo več delati. Saj je bil tako namenjen pod noč v Ukanc. Celó pri Tkalcu je povedal, da bo šel. V Vóje pa kar mora iti. Špelco je pospremil dlje, kakor mu je pot kazala, in sam ni vedel, kdaj ga je minila vsa nejevolja.

Doma se je opravil za prenočevanje v gorah. Oprtal si je tudi tri težke sklopce, da jih nastavi orlu. V Plazu pod Prévalo je res dobil gamsovega kozliča, v prvi konec že vsega razkljuvanega. Urno se je lotil dela. Kozliča je odrl, razpostavil sklopce v dokajšen trikot, jih zvezal med sabo, vrvi pa zabrskal v sneg. Sklopcev ni mogel zakopavati, bi primrznili. Zato je pa vse železje skrbno pokril z razrezano gamsovo kožo. Mrščilo se je že, preden je opravil. Obrisal si je roke ob sneg, si jih otrl in prižgal tobak. Spodaj ob vodi je počil strel.

»Vraga!«

Petra je kar vrglo na košat borovec. Vedel je, da streleca ne dohiti pred nočjo. Zato se je rajši odločil za opazovanje od daleč.

V dolini pod njim se je hitro nočilo. Skozi daljnogled je pa še razločil, da je stopil na pot visokorasel možak, bržčas s srnjakom na hrbtu. V katero smer je odšel, je vedel, več pa bo skušal dognati jutri.

Zjutraj se mu ni prav nič mudilo vstati. Ni maral šariti okoli, da bi ne zmotil orla. Sonce je stalo že precej visoko, ko ga je videl prileteti v plaz. Spustil se je na nastavo in skušal koj spet odleteti, pa ni mogel. Peter je vedel, da se je ujel. Z visoko palico v roki in s puško prek hrbta se je pognal v strmino in prisopihal v plaz.

Zvezane sklopce je orel še dokaj pretegnil, dvigniti jih pa ni mogel. Sršče je gledal Petra, ki se mu je

bližal z dvignjeno palico. Zapihal je proti lovcu, Peter ga je pa udaril po glavi. Orel se je stisnil kakor mrtev. »Ne boš me,« mu je Peter odkimal s kazalcem. »Da poginjaš, bi trepetal.« In je znova udaril. Orel se je zdajci pognal proti njemu, zamahnil z razčeperjenimi kremplji proste noge — za drugo je bil ujet — in usekal s kljunom. Peter je odskočil, da bi bil skoraj zdrknil po plaz. Previdno se je spet približal orlu. Po nekaj udarcih je ptič negibno obležal. Bil je tisti, ki je z okvarjeno perutjo ušel iz boja nad dolino triglavskih jezer.

Peter je spet skrbno uredil in nastavljal sklopce in se podrsal po plaz. V stanu, kjer je prespal noč, se je komaj mimogrede pomudil. Mudilo se mu je za sinočnjim strelcem. Res je ugotovil, da je ustrelil srnjaka. Tudi sledovi velikih čevljev so se poznali v snegu. Petru so se zdeli znani. Kje jih je videl? Spomnil se je na vožnjo lesa izpod Zátrep in prebledel. Prepoznal je odtis, čeprav bi ne mogel priseči. Bil je pa preverjen, da je sinoči v Vojah ustrelil srnjaka Jerčin oče, Boštjan Tkalec.

Gorko sonce je budilo pomlad. Vse naokrog so peli ptiči in klicali novo življenje. Hribarjev Peter pa je iz roke v roko prekladal mrtvega orla in hodil s povešeno glavo proti domu.

(V drugo naprej.)

France Mihelič: Topoli.

France Mihelič: Koča v Halozah.

ZGODBA FRANCETA LIPNIKA

JOŽE DULAR

V drobni uri, ki je visela ob peči pod nizkim stropom, je rahlo škrtnilo, prècej nato pa se je v nji enajstkrat oglasila kukavica. Stari Lipnik je vzel pipo iz ust in se ozrl po snahi, ki je pri mizi izbirala fižol.

»Ga še ni?« je vprašal in iztrkal pepel iz pipe.

»Ste slepi ali kaj? Le čemu sprašujete tako neumno, če sami vidite, da ga ni tukaj!«

Stari v zapečku ni odgovoril, samo roke je sklenil na kolenih in se zazrl proti vratom. Vsaka beseda, ki bi jo še zinil, bi bila prilivanje olja v ogenj. Zato je molčal in trpel zase in za vse. Za ženo in za prvega sina, ki sta v grobu, mu je bilo hudó, za hčer Julko, ki je poročena nekje v Ameriki in je že dvajset let ni bilo domov, za snaho Štefo in sina Franceta, ki je bil prej potep in primejduševce, zdaj pa je gospodar in dedič njegove hiše, njiv in gozdov. Vse mu je pustil, samo deset mernikov pšenice si je izgovoril, po pet mernikov koruze in ajde in dva mernika rži. Zraven pa še sto kilogramov težkega prašiča žive teže, krompir, kisline, sadje, sol in kot v zgornji izbi do svoje smrti. Pa se mu je inako storilo, ko se je spomnil, da že dve leti ni dobil niti tretjino tegà, kar mu je bilo po pisanju izgovorjenega. Toda bolj kot to ga je bolelo, ker je sin zapustil kmetijo in zdaj že četrti mesec dela na Bregarjevi žagi. Kolikokrat se je že v teh štirih mesecih pokesal, da ga je dal v mladosti izučiti za žagarja. Da naj vrag vzame bajto in zemljo, mu je

takrat France bevsknil v obraz, ko ga je hotel zadržati doma. Ko mu je sin tisto jutro odšel v Grapo na žago, je videl, da je bil ukanjen za vse. Za prvega sina, ki ga je namenil za dom, pa mu ga je Bog vzel, za drugega sina, ki se je zemlji izneveril, za vnuka, ki bi mu hotel vcepiti ljubezen do zemlje v mlado srce, pa ga ni bilo.

Vzdihnil je in prejezdil koleno. Rad bi spet ogovoril Štefo, ki je že skoraj končala z delom, pa si je skoraj ni upal. Rad bi se z njo posvetoval, kako bi spet hišo spravila na nóge. Tako vendar ne sme iti več dalje! Res je France najel hlapca, toda koliko grenkih je moral na vasi požreti ravno zavoljo tega. Pri Lipnikovih je hlapec za gospodarja, mladi gospodar pa za hlapca na žagi! Moj Bog, saj si skoraj ne upa iz hiše zavoljo te sramote.

Pogledal je k mizi, kjer je Štefa izbirala zadnji kupček fižola. Luč je padala na njen obraz in kostanjeve lase. Bila je prikupna in močna, da se je je pred tremi leti kar razveselil, ko jo je France pripeljal na njegov dom. Na pogled je še zmerom taka, kot je bila, toda... Saj je ne more razpoznati, če se spomni, kako sladka in medena je bila prve mesece. Zdaj pa —! Samo roge naj bi ji človek nastavil na glavo in kopita na noge, pa bi mislil, da je sam živ vrag pred njim.

Stari je spet vzdihnil. Ne, to ni prav in lepo, kar delata France in Štefa z njim! Takega ravnanja ni zaslužil. Sicer res ni nikoli pričakoval nebes na zemlji. Pri Francetu pa še najmanj. Predobro ga je poznal. Toda vsaj s skrbmi za bodočnost domačije naj bi mu s Štefo prizanašala. Sta se morda z materjo zato pehala vse življenje, da bo zdaj vse počasi šlo po zlu? Tako prav zares ne more iti dalje! Zdaj, dokler je še čas, naj France obrne zavoženi voz.

Potrkal je s pipo po peči in se ozrl po uri. Njeno nihalo se je neutrudno zaganjalo in veliki kazalec je vztrajno lezel mimo velikih, čudno okrašenih števil.

»Štefa, kaj ti ni nič rekel, kdaj pride?« se ni mogel več zdržati.

»Nič! Sicer vas pa to ne briga, saj ni vaš mož! Spat pojdite!«

»Štefa, ali ga ne bi pregovorila, naj ne hodi na žago,« se ni dal koj ugnati.

»Spat se spravite in pustite najine stvari v miru, vam pravim! Kaj mislite, da bova zavoljo vaše neumne pameti s Francetom doma stradala? Kje pa naj dobi danes še kak dinar drugje kot na žagi!«

»Ni take sile, da bi moral opletati doli po Grapi! Jaz se tudi nisem smolil okoli tujih ljudi, pa z materjo le nisva stradala.«

»Me nič ne briga, kaj sta vidva delala! France je na žagi in tam ostane! Če vam ni prav, se pa poberite od hiše. Jokal se zaradi tega nihče ne bo!«

»Štefa!« Stari je hlipnil in se v onemoglosti lovil za peč. Te odkrite besede so ga zmedle, da mu je bilo, kot bi ga kdo s kolom počil po glavi.

»Kar pojdite od hiše!« je vpila snaha nad njim. »Še nocej lahko navežete svojo culo! Pa še to vam povem: za zmerom vam je odklenkalo, da bi še kdaj ukazovali v tej hiši! Tukaj sva gospodarja midva s Francetom! Vi pa mislite rajši na smrt kakor na druge stvari!«

»Štefa, Bog te naj ne kaznuje za tvoje hudobne besede,« je Lipnik izdaval iz sebe.

»Je že prav in spat se spravite! Zavoljo vas ne bomo celo noč žgali petroleja!«

»Kdo pravi, da naj grem spat? Mene ne bo nihče podil, nihče, ti pravim!« se je uprl stari in se z obema rokama oprijel zapečka. »Franceta bom počakal!«

»Norec!« je siknila Štefa, pograbila petrolejko, odprla vrata in jih zaloputnila za sabo s tako silo, da se je hiša stresla.

Lipnik je obsedel na zapečku in zastrmel v temo. Ali mu je zares usojeno, da niti na starost ne bo imel ene vesele in brezskrbne ure? Ali je res najbolje, če poprosi Boga, naj ga čimprej vzame s tega sveta? Tako zapuščenega in osamelega se je čutil, kakor že dolgo ne. Prisluhnil je, kaj dela Štefa v kuhinji. Tam je prej še nekaj ropotala s posodo, zdaj pa je bilo vse mirno. Gotovo je že šla v svojo sobo. Ugibal je, ali naj počaka Franceta, ko je že tako pozno. Saj ne bo mogel resno govoriti z njim. Morda bo celó vinjen. Kar spat bo šel, jutri pa mu pové, kar ima na srcu.

Zlezel je z zapečka in tipaje oddrsal v kuhinjo. V temi je odslonil pokrov pri peči, kamor je vsak večer prislonil lonček črne kave, da jo popije, preden gre spat. Prižgal je vžigalico in posvetil v peč. Tedaj si je moral z levico pometi oči, da je verjel, kar je videl. Lonček je bil prevrnjen in iz polite žerjavice se je sukljal gost, vlažen dim. Niti čutil ni, ko mu je vžigalica dogorela prav do prstov in je droben plamenček liznil po njegovi koži.

»Štefa, Štefa...« ga je stisnilo v grlu.

Kot bi mu kdo svinca nalil v škornje, se je vlekel v svojo kamro.

France Mihelič: Obcestna gostilna.

Tisto noč je kukavica v stari uri odkukala že drugo uro novega dneva, ko je mladi Lipnik prikolovratil domov. Nemilo je pritisnil na kljuko, da so zaječala vrata, in ni še napravil v temi treh korakov, ko je s hruščem podrl stol, da je žena v spanju vsa prestrašena planila pokonci.

»Klada, kaj noriš, da sredi noči ne daš miru!« je nejevoljno bevsknila v temo.

»Štefa, molči, sicer te sklestim v zemljo z Bregarjem vred! Prekleti skopuh! Zdaj bi rad še reveže drl, da bi si napasel svoj trebuh! Ne boš, Bregarček! Na prste ti stopimo... če drugi ne, jaz ti bom stopil nanje...! Jaz, France Lipnik, da me boš pomnil... jaz... jaz ti bom...!« je grgal in se opotekal po sobi.

»France, spat pojdi, Bregarja pa pusti pri miru!« ga je mirila žena, ko je videla, da je vinjen in da se je v gostilni spet potegoval za pravice Bregarjevih žagarjev. Tudi prejšnji teden so žagarji z njim vred v Krumpeževi gostilni do dveh zjutraj sklepali o svojih plačah in grozili Bregarju. Zjutraj, ko bi morali na delo, sta France in Suhec zaspala, opoldne jima je pa Bregar že dal vedeti, da si lahko službo prebereta, če mislita, da bo zavoljo njiju stalo delo na žagi. Še enkrat naj zanemarita delo, pa bosta šla, od koder sta prišla. Štefo je pošteno zaskrbelo, ko se je tega spomnila.

»France, spat pojdi, sicer boš spet zamudil. Glej, dve je že proč, čez dobre tri ure boš pa že moral biti v Grapi,« je zlepa mirila.

»Nikamor ne grem! Za tiste pare se ne bom ubadal ves dan! Rajši ležim za pečjo, se vsaj pretegnil ne bom!«

»France, kaj pa češ še več, kot imaš? Saj tudi na drugih žagah ne plačujejo bolje.«

»Ne plačujete, ampak Bregar bi lahko! Če bi nam dajal po deset dinarjev na uro, se mu ne bi nič poznalo! Še z mezincem ne gane, pa ima denarja, da ne ve kam z njim! Kaj misliš, da mora iti ves dobiček v njegov žep? Vsaj dinar na uro nam mora primakniti, sicer odpovemo! Štrajkali bomo!«

»Jezus ti moj; ne nori, France!« se je ustrašila Štefa.

»Molči, ti pravim, če se ne razumeš na naše stvari! Ali primakne, kolikor bomo zahtevali, ali bomo pa štrajkali! Druge poti ni!« Dotipal je do mize, udaril po njej in se zavalil na klop ob zidu.

Štefa pa vse do jutra, ko ga je s težavo spravila pokonci, ni zatislila očesa.

V Grapi na žagi so delali kot za stavo. Podnevi in ponoči so se pri petih jermenikih vrstili žagarji in delavci so se morali pošteno potruditi, da so jim sproti navozili rkljev, da so odpeljali deske, jih na krožnih žagah obrezali in očelili, zložili krajevce na kup, odmetali žaganje izpod koles, nabrusili žage, poslali jermenje, če se je raztrgalo, in opravili še celo vrsto večjih in manjših del. Res je, da so lesni trgovci silili Bregarja, da je točno v dogovorjenem času zrezal njihov les, zakaj parnik na Sušaku tudi ne more cele dneve čakati nanje, kdaj se jim bo zljubilo poslati svoje blago. Brez reda in točnosti ni uspeha! To pravilo, ki se je Bregarju zdelo samo po sebi umljivo, je tisto opoldne strašno razburilo žagarje in delavce, ko so zvedeli, da je lastnik žage odpustil Suhca, ki je tistokrat že tretjič zalezal svoje delo.

»Tri sto strel! Ste ga videli, Bregarja? Kakšen je postal naenkrat! Nad reveža se spravi, duša pasja!« je rohnol ob svojem jermeniku Blažon. »Saj nismo na postaji, da bi moral biti človek na minuto točen!«

Ob njem so se ustavljali delavci.

»Škandal, hudobija je to! Njegov oče ni poznal takih stvari! Da bi delavcu zavoljo ene ure, ki jo je nehote zamudil, odpovedal delo? Še na misel mu ni prišlo. Mladi se je napasel ob naših žuljih, zdaj pa rita kot žrebec pri polnih jasliah!«

Delavci so napeli ušesa. Morda Blažon le ni zinil tako nápak. Čisto prav ima! Polne jasli denarja in pri njih stoji Bregar. Le s kako pravico je prišel do njih, ko ga niso nikoli videli s cepinom v rokah? Pa ima navzlic temu zvrhano mero denarja, medtem ko pri njih tisti božjaki, ki jih dobé ob sobotah za svoje garanje, niti čez nedeljo ne ostanejo v žepu. Tukaj vendarle nekaj ne bo prav.

»Lepo res ni, da je odpustil Suhca. Kaj bo pa dal v lonec, če ne bo imel zaslužka? Bo prste grizel namesto kruha?« je Robež pomiloval tovariša.

»Pa naj bi pazil! Zakaj pa popiva, če vé, da ga zjutraj čaka delo?« je preudarno dejal Andreje.

»Jezik za zóbe, če ne, te počim okoli ust!« Lipnik, ki se je ravno tedaj pridružil gruči, se je sklonil po krepelec in ga grozeče stisnil. »Glejte ga, zelenca! Še svoje bajte nima, pa zagovarja kapitaliste!«

Vse oči so se preteče uprle v Andrejca. Ta ni zinil nobene več, samo z rokama se je hitro uprl v visoko naloženi voziček in ga pritisnil, da so mu kosti v hrbtu zapokale.

»Kar pritiska naj!« se je Lipnik obregnil vanj. »Zavoljo nas si lahko še križ prelomi! Če se hoče tu na Bregarjevi žagi zgarati, pa naj se; mi se ne bomo! Pravico terjamo! Če se zdaj ne bomo postavili zanjo, nas bo Bregar pozneje krivil in delal z nami kot s cunjami! Zobe mu moramo pokazati, dokler je čas!«

»Lipnik, to so besede!« je zahrkal Blažon in široki obraz se mu je vidno razpotegnil v veselju. »Skupaj nastopimo! Vsi kot en mož!«

»Poldrugi dinar nam mora primakniti na uro! Svojih moči ne bomo zastonj zapravljali! Pa Suhca mora vzeti nazaj!« se je razvnel Lipnik.

»Seveda, Suhca nazaj! — Kar pa plačo zadeva, bo menda poldrugi dinar na uro preveč. Ne vem, če se bo Bregar vdal?«

»Mora se! Zadosti denarja ima zase! Zdaj smo mi na vrsti!« je kričal Lipnik.

»Petdeset par ali pa dinar zahtevajmo za zdaj! Saj ga lahko ob mesecu spet privijemo. Prehitro ne smemo!« je bil Robež popustljivejši.

»Vse hkrati! Poldrugi dinar hočemo, če ne pristane, bomo pa štrajkali!« je vztrajal Lipnik pri svojem.

»Dinar bi bil zadosti!«

»Jaz sem za Lipnika! Poldrugi dinar!«

»Preveč bo!«

»Še premalo! Dva zahtevajmo!«

»Mir! Mir!« Blažon je skoraj v strahu pokazal na drugi konec žage, kjer je Reparjev fant molčé raztepala z rokami po zraku in jim s tem dopovedoval, da se bliža gospodar ali nadzornik. Ne bi bilo prav, če bi jih zdaj, ko mora biti vsak pri svojem delu, našel na kupu. In kaj šele, če bi zvedel, o čem so se prav za prav menili.

Zato so se razbežali na vse strani. Komaj je vsak skočil na svoje mesto, ko je že prišel Bregar z nadzornikom. Zato pa se je sleherni tudi gnal in delal za dva, da mu na zunaj nihče ne bi mogel nič očitati. Toda znotraj je tlelo. Lipnik je ukresal prvo iskro...

Ko bi le vedeli, kako se bo vse skupaj izplelo? Morda bodo morali v resnici štrajkati, če bodo hoteli od gospodarja izsiliti povišek na uro. Ko bi le vedeli... Toda krožne žage so jim nenehno brnele, sikale, vpile: štrajk, denar... štrajk, denar... štrajk, denar...

Stari Lipnik je bil ves nesrečen, ko je zvedel, da se delavci na žagi v Grapi puntajo in da je njegov France pri vsej stvari vzel vajeti v roke. Prav treba mu je tega! Samo sovražstvo si bo nakopal, če ne bo dosegel vsega, kar jim obljublja. Za dom bi se rajši brigal, da ne bi bile njive tako zanemarjene. Niti v zapečku ni mogel strpeti, tako ga je skrbelo, kaj vse se bo skuhalo iz tega. Da se sinu le ne smili njegova siva glava, ko počenja take nepremišljene stvari.

Druge ljudi pa novice o štrajku niso tako vznemirile. Kaj pa je slabega, če se delavci za nekaj dni spočijejo in dobé za nameček celó poldrugi dinar na uro? Čisto pametna je ta stvar in kar škoda je, da niso že prej poskusili z njo. Zakaj štrajk je bil zanje nekaj čisto novega. Do zdaj so brali samo v časnikih, kako so ljudje štrajkali po velikih tovarnah, pristaniščih, rudnikih, skratka povsod, kjer so vedeli, da so jih njihovi gospodarji prikrajšali. O Bregarju sicer niso mogli trditi, da jih plačuje pod ceno in daje manj kot na drugih žagah, toda Bregar ima denar in lahko bi jim plačal več. To pa je dovolj tehten vzrok, da tudi sami poskusijo s štrajkom in mu stopijo malo na prste.

Govorica, da v Grapi štrajkajo, se je hitro raznesla na vse strani. Nekateri so njihovo dejanje odobraval, drugi pa so se jim smejali, češ da so njihove zahteve bob ob steno in da so napravili neumnost, da je večje ne bi mogli. Delavci se niso brigali ne za ene ne za druge, ampak so po cele ure posedali po rkljih pred žago in strmeli v veliko poslopje, ki je sicer odmevalo od hrupa in ropota, zdaj pa je stalo negibno in mrtvo. Prve dni, ko so s silo preprečili vstop na žago tistim, ki so hoteli na delo, in videli, kako je zavoljo tega Bregar kar besnel od jeze, jim je srce igralo od samega veselja, ker so mu jo tako lepo zagodli. Ko je Lipnik prvi dan izračunal, da bodo že v dveh tednih dobili povrnjeno vso izgubo, ki jo bodo utrpeli med štrajkom, so bili kar zadovoljni. Toda Bregar se ni dal ugnati. Štiri dni je stala žaga, peti dan pa jim je poslal pismo, v katerem je zahteval, da se v treh dneh vrnejo na delo, in jim zagrozil, da bo vsak, ki ga v tem času ne bi bilo nazaj, odpuščen. Prav na koncu pa je pripomnil, da sta Lipnik in Blažon že z današnjim dnem odslovljena in da naj si enkrat za vselej izbijeta iz glave, da bi še kdaj delala na njegovi žagi.

Če sta pred dnevi besnela Bregar in nadzornik, sta bila to pot na vrsti Lipnik in Blažon. Od same jeze nista vedela, kaj bi počela. Pretila sta s pestmi proti svetlim oknom v prvem nadstropju, kjer je v pisarni Bregar z nadzornikom koval načrte proti njim. Kričala sta, da jima hosta že posvetila, od tovarišev pa sta zahtevala, da se mora štrajk nadaljevati, pa četudi vse propade. Toda zanje je bilo to pismo hladen curek in še tako navdušene Lipnikove in Blažonove besede jih niso mogle razvneti. Na zunaj so jima sicer pritrjevali,

ker sta se jim nekoliko smilila, mislili pa so drugače. Nazadnje štrajk le ni tako nedolžna zadeva, kot se jim je spočetka zdelo. Ko pa sta malo pred poldnem prišla še dva orožnika in z nasajenima nožema na puški pričela korakati gor in dol ob žagi, jih je minilo še zadnje veselje do štrajka. Vsak si je zatrjeval, da ima prav za prav še veliko srečo, da ga ni Bregar že danes odslovil, kakor je onadva. Zato so vsi gledali, da jo čimprej potegnejo od tod, da bi lahko doma vse v miru premislili in se odločili. Sicer pa so že vnaprej natanko vedeli, kaj bodo storili, zakaj Bregar ni poznal šale; kruh je pa le kruh in v današnjih časih ga res ne kaže zametavati.

Ko je zvonilo poldne, ni bilo pred žago nikogar več, samo orožnika sta sedela na klopi ob vratih in mežikala v sončni dan.

Kakor je Lipnikovega Franceta novica, da je odpuščen iz službe, razjezila in napolnila s sovraštvom do Bregarja in tovarišev, tako se je te vesti vidno razveselil stari Lipnik. V dnu srca je bil hvaležen Bregarju, ki bo morda s tem, da ga je odpustil, le pripomogel, da se bo France spet vrnil k zemlji. Zlepa mu je pričel prigovarjati. Toda ta mu je take brusil nazaj, da se je stari ustrašil. Kot da bi ga sam vrag obsedel, je France divjal po hiši in okoli nje. Niti Štefa ni pri njem nič opravila. Samo grozil je vsem skupaj, stopil nekajkrat po vrtu, potlej pa se je zadrevil v Grapo, da pogleda, če žagarji res štrajkajo, kot so mu dopoldne obljubili. Toda že na predzadnjem ovinku, kjer je zaslišal rezko petje krožnih žag, je z jezo spoznal, da so ga tudi ti ukanili.

Zato se je obrnil. Nič več ni imel iskati tam spodaj. A vedel je, da se bo še vrnil in jo pošteno zagodel Bregarju. Maščeval se mu bo, da ga bo vse življenje pomnil.

Doma je ves zlovoljen obsedel za mizo. Za jed, ki mu jo je prinesla žena na mizo, se še zmenil ni.

»France, jej!« mu je prigovarjala Štefa.

»Molči in odnesi ven!« Jezno jo je pogledal in odrinil posodo.

»France, če ni oče...!«

»Kaj?«

»Mislim, da je oče za to stvarjo,« je previdno dejala.

»Kako praviš?« so se mu zaiskrile oči.

Štefa se je malce obotavljala, nato je povzela:

»Pri Bregarju te je očrnil, zato te je oni odslovil. Od koga pa naj bi Bregar zvedel, če ne od očeta? Saj vidiš, da je zmerom proti nama. Včeraj sem ga videla, kako je kolovratil v dolino. Kam pa naj bi šel drugam kot na žago?«

»Prekletó! Tak stari mi je to napel!« Kar pognalo ga je od mize.

Ledene sveče. (Fot. Fr. Krašovec.)

»Počakaj! Nič nisem rekla, samo mislim tako! Ne vem za gotovo...« ga je v strahu zadrževala za mizo.

»Ne veš, seveda ne veš, zato pa jaz vem bolje! On bo, nihče drug! Še danes se bo pobral od hiše!« je razburjeno kričal.

Štefi je ta odločni Francetov nastop ugajal. Zdajle je prava prilika, da France zarobanti in požene starega čez prag. Kaj bi bil samo v napoto! Le v škodo in jezo jima je.

»Seveda, kar gre naj! Samo za zdrabo je pri hiši!« je podpihovala moža.

»Ven ga bom vrgel, pisanje pa raztrgal, da se ne bo mogel pritepsti nazaj! Še prej pa mu pretipljem kosti, prav pošteno mu jih pretipljem za slovo! Kje pa je?« se je obregnil proti ženi in planil skozi vrata.

Ko je Štefa videla, da je mož tako nanagloma izginil, jo je zaskrbelo, kaj bo, če ga res kje dobi. France je razdražen ko gad... Zdaj ji je bilo skoraj žal, ker mu je povedala, da je šel včeraj oče v dolino. Saj ne ve, ali je bil zares na žagi. Morda je šel samo po tobak? Kar tjavdan je zevnila tiste besede. Da bi prišlo do tepeža, si ni niti najmanj želela. Samo sitnosti bi bile potlej in še orožniki bi vtaknili svoje prste vmes. Zato jo je kar pognalo k vratom, ko se je tega domislila. Na vse pomaganje je klicala Franceta. Nazadnje je le prišel izza hleva ves razpaljen in z namršenim čelom.

»Ga ni! Menda je spet izginil v Grapo? Se bova že dobila! Če ne danes, pa jutri!« je kar gorelo iz njega.

»France, samo krvi ne! Le s poti naj se nama spravi, pa bo vse dobro!« ga je skušala pomiriti Štefa, vsa vesela, da se že zdaj ni zgodilo kaj hudega.

»Brez skrbi, Štefa, bom že opravil z njim! In z Bregarjem! Bosta videla, kdo je mladi Lipnik!«

Pograbil je klobuk na mizi.

»Kam pa zdaj?« je Štefo znova zaskrbelo.

»Ne vprašuj! Zvečer boš zvedela!« Naglo se je pognal skozi vežo, da ga žena ne bi mogla zadržati. Štefa je skočila na prag in zaklicala za njim, toda France je bil že daleč in se na njene klice niti ozrl ni. Skoraj tekkel je po poti, ki je skozi gabrovo hosto držala v Grapo.

France Lipnik se je skrival v gostem vrbovju ob vodi. Že dobro uro je sedel na močvirni zemlji in v njegovi glavi je bila ena sama misel: kako bi se neopazno priplazil pod žago. A ravno danes so trije delavci zlagali deske na tem kraju, kjer jih že dve leti niso. Dokler ne odidejo, se ne more splaziti do poslopja. Zapazili bi ga in vse bi bilo mahoma pokonci. Saj vsakdo vé, da mu je Bregar za zmerom odpovedal. A kljub temu bo prišel pod žago, pa če mora čakati tu prav do noči.

Pobral je vrbovo palico pod sabo in jo pričel rezljati. Od nestrpnega čakanja ni vedel početi kaj drugega. Da bi le oni trije odšli, potlej se splazi pod žago in stori, kar misli storiti. Sprva je hotel vse skupaj zažgati, pa se je premislil. Ne samo Bregar, vse okoliške vasi bi imele škodo od tega. Če dela ne bo, ljudje tudi denarja ne bodo imeli. Nekaj drugega bo storil. Štrajk, pravi neprostoovoljni štrajk jim bo pripravil.

Spet se je ozrl po delavcih. Menda so ravnokar opravili svoje delo, zakaj dva sta že odšla proti žagi, tretji pa je za njima potiskal prazen voziček.

Lipnik se je dvignil iz svojega skrivališča, previdno razgrnil veje, pogledal pazno naokrog, preskočil majhno ravnico in se spustil za kupi in skladovnicami desk in drv tik k reki. Potlej se je splazil med gostim zelenjem, med kupi rkljev in lesnih odpadkov, v zaletu preskočil jarek in obstal pod zidom. Napravil je še dva, tri korake, odpahnil nizka vrata in bil je pod žago.

Močan duh po svežem žaganju ga je objel. Oddahnil si je. Menda ga ni nihče videl, sicer bi bila gotovo že cela truma delavcev tukaj. Čez dobro četrto ure bodo prenehali delati. Takrat porine drog med kolesje. Če ga zgrabijo prvi zobje, bo šlo vse kolo k vragu.

Stopil je k debelemu zidu in vzel iz odprtine v njem železno palico. Potežkal jo je v rokah. Ravno pravšna bo. Zgoraj nad njim so zvenela rezila na jermenikih in krožnih žagah. Vmes je v kratkih presledkih pel brus.

Šel je med jermeni, ki so vse križem brneli okoli njega. Kot jegulja se je plazil med njimi, se jih izogibal, jih prestopal in se nazadnje ustavil pred velikimi lesenimi vrati, za katerimi se je grizlo dvoje zobnih koles. Zadaž za njima pa je s hruščem ropotalo veliko vodno kolo. Čul je rezek šum zajezene vode,

enakomerno škripanje motorog, udarjanje lopat ob vodo in curljanje kapelj; nad njim pa so se med ropotanjem vozičkov in petjem žag trgali zategli klici žagarjev.

Odrinil je lesena vrata, vzdignil železno palico in jo pomeril med zobni kolesi. Takole jo bo porinil. Pri prvem obratu jo morajo zobje zgrabiti. Potlej bo pa Bregar že videl, kaj se pravi odpuščati delavce!

Lipnik se je zdrznil. Kaj se ni nekdo prestopil za njim? Ozrl se je. Nikogar ni videl. Roka se mu je zatresla in omahnila. Železo je udarilo med zobe koles. Lipniku je zavilo roko. V grozi je zakričal. Slišal je še hresket kosti, nato se mu je zameglilo pred očmi in vse okoli njega se je prelilo v grozeče zamolklo bobnenje. Šumelo je in bučalo, potlej pa je vse utihnilo, kakor da se je nekam pogreznilo.

V bolnišnici se je prebudil. Ob njem sta stala oče in Štefa. Oba sta jokala. Levo roko mu je odtrgalo v komolcu. Motno je pogledal okrog sebe.

»Štefa... oče...« je zajeceljal in stisnil zobe.

Nato se je spet onesvestil.

★

V Lipnikovi hosti so zalajale sekire. Smreke, debele in visoke, ki se jih stari še v mislih ni upal dotakniti, so padale vse križem. Precèj lesa je moralo iti, da je Štefa spravila skupaj vse tiste tisočake, ki jih je Bregar zahteval za storjeno škodo. Vrh tega pa ji je moral mož iz bolnišnice naravnost v zapor.

Stari Lipnik je zdaj delal za dva. Moral je! Tudi ko se vrne France domov, ne bo smel popustiti. Kaj pa odrine gospodar brez roke? Komaj za zapeček bo dober, ne pa za delo na gruntu.

Stari se je gnal iz jutra v noč. Moči so mu usihale in spomladi, ko je izginil zadnji sneg, se je z njim vred poslovil tudi on.

Življenje pa je teklo naprej. A bilo je težko, dvakrat težko.

Ko je sneg drugič zapadel in drugič izginil, se je France vrnil domov. Če bi ga Štefa ne hodila obiskovat v zapor, ga zdaj še poznala ne bi. Vsak mesec, ki ga človek preživi na zraku, se mu pozna, pa se mu ne bi poznalo tako dolgo življenje med štirimi stenami.

Kot duh je hodil France prve dni okoli. Za delo niti prijel ni. Kako pa naj bi, saj mu je vsepovsod manjkalo ene roke.

Tisti ponedeljek po cvetni nedelji so pri Lipniku zaorali prve brazde. Hlapec je vodil plug, France pa je poganjal konja. Z desnico je krčevito držal bič in vajeti, kot bi se bal, da mu jih ne bi kdo iztrgal z zdravo roko vred. Kaj bi dal, da bi mogel zdajle z obema rokama zgrabiti za plug in ga potiskati v spočito zemljo. Ko je bil zdrav, ni hotel biti gospodar, zdaj, ko bi bil rad, pa še za hlapca ni dober. Komaj za boso-

petega pastirja, ki ves poniglav repi za konji in jih švrka z leskovko. Na koncu razora je obstal.

»Ali vidiš, Lukež, kam sva priorala? Dva hlapca namesto enega gospodarja!« je dejal skoraj jezno.

»France, Bog mi je priča, da niti besede ne razumem,« je počasi dejal hlapec in nevedno strmel v gospodarja.

»Tem bolje, Lukež!«

France je obrnil konja in skozi priprte zobe pogoltnil žalost. Hlapec je spet odmeril brazdo in pritisnil na plug. Konja sta potegnili, ob njih pa se je zlomljeno pozibaval gospodar in pomladni veter se je zaletaval v njegov prazni levi rokav.

NOVO LETO V GORAH

LEOPOLD STANEK

Nocoj je daleč nizki svet od mene,
le k nebu dvigajo me zdaj vrhovi:
so v isti dalji zvezde in domovi,
ki jih nemirna sla življenja žene.

Krvi me tople vrelec v mrazu greje,
sreča utrip v sencih glasno tiktaka,
človeško meri čas in misel čaka,
da po prelomu ga na novo šteje.

Nikoli časa tok ta ne preneha!
Neskončnost, ki se ni nikdà rodila,
iz veka v vek se toči, ne upeha,

nesmrtnost ji kot dušam je uteha —
nocoj vsegà s seboj me je spojila
in duša večnosti napoj je pila.

Zimsko sonce. (Fot. Fr. Krašovec.)

SLOVAŠKA POTA

VIKTOR SMOLEJ

I. MESTO OB DONAVI

Bratislava. Na kolodvoru visijo zastave. Postajo so bili povečali in razširili v zadnjih letih Češkoslovaške republike. Mesto, ki je v dvajsetih letih po vojski uveljavilo svoj trgovinski in prometni položaj ob Donavi, ob prečnici, ki vodi med koncema Karpatov in Alp z zahoda na vzhod skozi »ogrska vrata«, je potrebovalo povečano postajo. Tako se ogledujem po peronih, stojim po stopniščih in na hodnikih pod tiri ter nato skozi vhodno dvorano odidem na ulico.

Poletje pripeka. Od gričev, skozi katere me je pripeljal vlak od dunajske strani, veje premalo hlada za to kopo kamnitih ulic in palač. Kolodvorska ulica, ki vodi v mesto, se v začetku zdi, da vodi v prazno. Po eni strani me spremlja drevored, po drugi strani neurejen breg z oglasnimi deskami in cestno železnico. A nenadoma se ulica preokrene in pred očmi se mi odvije ravna, široka in dolga cesta, imenovana po slovaškem narodnem heroju, generalu Štefániku. V ozadju se čez čas pokaže bratislavski grad, četverokotna zgradba s stolpi na štirih oglih.

Mesto ob Donavi! Nekdaj stolno mesto ogrskega kraljestva, sedaj prestolnica nove, Slovaške republike! Kako si leglo, sivo mesto, pod grajski grič in se razlezlo tja do Donave, nad teboj pa ždi nekdanj v sijaju in moči vladajoči grad!

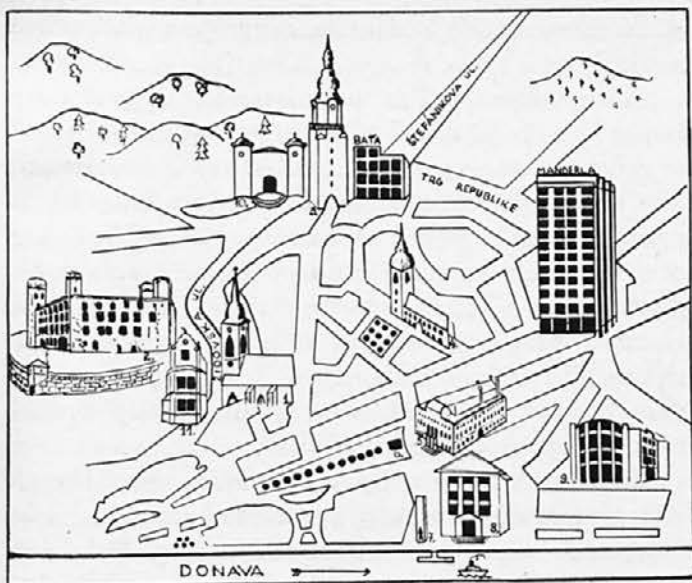
Iz oken in s streh se vijejo dolge zastave. Srečujem ljudi, ki govoré slovaški in nemški. Cestna železnica vozi mimo in z napisi oznanja, da smo pred vsedržavnim zletom Hlinkove prometne garde. Nova država! Nove zastave! Nove uniforme! Vročina suši grlo in kamenje puhti. Palače stoje ob obeh straneh in me spremljajo v mesto, v središče. Hurbanov trg, združen s Trgom republike, stoji kakor na meji med starim in novim mestom. Na gornjem koncu še vedno stojé branjevke, kot so pred leti, ko sem bil prvič tu. Njih trgu nasproti stoji poštna palača in ob njej Baťova steklena trgovina, visoka ogrodna stavba s samimi okni in velikanskimi izložbami. »Naš kupec — naš gospod!« razglaša s strehe zlinški velepodjetnik, največji čevljar našega veka. Na spodnjem koncu je vstalo v zadnjih letih nekaj novih palač z geometričnimi pročelji, med njimi tudi enajstnadstropni bratislavski donebnik »Manderla«. Po visečem, raztegnjenem trgu brez lepe oblike hitijo tramvajski vozovi, ljudje in avti. Na zgornjem koncu je ob stran postavljena cerkev sv. Trojice in tako se s stopnic, ki vodijo vanjo, razgledujem po hišah okoli trga, po trgu, po Michalskem trdnjavnem stolpu iz nekdanjega mestnega srednjeveškega obzidja, po judovskih domovih, ki se začno že prav od tu vrstiti po

ulici judovskega geta pod grad, in po sivih obzidjih nekdanje kraljevske palače na griču. Kako si iz kraljevskega mesta postalo mesto trgovine, prometa in denarja! Katero je tvoje pravo življenje, Bratislava?

Najprej poiščem v Bratislavi njeno vladarsko preteklost. O njej govori kraljevski grad nad mestom in katedrala sv. Martina pod njim ob gornjem robu srednjeveškega mesta. Kakor bahat vladarski dvor, predstavljajoč mesto zase z mnogimi stavbami, trdnjavnimi stolpi in nazobčanim obzidjem, se je raztegnil grad po slemenu griča, kakor klicaj cerkvene oblasti se je dvignil nad selišče meščanov in obrtnikov cerkveni zvonik šentmartinske stolnice, grozeč samozvanski oblastnosti gradu. A vendar je med obema vladala sloga. Nasprotje je moglo biti le med gradom in mestom, med plemstvom in meščanstvom.

Nekdanja »cerkev kronanja« je posvečena, kakor pravi ogrska zgodovina, madžarskemu vitezu sv. Martinu. Nad vhodom v gotskem loku stoji timpanon s sv. Trojico, nato s pogledom zdrsnem ob stenah sive katedrale, ki je včasih sprejemala kralje in kraljice ter njihovo blesteče spremstvo. Debeli oporniki podpirajo gotsko stavbo, nad katero je šinil preprost, negotski, šilast zvonik. Na južni strani vodi od cerkve navzdol stopnišče na Dolgo ulico, ta ulica pa v smer proti gledališču in Donavi. Bratislava ima toliko lepih kotičkov in umetniških obrazov, a vsi so skriti in nekam med svojo neurejeno okolico stisnjeni, da se izgubljajo v svoji arhitektonski neurejenosti in neenotnosti. Z Dolge ulice je še najlepši pogled na stolnico pred teboj. Drugače pa ležé na njeni grajski strani, to je ob židovski ulici, podrtije nekkih hiš, a po drugih straneh se gnetejo kakor baročni dvorci hiše kanonikov, poslopje stare jezuitske gimnazije in pravne fakultete, župnišča in druge stavbe. V stenah cerkve so vzdane nagrobne plošče starih posvetnih in cerkvenih velikašev. Katedrala je zbiralá živo plemstvo, pa je plemstvo tudi po smrti hotelo še prisostvovati slavnostnim obredom. Saj so v tej cerkvi kronali vrsto ogrskih kraljev in kraljic od leta 1563 do 1830; kajti v času od srede 16. pa do konca 18. stoletja, ko je turški paša stoloval v Budimu, so ogrski kralji imeli Bratislavo za svojo prestolnico.

Temni prostori gotskih katedral vabijo v boječo zamaknjenost in tiho molitev. Med visokimi stenami, na katerih lepí molk sivih stoletij, kjer sence padajo name, ne da bi vedel od kod, kjer mi šepetajo nagrobni spomeniki velikašev o minulem burnem boju posameznikov in narodov, v tem mraku se mi pogled potopi vase in se poglobi v preteklost tesnih kapelic in drzno razpetih ladij. Kaj nisi tod hodil svoja pota tudi ti, veliki, trmasti »silak«, Herman Celjan? Kako je bilo tedaj, ko si svojo hčer Barbaro, kraljico ogrsko, vodil tudi po bratislavskih ulicah, ko so ti jo bili v Budimu

Bratislava.

1. stolnica sv. Martina, 2. grad, 3. Michalska vrata, 4. rotovž,
5. gledališče, 6. spomenik pesnika Hviezdoslava, 7. Spomenik generala Štefánika, 8. poljedelski muzej, 9. univerza, 10. cerkev sv. Trojice, 11. baročna hiša.

okronali za družico Sigmundu Luksemburžanu? Prišla sta na obisk tudi v to mesto ob Donavi. Čujem, kako žvenketajo ostroge in sablje po kamnitnem tlaku. Z gradu donijo fanfare. Na belcih prijašeta kraljica in kralj. Pred stolnico skočita z njih. Kraljici pomagajo bleščeči veljaki s ponižnim hrbtom in trdimi očmi. Tedaj v cerkvi zadoni mogočna koračnica godbe in v prekipevajočih slapovih preplavi tri ladje. Čez prag se zlijejo vrste dvorjanov in vitezov ter utonejo v prostorni katedrali. Pred glavnim oltarjem gori rdeča luč. Kaj je naša večna lučka, ti Herman Celjan? Na obrazu tvoje Barbare gori smehljaj, ti ga tajiš, a v tebi raste bahav ponos, da je tvoj rod dosegel kraljevski prestol. Ali si se kaj spremenil od tistihmal, Herman Celjan, kakor se je spreminjala tvoja lastnina od tistih davnih časov Veronike Deseniške, prvega humanizma in rastočega meščanstva? Grel si se v sanjah bodoče slave, ki ti je obljubljala prestole in dežele, pa glej: prav v kraljevskem ogrskem mestu pod bratislavskim gradom se ti je v starosti izteklo življenje. Mrtev si se vrnil v svojo ustanovo Pleterje.

Iz temnih kapelic, ki so jih ustvarile umetniške roke, aristokratski denar in cesarsko prizadevanje za zunanjost slavo, iz šumečega govorjenja, iz senc in iz grobov mi vstajajo obrazi preteklosti. Iz senc za stebri, težkimi, kot je bila težka misel ljudi, ki so postavljali te stebre, se izvijajo negotove postave blestečih veljakov denarja in meča, med njimi tudi postava Hermana Celjana. Včasih so šinili ti gotski oporniki v nebo, kakor je lahkotno šinila misel v molitvi k Bogu, drugič pa se je misel težko borila z gmoto in grehom.

»Manj je bilo sijaja, kakor se vam zdi,« mi govori senca davnega Celjana. »Toda ali ste se kaj spremenili od tedaj? Nič. Namesto grofov ste pač dobili druge oblastnike. Denar je zavladal nad vami, kakor je že grozil v mojem času. Včasih smo zaničevali kramarje in branjevce. Vladali smo z brezobzirno pestjo in odkritim obrazom. Danes bi se prepustil njegovemu sijaju in uporabljal njegovo moč tudi jaz, a obraz bi skrnil v krinko in pest v rokavico.«

»Ljudstva torej nikakor ne priznavaš?«

»Ljudstva!« se je hahljal Celjan, da je zvenelo po treh ladjah šentmartinske katedrale med oltarji, pod korom in okoli stebrišč. »Kaj še ne vidiš večne resnice, da je ljudstvo kakor podstavek, na katerem svoj prestol postavlja njihov vladar, mali ali veliki? V vaših časih prestolov sicer ne kažejo, a skrivaj držijo vse niti v rokah vsi oblastniki sveta.«

Skozi okna predira siva svetloba in nje medlost se komaj zdrami na lestencih in oltarjih, pozlačenih okvirih in kipih. Plošče, letnice, stebri in visoki svod speljujejo misli v staro slavo vladarskih in plemenitaških hiš. Čudno, kako so sedaj vsi ti grobovi zapuščeni!

»Glej, o grobovih celih ljudstev pa ni niti sledu!« mi šepeta senca. »Vihre so minule in ljudstva so zginila. Niti spomina ni ostalo po njih.«

»Saj o tebi govorijo tudi samo naše drame in naše povesti. Nisi nam bil, kar bi mogel. Ali bi nam ne postal lahko kmečki kralj?«

Herman se mi smeje.

»Tak že, ki bi vam nekje pod goro spal! Glej ta sanktuarij! Dal ga je postaviti Matija Korvin, vaš kmečki kralj Matjaž, o katerem le zgodbe pripovedujejo, da je bil pravičen in dober vladar.«

»Iz tebe govori sovraštvo,« si mislim. »Vem, da je tvojega vnuka Ulrika v zemunski trdnjavi ubil eden iz Matjaževega rodu.«

»Vi ste v tem Matjaževa vojska, da spite,« se norčuje Celjan. »Niste se še prebudili. Kaj vam more dati torej ta spodbudna zgodba o vašem kmečkem kralju?«

»Dati! To je pač sodoben izraz!«

»Da! Če bi bil vladar v vašem času, ne bi stoloval na prestolu ali na grajski pečini nad celjsko Savinjo, ampak bi v spodnjem Celju imel moderne tovarne. Misliš, da bi se s tem kaj spremenil?«

Tako hodim po stolnici in se pogovarjam s preteklostjo in sedanostjo. Kje daleč od gotskih katedral in grajskih obzidij so živeli moji davni očetje ter tlačanili grajskim in življenju. Tu pa se je kadilo dvigalo pod visoke sode, v blestečih sprevodih so sijala blede lica viteških gospá, s stebrov so strmele spake gotskih oglavij na gospodo. Latinska beseda je družila v molitvi in razgovoru veljake prostranih dežel od Tater do Save. Skozi meglice belega kadila se je svetlikala krona na glavi nove kraljice, novega kralja, zunaj

so topotali nestrpni konji. Včasih se je iz krogov dvorjanov in plemičev vžgalo srdito oko proti kralju, vendar so kralj in veljaki vedno znali najti drug drugega. Zdaj so zrasli plemiči čez vladarja, zdaj vladar čez plemstvo, a ta ga je končno spremenil v svoje gardne častnike in uradnike. V Bratislavi so se zbirali k državnim zborom plemiči slovaškega, madžarskega, hrvatskega, nemškega in romunskega porekla, a skupni latinski jezik je polagoma izpodrinila nemščina in nato madžarščina, s čimer je nastala nova doba ogrske države: doba madžarskega hegemonizma. O tem po svoje priča na levi strani v stranski ladji katedrale kip sv. Martina na konju, ki z mečem seka svoj plašč na dvoje, da ga dá beraču, ki leži pred njegovim vzpetim konjem. A ta sv. Martin ne nosi kot pri nas čelade na glavi in ni zavil v rimsko tuniko in toga, temveč je pravi madžarski plemič s surko in s kučmo na glavi in šopom žime na njenem čelu. Tako je madžarska šlahhta svetnika s seboj popolnoma zenačila — ali ga posnemajo tudi v delitvi vsega imetja na dvoje, v to pač lahko podvomim. In ta kip madžarskega plemiča sv. Martina je stal nekoč v glavnem oltarju.

Po stopinjah kraljev in plemičev se od katedrale povzpnem na grajski grič, kakih osemdeset metrov nad mesto, zdaj po stezah, tlakovanih z debelim kamenjem, zdaj po stopnicah, vklesanih v živo skalo. Grajski grič je cela planota. Hodim med obzidji, med ruševinami starejšega in mlajšega porekla, med majhnimi in velikimi stavbami, med še stoječimi zidovi. Za menoj štrle visoke stene nekdanjega kraljevskega bivališča. Okna so izbita, zidovi segajo v troje nadstropij, prebivalcev pa že dolgo ni več. Kje so časi, ko se je tu oglašala trobenta grajske cesarske straže in naznanjala, da prihaja Njihovo Veličanstvo cesar Leopold ali Marija Terezija ali Jožef II., pod katerimi je ta grad doživel svoj zadnji razcvet! Kako so donele trombe, ko je petdeset izbranih ogrskih plemičev zamenjalo stražo pri največjem grajskem stolpu s petdesetimi izbranimi plemiči avstrij-

skimi, ki so stražili kraljevske insignije v »stolpu krunanja«!

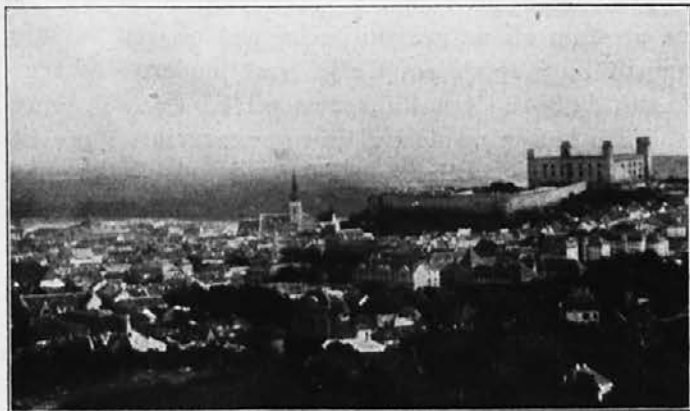
Pod gradom šumi in hrumi mesto, ki ga opasuje široka Donava. Iz sivine vstajajo stara plemena, narodi in rodovi, ki so se prelivali skozi to tesen med izrastki Alp in Karpatov, a na slemenu zadnjega karpatskega griča je štrlel in roparsko strmel podse sivi grad, najprej iz brun in kamenja sezidano gradišče, nato gotski grad, potem bivališče ogrskih kraljev in prestolnica Habsburžanov in nazadnje torišče madžarsko-nemško-slovanskih narodnostnih bojov. V dobi napoleonskih vojn je grad pogorel, le v nekaterih preostalih delih biva še danes vojaška posadka.

Očem se za mestom odpirajo širne ravnine, ki tonejo v meglenem sijaju nizkega sonca pred zapadom. Kako nejasna je nižina in tok Donave po njej! Reka teče silno leno in gluho v obzorje, kakor se v minulost iztekajo vse zgodbe veljakov in narodov. Spomini in osebe, ki jih kličem iz preteklosti, stopajo neslutno iz megle pozabe, da se spet skrijejo vanjo. Tu se je iztekla tudi tvoja slava, Herman Celjan, ti najbolj proslavljeni človek naše preteklosti, tujec sicer, pa vendar nekdo, ki je hotel iz naše brezoblične gmote ustvariti sebi zvesto, podložno žloto. Tu so ravnine tvojemu hotenju res kazale pot v svet, v brezbrežnost. S celjske skale si videl premalo obzorja, s te grajske planote pa so ti mogle misli vihrati na vse vetrove ter so družile Bratislavo in Celje, Bosno in Beograd, Sibirij in Dunaj. A vendar so v tem mestu ob Donavi ugasnile tvoje oči in tvoje sanje, sam si utonil v globino časa.

Med hišicami iz samega kamna, po stopnicah in strmih uličkah se vrnem v mesto. Skozi okna mežikajo lučke, ponekod tudi rdeče. Nekoč so v teh domovih bivali plemiči ali njih služabništvo, sedaj so se tu naselili reveži, berači in brezposelni, propale ženske in zavrženi hlapci. Babe in starci posedajo pred hišami na pragu in zdi se mi, da vsi od nekod prihajajo, ker je jutri nedelja, in da vsi prinašajo kos kruha za kos življenja.

Prišedši spet v mesto se ponovno izognem Židovski ulici. V mraku se me polasča neprijetna mrščavica, ko hitreje stopim, da pridem iz geta. Tako se vrnem na Hurbanov trg, da med množicami ljudi po mestnih ulicah izbrišem iz sebe podobe preteklosti. Občutje zabriše živahnost srednjeveškega dela Bratislave, ki je še danes najbolj meščanski in najbolj razgiban.

Ob Bat'ovi palači vodi v ta del ulica, ki prekriža suh jarek pred nekdanjim obzidjem in takoj postavi predme »Michalsko bráno« ali »Vrata nadangela Mihaela«. Nad temi trdnjavskimi vrati stoji še sedaj latinski napis, najbolj živ in zgovoren tistim, ki so ga dali vklesati: »Vsako kraljestvo, ki je samo v sebi razdeljeno, bo razpadlo.« Takoj za tem velikim vhodom pa stoji »Michalská veža« ali trdnjavski stolp nekda-

Bratislava.

njega obrambnega zidovja. Čas od gotike do baroka je stavbi vtisnil svoj pečat. Skozi ta vrata sta se stekala v mesto denar in meščanski ugled, pa tudi obrtniška majhnost in koristolovska samoljubnost. Trden stolp si je postavilo mesto ob vhodu, a okoli in okoli sebe potegnilo vrsto okopov in jarkov ter visoko obzidje. V ozkih, vijugastih in stisnjenih ulicah si je meščanstvo postavilo lepe domove in skrilo v njih svoje bogastvo, da ni izzivalo gradu nad seboj. Vklanjeno v obzidje in kakor izmenjavajoč si pozdrave z gradom je mesto živelo in delalo, raslo in padalo v številnih požarih in vojnah stoletij. Kot mrk jastreb je stražil kraljevski grad nad njim, za mestnim obzidjem pa so se zbirali grajski nasprotniki in skušali ujeti čim več vetra v svoja jadra. Iz meščanov je polagoma vstalo novo plemstvo in denar je osvojil izpraznjene domove vitezov, ki so se končno zadali svojem vladarju ter si pri njem poiskali udobnega življenja. Meščanstvo je z zvijačo in trmo ohranilo svoje postojanke in v našem času zavzelo najmočnejše in najodločilnejše položaje. Denarništvo je ustvarilo sodobno obliko vladavine.

Koliko ljudi je danes po ulicah! Večer je in prav po tem staromeščanskem delu se jih spreha največ. Povsod slišim slovaško govorico z redko nemško. Na trgu sredi starega mesta stoji ponosna mestna hiša, po svojem licu slika mnogih stoletij. Trg se je svoj čas imenoval Glavni trg. Danes bi po svoji velikosti mogel služiti komaj za otroško igrišče. Kako že imena govorijo o spremenljivi zgodovini! Nekdanji Glavni trg se je po vojski preimenoval v Masarykov trg, sedaj gledam in vidim, da je na papir naslikano in čez stare table prelepljeno sedanje ime — Hitlerjev trg...

Toda noč in svetloba luči vabita iz preteklosti med ljudi, pa naj bo preteklost še tako zanimiva. Grem s tokom ljudi in skozi tesni dospem na trg pred slovaškim Narodnim gledališčem. Tu godba na balkonu slovesno uvaja jutrišnji zletni dan. Po vsem trgu vrvi praznično razpoložena množica. Med mestne kroje so pisano raztresene kakor rože in cvetovi narodne noše od vseh strani Slovaške. Godba slovesno doni po prostranem trgu. Pred gledališčem izliva olimpijski točaj Ganimed vodo, da curek škrobova v nastavljeno školjko. Okoli korita in po njem so posedle pisane, žive rože, dekleta in fantje. Veselo se smejejo in se počutijo kakor doma. Glej, občutek, ki ga človek ne more srečati pri slovenskih ljudeh! Kako so ob naših kongresih, ki zberejo slovensko podeželje v prestolnico, ljudje vsi ponižni in vedno kakor v zadregi, kot da mesto ni njihovo, pa čeprav jim časniki že mesece prej govorijo o naši beli slovenski Ljubljani! Tu pa so posedli po travi pred gledališčem — o kako bi je bilo v Ljubljani škoda! — posedli okoli vodnjaka, na robove kamnitnega korita, na zidane ograje ob poti v gledališče ter s široko preprostostjo predejo vesele šale.

Godbi ploskajo kakor le mimogrede; saj igra prav za prav njim v čast in ni potrebno, da bi se ji še posebej zahvaljevali.

Nasproti gledališkemu trgu sedi med drevjem njih glasnik predvojnega časa, pesnik Hviezdoslav, in premišluje, kar preveč strmeč v tla. Kaj mu mar ni prav, da se je njegovo ljudstvo zbralo v Bratislavi in da hoče tu izraziti svojo otročjo mladost in voljo do življenja? Naš Prešeren v Ljubljani stoji visoko nad množico, ko hiti mimo v slavnostnih sprevedih. Ne, napčno je, da se vsak slovenski spreved ne ustavi obvezno pred našim pesnikom in se mu ne pokloni. Tu pa sedi pesnik sredi med njimi, kakor da je eden izmed njih. Sédel je, kot da jim hoče spregovoriti, pa ne z vzvišeno besedo pesnika vidca, kar jim je v življenju bil, ampak s toplo besedo narodnega vodnika. Vržen je bil v zapuščene samote gorate severne Slovaške, brez družbe in kulturne okolice, ustvarjal gluhim ušesom umirajočega naroda ter pel prebogate pesmi o narodni bolečini, ki je pred seboj videla skorajda samo še pogin. V Krvavih sonetih je opeval grozo svetovne vojne, a končno pozdravil narodno svobodo, kakor da se je zgodil čudež. Ali je mogoče!? Od mrtvih je vstal narod kakor Lazar iz groba in resnica je bila tako čudežna, da se je zdelo, da ni resnična. Tu sedaj narod poseda pred svojim gledališčem, niti posebno čudno se mu ne zdi, da so ti zidovi včasih odmevali zgolj od madžarske besede, sedaj pa se v njem razlega njihova pesem, tista, ki je opevala trave in roso, Janoška in kralja Matjaža, Tatere in Nitro. Ali ni pesnik Hviezdoslav začuden in zmeden in se v svojem prekipevajočem čustvu ozira vase in zbira besede, da se mu v njih sprostí vrisk v slavo oživelemu narodu? Kako so padli v prah zidovi ogrskega kraljevskega gradu na bratislavskem griču, kje so oblastni plemiči

Mestna hiša v Bratislavi.

s starimi grbi in zvenčecimi ostrogami, kje so meščani, ki so na Glavnem trgu uprizarjali pasijonske igre in sežigali krivoverce, pa čeprav so bili že sedemdesetletni, z njihovimi knjigami vred? Nekaj zidov je ostalo, nekaj jarkov in nekaj palač, v njih pa je novo življenje, novo ljudstvo. Ali je sedaj res domače ljudstvo prišlo do krmila in bo samostojno uveljavilo svoje moči? Čigava je prav za prav Bratislava? Komu boš spregovoril in komu zapel svojo pesem, veliki genij Hviezdoslav? Ali čutiš, da imaš srca okoli sebe in da te bodo poslušala? Včasih, ni dolgo tega, so po nišah na pročelju bratislavskega gledališča stali kipi madžarskih pesnikov in dramatikov, a v bučnih demonstracijah so dijaki zbili tujce na tla, da sedaj stojé niše prazne in čakajo novih doprskih kipov. Tudi tebe bodo postavili tja, kakor so odprli gledališče tvoji Herodijadi, ki bi sicer nikoli brez čudeža po vojni ne bila prišla na gledališke deske.

Počasi se prestopam med množicami ljudi proti Donavi. Od Narodnega gledališča mimo največje bratislavske kavarne Redute in hotelskega kompleksa Savoy-Carlton pridem na pobrežje. Na donavskem bregu, zroč čez veletok, stoji na visokem podstavku ob visokem obelisku z levom na vrhu general Štefánik. Spomenik, ki predstavlja letalca, so postavili v zadnjih letih. Štefánik, ki je vodil češkoslovaške legije med svetovno vojno in postal prvi vojni minister Češkoslovaške republike, se je ponesrečil z zrakoplovom, ko je priletel prvič v osvobojeno domovino, da zavzame svoje ministrsko mesto. Padel je kot slovaški Ikarus in velja za največjega heroja svojega naroda. Na mestu, kjer stoji sedaj njegov spomenik, so v prevratnih dneh leta 1918 razbili kip cesarice Marije Terezije. Kosce spomenika so Madžari »rešili« v Budimpešto, kjer v narodnem muzeju razkazujejo te znake »svojega mučeništva«.

Kako gledaš na te množice pod seboj, zvezdoslovec in general?

Na obrežju ob ograji, po klopih in po vseh okolnih ulicah se ljudje kar gnetejo. Kako pa je Donava mrtva! Kakor da ni last nikogar. Včasih je prav tu stalno vozil brod čez reko na drugo stran, kjer je bila še slovaška vas Petržalka, bratislavsko predmestje, pripadajoče ČSR, a sedaj je to mesto nemški Engerau. Zgodovina govori, da so jo ustanovili Hrvati. Tja na jug proti Nežiderskemu jezeru in proti Gradiščanskemu in proti slovenskemu Monoštru se vlečejo raztresene in zgubljene slovanske vasi, slovaške, hrvatske in slovenske, ki so jih ob prevratu hoteli zediniti v svoboden hodnik od Prekmurja do Bratislave, da bi ločili Avstrijo in Madžarsko, a zvezali Jugoslavijo in Češkoslovaško. Sedaj stoji Štefánik na bregu Donave in gleda preko mrtve reke, v kateri se samo topo leskečejo obrežne obločnice. Onstran reke gori nekaj luči v obrežni ka-

varni, a obrežje je prazno. Tako stoji na meji postava generala Štefánika in gleda proti jugu, proti širokim panonskim ravninam, ki so najprej tonile v preselitvenih tokovih Slovanov, potem pa je čeznje pljusnil nemški in madžarski tok, zaplaval osamele naselbine in jih udušil. Samoten se mi zdi velikan vojak in zvezdoslovec, ki je z življenjem plačal službo svojemu narodu. Delal je v tujini, a domov se je vrnil samo umret in sedaj gleda okoli sebe svoje ljudi in jih je vem da vesel, pa čeprav se v njem tako mešajo občutki kakor v meni. Množice gredo z očmi za raketami, ki jih v slavo jutrišnjega dne vžigajo nad vodo in nad mestom. Okrašena ladja plove po vodi, prevaža plešoče pare in v naša ušesa udarja godba. Daljna je ladja s svojim čudnim drsenjem skozi temno noč po motno se svetlikajoči vodi, pa vendar tako vsakdanja s svojimi lampijončki in zvoki pihal.

Ne morem najti pravega razpoloženja. Mogoče sem truden. Prijetne so noše, vesela je pojoča slovaška govorica, smeh mladih deklet mi gre v srce, a vendar ob vsem čutim, kako stoji nad množicami senca strmega letalca, ki je nad dnem hodil za zvezdami in iskal visokih daljav. Ali se ni ta narod okoli njega, mladosten in ves spočit v še neizrabljeni svoji življenjski moči, preveč predal le dnevu? Ali niso vsakdanji cilji prevsakdanji in ali človek ne izgubi svoje smeri, če ve le za nekaj metrov svoje poti?

Iščem, kje bi se umaknil množici, in tako zaidem po obrežju niže doli proti donavskemu železnemu mostu, po katerem korakajo sedaj nemške in slovaške mejne straže, včasih pa se je svobodno pretakal živ tok bratislavskih ljudi v petržalske vrtove, na igrišča, tekmovališča in v zabavišča. Pred tremi leti sem včasih stal sredi zime na tem donavskem mostu. Ledene plošče so se lomile na vodi, vsa površina je bila prekrita z njimi. Plošče so se lomile in se potapljale, vzplavale spet na površje in se točile dalje proti vzhodu in proti jugu. Ob bregu je bilo priklenjenih nekaj prekladalnih ladij in železnih vlačilcev. Tudi zdaj opazim nekaj senc ladij ob obali. Vidim drobno, gomazečo množico, ki se preliva po donavskem pobrežju. Ladja, ki je vozila zabavajoče se in plešoče izletnike, se je vrnila k bregu. Godba igra in rakete še včasih šinejo pod temno nebo. Jutri bo vroč dan.

(V drugo naprej.)

Fr. Mihelič

CERKVICA SVETEGA GREGORJA

EMILIJAN CEVC

Blatni klanci so se spuščali in dvigali, poljske steze so se menile z ržjo in cvetočim krompirjem, mostički so preštevali studence, samevajoče koče z zelenimi strehami so dremale v bregovih in vpijale sonce celo poletje in celo zimo. Skozi gozdove je držala pot, ki jo je včasih riža preskočila in drča razrila, pod plazovi in sipinami, mimo ovčjih staj in drvarskih bajt in preko kamenja, po katerem so plezale mravlji vse vrtoglave...

Sveti Gregor je sanjal sredi planice: ponoči pod zvezdnato temo, podnevi pod tavajočimi oblaki. Z dežjem in snegom je Bog umival cerkvene stene, da so postale sive in razpokane, cerkvice pa je sanjala dalje, poleti in pozimi in spomladi, ko se je spuščal sneg z vrhov in so smreke zadišale. Kvečjemu ovce so se včasih prerile skozi grmovje na zapuščeno planico, puščale volno na robidju in obvohavale šentjanžve rože.

Niti župnik na fari ni vedel, kdaj in zakaj so postavili to samotno cerkvico. Morebiti po kužni bolezni, zaradi Turkov morda? Pač pa je pripovedovala pripovedka, da jo je postavil graščakov sin, ki se je, loveč divje koze, izgubil v gorah, pa mu je golobček pokazal pravo pot...

Na stolpu se je vrtela in cvilila zarjavela vetrnica; skozi križe razbitega okna nad vrati so se spreletavali netopirji in sove, ki so gnezдили na podstrešju. Pred leti so vlomili v cerkev, vrat pa ni nihče popravil.

Strop so objemala zveržena gotska rebra; v osrednjem sklepniku je po turško čepel hudič in kazal jezik cerkvenim tlom. Od fresk na stenah se je luščil omet, spodaj pa jih je razjedala plesniva vlaga, ki se je kot črn oblak vlekla po steni. Zlata pena je odpadla s svetnikov in mrtvaške ure so razgrizle angelčkom krilca, da so jim odpadla in prhnela na oltarnih mizah. Sveti Gregor v glavnem oltarju je imel hude oči, šilasto tiaro in golobčka na rami.

Za vrati pa, prav pod fresko obešenega Judeža, je stal visok, silno vitek svetnik, ves počrnel in brez rok; iz ram so mu štrleli le še leseni štelji. Brada mu je v enakomernih gotskih gubicah legla na prsi in nasvedrani lasje so mu okameneli na ramah kakor srednjeveški šlem.

To je bil star svetnik, zelo star. Pravili so, da ga je prinesel pobožen romar iz Svete dežele, kjer ga je rešil iz nevernih turških rok. Imena ni temu svetniku nihče vedel, le to so govorili, da je bil zelo pobožen mož, samotar v vročih egiptovskih puščavah in da njegova priprošnja mnogo zaleže zoper kugo...

Sam Bog ve, kdaj se je zadnjič opravila sveta daritev v cerkvi sredi gorovja, v objemu skal in gozdov. Toda včasih je bilo tam lepó!

Sonce se je pogovarjalo z barvastim steklom v oknih, svetniki so se vsi zlati ozirali po cerkvi in napihnjeni angelčki so se nasmihali svetnicam med papirnatimi rožami. V mesecu sušcu so celó romarji pohiteli k svetišču. Zbrali so se iz vseh dolin tam spodaj in prilezli po stezah, ki so bile z modrim jetnikom in vetrnicami obrobljene, k Svetemu Gregorju. Na oltarju se je vonj debelih sveč, ki je z njih kapljal vosek na medene svečnike, mešal z glaskom malega zvonca in žvenketom cerkvenih pušic. »Ce-kin« je zapela kovina, ko je izginila v lesenem žrelcu.

Okoli cerkvice se je takrat komaj začel tajati sneg. Vsa planota je bila preprežena s studenčki, ki so pojoč izginjali v zemlji... Nekoč je prihrumel plaz z gorá. Prav pod vrhom nekje se je odtrgal in odpihnil pastirsko bajto z vsemi skledami vred. »Jejhata,« so rekli v vasi, »Svetega Gregorja je tudi vzelo!« Pa ga ni! V skalovju nad cerkvico se je plaz preklal na dvoje, pridrl v dolino in polomil ves gozd. Sveti Gregor pa je nepoškodovan molil k Bogu za srečo ljudi tam spodaj...

★

Takrat, ko sva prestopila z deklico razdrobljeno opeko cerkvenega praga, je bilo svetišče še bolj zapuščeno in razpadlo kot v mojih otroških letih.

Stene so postale čisto črne in goste pajčevine so prepredale kote in rebrasti strop. Tudi mračilo se je že; zaradi tega je bilo še mračnejše in še bolj žalostno pri Krmitelju golobčkov... Vračala sva se s planine in otroški spomin me je zvalil s poti v razpadajočo svetišče velikega papeža.

S smrek se je usipalo igličje in drselo pod nogami. Janja je nabrala nad gozdom šop rdečega sleča; držala ga je z levico na prsih, da so ga ogreli utripi njenega srca in je žarel kot kri v njenih licih.

»Strah me je,« je rekla. »Strah me je teh črnih sten in cviljenja netopirjev... Ali vidiš razpoko v stropu? Rebrovje bo popustilo in strop se bo zrušil na naju... Pojdíva!«

Vzel sem ji cvetje iz rok, vse žareče slečevo cvetje in ga nesel svetniku. Potaknil sem vejice v razpoke oltarja, svetnikom in svetnicam sem jih položil v róke. Janja se ni branila, le gledala je začudeno kakor otrok, preden zajoka, in prižemala levico na prsi, kakor bi še vedno držala polno naročje rož.

★

Za vrati je sameval svetnik.

Potrkal sem na njegovo glavo: počasi se je usipal rumeni prah skozi luknjice, ki so jih črvički izglodali.

France Mihelič: Romanje na Ptujski gori. (Studija.)

»Beživa... Vidim nekoga, ki gleda izza oltarja... Tamle, na podboj je naslonjen, ob zakristiji...«

»To je moj spomin. Tam sem nekoč lovil nočnega metulja, padel in se potolkel na čelu. Takrat je še sijalo sonce skozi rumeno okno na svetnikovo glavo.«

Les je zapokal in vetrnica na stolpu je zaječala, kakor bi zavekalo živo bitje.

»Mračno je... Pojdiva že, daleč je še do doline...«

Nisem je poslušal. Otresel sem se njenih rok in splezal v zvonik. Lestve so se upogibale pod mojo težo; pokale so in bile vse vlažne od plesnobe. Nekaj klinov se je zlomilo.

»Morda ne bom mogel več nazaj... Kaj, če se strohnili les zruši?« In zasmejal sem se, ko sem pomislil, kako bi se ustrašila Janja, če bi zahreščalo v starem stolpu, ko bi se udril pod.

Iz lin sem videl preko smrečja v dolino in na modro hribovje. Pred meglo so se že prižigale luči. Nekje je vpil pastir. Sonce je rdeče obrobilo gozdove na zapadu.

Zvonov v zvoniku ni biló — Bog ve od kdaj že ne — le sovo sem splašil, da je kričé prhutnila skozi okno in se izgubila v mraku nad gozdom. Vetrnica mi je škripala prav nad glavo. Slišal sem Janjo, ki me je klicala... Med njo in menoj je bilo tisti večer celo desetletje spominov in sklanjajoči se mrak, ki je obkrožal cerkvico v vedno manjših krogih. Ko sem se vrnil, je Janja sedela na pragu in tiho jokala v dlani.

Zakaj si se bala? Saj sva bila v svetnikovem varstvu. Netopirji in sove so samo odganjali nočno temo.

Takrat še nisem občutil mračnosti in sem še ljubil vegasti kozolec sredi travnika, pod katerim so gnezdili

kričeči vrabci in so se v zimi razglašene vrane zatekale pod njegovo ostrešje. Tudi rož sem se še razveselil, s katerimi je bila potresena moja miza.

In dnevi so šli... Če se ozrem, jih vidim kakor možake, ki s sklonjenimi glavami izginjajo v mraku.

Biló je na večer sredi zime. Srečala sva pojoče otroke, ki so bili napravljeni v svete tri kralje in so z zvezdo in s cekarjem hodili od hiše do hiše.

Ko sva pustila za seboj breskove nasade, je od nekod potegnil veter in ti odnesel čepico. Ko sva jo pobrala, so se je držali snežni kristali.

Od streh so visele ledene sveče. Ura je bila trudne udarce, katere je skrivnostno vpijala snežna pokrajina. Zajec je zaplesal okoli križa

ter nato izginil v grmovju.

Reka, ki nekje preseka gozd, je bila črna in ob bregu je zvonil led, kakor bi kristalna čaša trkala ob čašo in napijala vevericam, ki so natrosile storžev na belo skorjo tihega brega.

Globoko v planinskih gozdovih je sanjal Sveti Gregor. Zima mu je poveznila belo kučmo na glavo, da je komaj mežikal. Morda je težki sneg premagal gotsko rebričje, da se je zrušilo svetnikom in angelčkom v naročje... Kdo ve, od kod se je vzel tisto zimo premrl cigan, ki si je zakuril pod zaprašenim korom planinske cerkvice. Pri suhem in trhljem lesu tudi sneg ni mogel ustaviti ognja.

Ali te je bilo tistikrat tudi strah, Janja?

Saj ni bil velik tisti plamen, katerega sva opazovala v zasneženem bregu. Samo cigan si je zakuril ob svetnikovih nogah, ker ga je pač zeblo. Grel si je roke nad ognjem in godel dolgočasno pesem skozi zobe.

»Zdaj gori oltar,« si rekla, ko je ogenj živahneje vzplapolal. Na lahno se je poblisnila rdeča svetloba po snegu.

»Zgorel bo svetnik s hudimi očmi... In netopirji in sove...«

»In moji spomini... Debelušni angelčki, katerim so hroščki razglodali krilca, tvoje rože v rokah svetnic in sveti Duh na prižnici...!«

O, Janja! Zakaj nisi jokala tisto noč, ko se je v žerjavico izpreminjal svetnik iz egiptovske puščave, iz čigar telesa se je usipal rumen prah, če si na rahlo, na rahlo potrkal na njegovo začrnelo, negibno obličje.

BETLEHEMSKI PASTIRJI

MILICA PRISOJNIK

III

Mesec je razkošno sipal žarke na palmov gaj. Vse je bilo tiho in mirno, vse je pričakovalo, da se bo zgodilo nekaj velikega, čudovito lepega. V ozračju, ki je bilo kakor posrebrano s skrivnostnim bleskom, je zvenelo kakor harfa, ki nanjo igrajo nevidne roke. Zvezde so radovedno zrle na spečega dečka, ki je bil tako ubog, tako sam sredi puščave. Pomežikovale so druga drugi, kot bi hotele reči: Me nekaj vemo, pa ne povemo. Nocoj se bo zgodilo! Nocoj! je prepevalo in zvenelo v višavah — —

Ali je resnica, ali deček samo sanja? Zvezde se odpirajo, prav polagoma, druga za drugo. Iz vsake se prikaže kodrolasa glavica, ki opazuje speče dete in se mu smehlja. Deček pa spi in stiska jagnje k sebi. Tedaj krilateci splavajo na zemljo. Vse polno jih je in vsi hitijo k pastirčku.

Vzamejo ga v svojo sredo ter se igrajo in rajajo z njim...

Pastirček Samuel še nikdar ni občutil take sreče. V domači vasi otroci beže od njega, se ga ogibljejo in se mu posmehujejo. Iz njegove grbe se norčujejo in s prstom kažejo na njegovo bledo, starikavo lice. Kako ga zato boli sreč, skelé vse skrite solze, katerih nihče ne vidi. Samo Jehova vé zanje! Dà, pa dedek tudi! Dedek vse vé, ker ljubi vnučka. Mamica jih samo sluti. Njej Samuel ne pokaže solz. Saj ima vedno vlažne oči, kadar koli pogleda sinka; zato ji kaže le veder obraz. Oh, kaj bi dal, če bi ga sedaj otroci iz domače vasi videli, kako raja z angeli.

Nocoj! je zazvenelo iz višav. Nocoj! je odjeknilo iz veseljstva. Nocoj! je tiho, tiho zašepetalo v naravi.

Krilateci ostrmijo. Prenehajo s plesom in z igro. Poslavlajo se od pastirčka Samuela in ga poljublajo na lice. Vsak ga mehko in nežno poboža po hrbtu in mu zašepeta: »Nocoj — nocoj...«

Vprašujoč jih gleda Samuelček, ki nič ne razume. Le tako se mu zdi, kot bi mu od dotika angelskih ročic ginila grba. Tako toplo, veselo in lahko mu je v duši. Hvaležno gleda svoje nove prijatelje in se jim od same ginjenosti še zahvaliti ne more. Niti besedice ne spravi iz sebe. Žalostno zre za angelci, kako plavajo nazaj v nebo, vsak na svojo zvezdo.

IV

Ves zamišljen se je pastir Ibrahim vrnil. Popotnika, ki ju je spremil, mu kar nista hotela iz spomina.

Toda sedaj ni čas za premišljevanje, je rekel sam pri sebi. Kreniti moram na pot, da pogledam po čredah.

France Mihelič: Berači. (Studija.)

Noč je mrzla, šakali pa požrešni. Koliko ovac so mu že raztrgali. Vzdihi je, ko se je domislil škode.

Šel je dramit vnučka. Obstal je. Kaj je to? Ali je privid ali resnica? Morda ga varajo le stare oči? Ibrahim se je zmedel in ves plah šepetal: »Ta krasni, zdravi deček, ta naj bo moj grbavček, naš ubožec Samuel? On, ki je bil doslej naša največja žalost, najhujša bolečina. Ne, saj ni mogoče!«

Pristopil je bliže in ga od vseh strani ogledoval. Sam sebi ni verjel, da res prav vidi.

»In vendar je resnica. Zdrav in krasen dečko je; brez grbe, brez velih lic. Lepši in krepkejši je kot vsi dečki, kar jih poznam. Oh, kako bo mati srečna, ko ji vrnem zdravo dete.«

Ibrahimu je venomer prihajala na misel popotna deklica.

»Odkar sem spremil tujca, sem ves drugačen. V moji duši je sama sreča. In kdo je storil ta čudež z mojim grbavčkom? Ona, samo ona! Kdo je ta skrivnostna žena?«

Pastir se je nekam boječe sklonil nad spečega dečka. Nežno ga je poklical: »Vstani! Preveč sva se že zamudila. Saj veš, kako v skrbih naju pričakuje mati!«

Pastirček Samuel je le polagoma odprl oči. Ni se še mogel predramiti. Blaženo se je smehljal, kakor da gleda prelepo prikazen. Ko se je popolnoma predramil, je zaprosil:

»Dobri dedek, dovoli, da samo še za hip zatisnem oči. Rad bi še enkrat videl angelčke, ki so se z menoj igrali. Veš, dedek, sanjal sem, da so se zvezdice odprle. Ne smej se, dedek, verjemi, res je! In iz vsake je splaval angelček naravnost k meni. Z menoj, nerodnim grbavčkom, so plesali in se igrali in me poljubljali na

raskava lica. Oj, dedek, ta moj grdi, skaženi obraz! Povej, zakaj sem tak?»

V pastirčkovih očeh so zablestele solze. Nadaljeval je s tihim glasom: »Veš, sanjal sem, da je spet prišla moja draga deklica. V naročju je držala prelepo dete, ki se mi je smehljalo. Povabila me je k sebi. Objela me je. Detece po se je s svojo drobceno ročico dotaknilo mojih lic in moje grbe. Zdelo se mi je, da postajam vedno lažji, vedno lažji in da plavam. Ko sem se ozrl, sem videl, da rajam z angelci; čutil sem, da nimam več grbe ne spačenih lic. Od same sreče bi bil najrajši na glas zajokal, pa se še ganiti nisem mogel. Dedek, vse to sem sanjal in sedaj sem zopet sam, zopet nakázen in vsem v posmeh.« Samuel je zajokal tako bridko in žalostno, kot jočejo samo hudó nesrečni in zapuščeni otroci.

Dedu se je v srce zasmilil. Privil ga je k sebi in mu rekel: »Hitro si obriši solze in ne jokaj več! To, kar misliš, da si sanjal, je resnica!»

Ibrahim se je svojih besed prestrašil. Videl je, kako je dečkovo telesce spreletel drget. Njegove široko odprte oči so plaho in vprašujoče zrle v deda. Ves spremenjen je bil.

Z glasom, iz katerega je zvenela neskončna ljubezen, je dejal Ibrahim: »Samuelček! Res si zdrav! Jehovi se zahvali. Svoje srcé mu daruj, vse dni mu zvesto služi! Pa tudi njej, oni lepi ženi se zahvali, ki ti je zdravje izprosila!»

Pastirček ga je neverno gledal in si mislil: Moj dobri dedek me že zopet tolaži; kolikokrat mi je že rekel, da bom ozdravel, če bom priden. Jehova, samo ti veš, kako sem se potrudil, a ozdravel le nisem.

Dolgo, dolgo je Samuel razmišljal in odkimaval z glavico. Pa ga je spet spreletela misel: In če je res, kar mi je dedek pravil? Dvignil je roko in se pogladil po obrazu. Začutil je, da so lica mehka, zdrava, okrogla. Ostrmel je. Nekaj toplega mu je prešinilo srcé. Biló mu je, kakor da plava...

S tresočo se roko, razburjen, da se je komaj še držal na nogah, se je potipal po hrbtu. Dih mu je zastajal. Pred očmi se mu je vrtelo. Ves svet je plesal okoli njega. Zgrudil se je na kolena...

Ko je pastirček Samuel popolnoma doumel, kaj se je z njim zgodilo, se mu je izvil iz srcá globok in vesel vzdih. Poskočil je in zavriskal, da je odmevalo po vsem gaju:

»Jehova, kako sem Ti hvaležen!»

Pastir Ibrahim od prevelike ginjenosti ni mogel govoriti. Molčé je privil vnučka k sebi. V tem trenutku nista našla besed, le srca sta govorili: Hvaljen, Jehova, od roda do roda...

Potem sta pastirja krenila proti betlehemskim pašnikom.

V vrhovih palm je komaj slišno zašumelo...

V

Čeprav se je bližala že deveta nočna ura, je bilo na betlehemskih ulicah še kaj živahno, kar je bilo nenavadno za sicer tiho in mirno mesto. Noč je bila jasna in zelo hladna. Nébes je žarel v čudnem soju, kar je ljudi silno vznemirjalo, da so kar v gručah stali po ulicah.

Na odprtem oknu lepe hiše je kljub občutnemu mrazu slonela meščanka. Tudi ta se je z bojaznijo ozirala na nebo, pri tem pa napeto poslušala, kaj se ljudje pogovarjajo.

Izza vogala je pridrsal, opirajoč se na palico, star duhovnik. Ugleden meščan ga je spremljal. Ko sta opazila toliko ljudi, sta pristopila k njim. Duhovnik jih je vprašal: »Bratje, zakaj ste se ob tako nenavadnem času zbrali k pomenku? Pa kar na ulici?»

Starejši mož mu je odgovoril: »Dobri Levi, sami ne vemo, kaj je. Skrivna moč nas je gnala na ulico. Opazuj nebo in zvezde pa povej, če si kdaj že videl takšno svetlobo! In ali ne slišiš, kako v višinah trepetajo čudoviti zvoki? Tega si ne znamo razložiti. To nas vznemirja!»

Meščanka, ki je doslej samo opazovala nebo in prisluškovala pogovoru, je glasno vzkliknila. Vsi so se ozrli vanjo. Žena je kazala proti nebu in klicala: »Poglejte, pogledajte vendar, vse nebo je kakor v plamenih! Kaj naj to pomeni?»

Ljudstva na ulici se je lotil nemir. Sključen možiček je spregovoril: »Takah prikazni svoj živ dan ne pomnim. Rečem vam, nekaj posebnega se bo zgodilo.«

»Morda pa bo zopet vojska,« se je oglasil nekdo iz množice. »Cesar Avgúst ni za prazen nič poslal iz Rima kar celo legijo vojščakov. In zakaj je izdal strog ukaz, da se mora vsak prebivalec Judeje javiti oblasti in navesti število družinskih članov. Pravijo, da je to ljudsko štetje. Ne verjamem! Cesar Avgúst ima po mojem drugačne namene...«

Možiček se je nasmehnil in dejal: »Veste, kaj bo? Novi davki se nam obetajo! Rim je najbrž zopet brez denarja.«

»Tako bo, tako bo!« je pritrdjevala množica.

Tedaj je spregovoril duhovnik: »Bratje, meni pa se zdi, vsa znamenja tako kažejo, da se je dopolnil čas in da se bo Judeji rodil obljubljeni kralj.«

Oster piš je pretrgal njegove besede. Izpod nebá so se nenadoma usule snežinke.

Gruče so se plaho razhajale. Ulica je ostala tiha in osamljena...

VI

Približno ob istem času, ko se je to godilo, je zavil v ozko betlehemsko ulico truden mož. Za uzdo je vodil oslička, na katerem je sedela deklica. Ob zidu, ki so bili vanj pritrjeni železni obroči, se je mož ustavil in

privezal žival. Stopil je k deklici in ji dejal: »Na cilju sva! Glej, iz oken nama prijazno sveti luč. Potrpi, draga žena! Samo trenutek še počakaj, da poprosim znanca, naj ti mehko posteljejo za sveto uro, ki se bliža.«

Krotko je odvrnila deklica: »Zelo, zelo sem trudna in res ne morem dalje!«

Mož je odšel proti hiši, v kateri so stanovali znanzi. S tolkalcem, ki je viselo na vratih, je trikrat potrkal. Iz hiše se je zaslišal glas:

»Kdo je pred vrati?«

»Jožef, tesar iz Nazareta,« je odvrnil mož. »Žena mi je od popotovanja onemogla. Prijatelj, dovoli, da se pri tebi spočije.«

Vrata so se odprla. Na hišni prag je stopil gospodar.

»Pozdravljen, Jožef,« je nagovoril moža. »Oprosti, da te ne morem sprejeti v hišo. Verjemi, da bi rad, a mi ni mogoče. Dete mi leži v vročici. Moj dom je tesen, v njem ni prostora še za vaju. Drugje si boš moral poiskati prenočišče! Mir z vama!«

Gospodar je odšel in zapahnil duri za seboj. Mož je iznenaden obstal pred vrati. Takega sprejema ni pričakoval. »Kaj naj storim?« se je vprašal. »Nič drugega mi ne kaže, kakor da poskusim pri drugi hiši.«

Šel je do sosednje hiše in potrkal. Nihče se ni oglašil. Potrkal je drugič, tretjič... Počasi se je odprlo okno. Skoznje je pogledala mlada žena. Radovedno je opazovala moža, ki jo je prosil:

»Dobra žena, usmiljenja te prosim! Sprejmi mojo mlado ženo v svojo hišo.« Boječ je dodal: »Nocoj pričakuje prvo dete. Usmili se sirote!«

Žena je nejevoljno poslušala možovo prošnjo. Jezno je zagodrnjala: »Mar res misliš, da je moja mirna hiša zavetišče postopačev? Mojim ušesom ni kar nič prijeten otroški krik in jok. Svétujem ti, da takoj izgineš.« In zaprla je okno.

Ves potrt je stal na ulici. Ni vedel, kaj bi počel. Ozrl se je na deklico. Vedel je, kako je trudna. Sirota moja, je tiho vzdihnil. Odšel je do velike hiše, v kateri so bila okna še razsvetljena. Neodločen je obstal pred njo. Bojazen mu je stiskala srce. Potrkal je.

Trebušat gostilničar je odprl vrata. Začudeno je pogledal moža. Zdelo se mu je, da ga je spoznal. Toda dobrovoljni nasmeh na gostilničarjevem obrazu se je nenadoma spremenil v prezir. Z osornim glasom je vprašal: »Zakaj v tako pozni uri trkaš na moje duri? Morda koga iščeš? Česa želiš?«

Mož, ki ga je gostilničarjevo vedenje iznenadilo, je mirno odgovoril: »Saj se me spominjaš. Tesar iz Nazareta sem. Cesarjev ukaz mi je velel na pot.«

Mož se je zamislil, nato je s tresočo se roko pokazal na deklico.

»Nje se usmili, njo sprejmi pod svojo streho. Brž, ko sine jutro, pohitiva dalje!«

Gostilničar se je ozrl proti deklici. Z zaničljivim glasom je rekel, vsako besedo pa je ostro poudaril: »Za take ni prostora v moji hiši! Razumeš?«

Obrnil se je ter zaprl vrata pred osuplim možem. Nepopisna potrtoost se ga je lotila. Bolelo ga je, da so ga celó znanzi zatajili. Premišljeval je, kaj naj ukrene. Kam naj se še obrne, da bi za svojo ženo našel skromno zavetje.

»Naj bo,« se je odločil. »Še pri zadnji hiši bom poskusil.« Strt in truden se je približal vratom. Obstal je. Roka, s katero je prijel za tolkalo, mu je omahnila. Pred očmi se mu je stemnilo. Neizrečna slabost ga je obšla. Z vso težo svojega telesa se je naslonil na zid, sicer bi se bil zgrudil. V očeh so mu zablestele solze. Ko pa se je poln ljubezni in svetega spoštovanja ozrl na trudno ženo, se ni več obotavljal. Vzravnal se je in krepko potrkal. Vse tiho. Potrkal je vnovič in napeto poslušal. Iz veže so se zaslišali počasni, drsajoči koraki. Vrata so se odprla, med njimi je stal upognjen starček, ki je začudeno gledal tujca. Ta se je prav gotovo zmotil, si je mislil. Samo neznanec si je upal potrkati na našo hišo, nad katero leži prekletstvo. Vsak domačin se je ogne!

Sočutno je vprašal moža: »Popotnik pozni, povej, kaj te je privedlo pred naše duri?«

Mož mu je odgovoril: »Tujec sem v tem mestu. Za svojo ženo iščem prenočišča. Dobri starček, vsaj nje se usmili. Tako je še mlada in šibka.« S pritajenim glasom, vsaka beseda se mu je trgala iz srca, je nadaljeval: »V nocojšnji noči bo prvič na srce privila svoje dete. Prosim te, usmili se je! Usmili se deteta, ki te nerojeno že prosi pomoči!«

Starčku so privrele solze v oči. Od ginjenja se je ves tresel, le s težavo je spregovoril: »Tvoja prošnja mi sega do srca. Kako rad bi ti pomagal! A žal sem le reven suženj. Na svojih plečih prav pekoče občutim gospodarjev bič. Prosim te, ne šteji mi v zlo, če ti ne morem pomagati in če tvoji mladi ženi ne smem postlati mehkega ležišča.« Starček je utihnil.

»Bog te blagoslovi,« je odvrnil mož. »Pravil sem ti že, da sem v tem kraju neznan. Svetuj mi, kam naj se obrnem.«

Starček se je zamislil in premišljeval. Zdajci se mu je na licih prikazal rahel nasmeh. Stopil je k tujcu in mu ljubeznivo rekel: »Poslušaj me! Imam prijatelja, pastirja Ibrahima. Dober, plemenit mož je. On te bo z veseljem sprejel v svojo hišo. Njegova kočja pa je daleč, onkraj palmovega gaja, v Tihi dolini. A sedaj ne moreš tjakaj. Prepozno je že. Toda poslušaj me in preudari! Ibrahim bo nocoj na betlehemskih pašnikih pri svoji drobnici. Tam bi za nocoj našel prenočišče, skromno sicer, a imel boš vsaj streho nad glavo.«

Starček je pomolčal. Opazil je, kako zaskrbljeno je postalo tujčevo lice. Uganil je njegovo bojazen. Tiho, kot bi se sramoval, mu je rekel: »Da detecu, ki se ti bo nocoj rodilo, hlad noči ne bo škodoval, ti dam ovčjo kožo. Vanjo ga zavij! Mehka je in topla. Pred kratkim mi jo je podaril Ibrahim. Za svoje stare noge sem si jo hranil.« Odšel je in se kmalu vrnil z lepo belo kožo; dal jo je možu in mu prijazno rekel: »Priatelj, vzemi jo, vse je, kar premorem! Z ljubeznijo ti jo poklanjam za dete, ki me je še nerojeno prosilo pomoči. Zdaj pa pojdi po živinče! Počakam te, da ti pokažem pot.«

Mož je odšel ter odvezal žival. Stopil je k ženi in ji rekel: »Žena, že zopet morava naprej. V reven hlevček pojdeva.« Deklica ni dvignila glave, le žalostno je vzdihnila. Suženj se jima je molče pridružil. Pred križiščem se je ustavil in dejal:

»Tako, če kreneš sedaj na levo in greš po tej stezi, si v kratkem na cilju. Kmalu boš srečal pastirje. Ne boj se jih! Dobri ljudje so! Priatelj, ne zameri, če te moram zdaj zapustiti. Saj veš, le suženj sem! Ibrahima pa poprosim, da vaju sprejme k sebi.«

Deklica je dvignila kopreno z obraza. Mahoma je zažarela v čudoviti svetlobi. Nagnila se je k sužnju. Svoje sinje oči je uprla vanj in mu rekla z glasom, ki je njegovim ušesom zvenel tako sladko, kot bi peli sami srebrni zvončki: »Dobri starček! Nebo naj ti tisočero povrne vse, kar si storil za Dete, ki blagoslavlja tvojo plemenitost. Zapomni si to noč! Tudi tebi bo v srečo in veselje! Vse se ti bo izpolnilo, kar si si od mladih nog tako srčno želel!«

Starček od presenečenja še spregovoriti ni mogel. Neprestano je strmel v deklico. Neizrečno sladka radost mu je polnila dušo. Smehlja se je deklica zrla na starčka. Zamahnila mu je z roko v pozdrav in spustila kopreno preko lice. Mož je pognal oslička. Starček je še vedno zrl za tujcema, ko sta že davno zginila v noč. Iz prsi se mu je izvil radosten vzdih.

Nocoj! je rekla tujka.

Nocoj! Nocoj! je okrog njega zapelo tisoč glasov.

Suženj se je prestrašil. Hitel je proti domu, kolikor so mu dale stare noge, in se venomer spraševal: »Kdo je ta žena?«

(V drugo naprej.)

GOSPOSKI HLAPEC

IVAN ZOREC

NADALJNI SPOMINI KOTARJEVEGA NANETA

2. Brezposelnost

Kadar človeka tare kaka prav huda bridkost ali ga pripogiba grdo velika žalost, je po navadi sam, nihče ne more in noče trpeti z njim. Tudi meni se je godilo tako, ko me je premikala in grizla skrb za gnezdo in ko tiste neumne muke še zaupati nisem mogel nikomur. Postajal sem nemiren, ves nervozen ali siten, kakor bi človek po slovensko rekel tej gosposki besedi.

Bral sem, tisto je že res, bral sem knjige, časnike, vse, kar mi je prifrlelo v roke, samo frlelo je počasi in poredkoma; dolgečas me je dohiteval, mlad sem bil, razvedrila mi je manjkalo.

Včasih je prišel pome učitelj, mladenič mojih let. Vasovala sva po bližnji in daljni okolici. Zdaj pa zdaj je z nama šel tudi poštar, od naju dveh precej starejši, pa čisto mladostno dobrovoljen in dobrodušen možak.

Tista vasovanja so bila včasih prav zamudna, da sem se kasno vračal domov, kak dan morda tudi nekoliko okrogel. To pa materi ni bilo prav nič vseč, po ves dan je potlej ščeketala in me zmerjala.

Ob neki taki vojski sem bil res še toliko »včeranjci«, da sem se prešerno zakadil vanjo, si jo vzdignil v naročje ter vriskaje in skakaje znorel z njo okoli hiše.

»Pusti me, grdavš ponočnjaška, pusti me!« je vpila in se mi vila iz rok. »Marija, ti meni pomagaj, zmešalo se mu je!« je kakor strahoma vreščala in se me za čop grive držala, da ne bi omahnila in pala. »Tāk pusti me že, norè ti!«

»Če ne boste več vreli vame in če me precej zdajle lepo pobožate —« sem se pogajal.

»Pobožam, z okleščkom te pobožam, le stoj!« me je stresla za čop, a ker sem ji zapretil, da se z njo zavrtinčim po vsej vasi, se je nekoliko podala in me pobožala. Rahlo sem jo spustil na tla in se ji v spravo nasmehnil. »Močan pa si, močan, grdavš ti,« se je nasmehnila tudi ona.

V mučni brezdelici sam nisem vedel, kaj bi že počenjal, le z učiteljem in s poštarjem sem jo še zmerom rad kam potegnil, pazil pa sem, da sem bil vsaj pred nočjo spet doma. Ali nekoč sem se vendarle spet zakasnil, šele proti jutru sem pritihotapil domov.

Bili smo nekje precēj od rok. Proti mraku je po nebu nenadoma zavrelo in zagrgalo, še malo, pa se je sprožila huda nevihta, grmelo je in treskalo, kakor bi se svet podiral; noč se je storila, temna in strašna, in nobenih zvezd ni bilo, da bi jo mirile in tolažile. Ob takem vremenu nam res ni kazalo hoditi izpod strehe.

Ostali smo, preveseljačili noč in se šele proti jutru napotili domov.

Hoj, doma me je že kar na tešče čakal velik joj.

Tiho, na lahko, kakor bi miši lovil, sem se približal veži in že stegnil roko, da bi počasi pritisnil kljuko — kar ti na stečaj zinejo vrata, da sem odskočil, čez prag pa se požene mati in me na vso moč poboža z burklami, enkrat, poboža dvakrat, v tretje nisem več počakal, okoli hiše sem šinil, mati pa z burklami za menoj. In nič me ni zmerjala, od togote je samo puhala in burkle za menoj metala, ker me ujeti ni mogla. Bežal sem, tekem sem. Kaj pa sem hotel? Dejansko se materi vendar ne smem upreti, božanje z burklami je pa tudi bolj trdó ko mehko. Tako sem se ji spretno odmikal in ji od daleč dopovedoval, zakaj sem se tako zamudil.

Pa ona se je obrnila in v hišo pomaknila, še zmerom mi ni dejala nobene hude, najbrž se ji tega nisem zdel več vreden.

To me je bolj peklo kakor vse tisto božanje z burklami.

»Reva mati je nemara vso noč bedela in skrbela,« me je zaskrbelo in kar sram postalo; precej sem se priveril, da ji vsaj takih skrbi ne bom več prizadeval.

Tako sem se predeloval, ko sem, stari vojak, osramočen in z burklami tepen stal za hišnim vogalom. Po zaspani glavi so mi brenčali nemirni vinski duhovi, sicer zdravi želodec jih je poslušal in se nejevoljno obračal, po ustih mi je bilo pusto in suho, suho.

»Tàk pridi že noter, ti —!« je mati zavpila iz veže, nobene posebne togote ni bilo več v njenem glasu. Vesel sem ga bil, tistega milega glasu, vesel, da sam ne vem kako, vendar sem mislil, da bi utrpel kaj svoje moške časti, če bi slušal in kar stekel kakor priden kužek. Zato se nisem ganil, kar rivec sem kuhal in gledal po jutranji megli, ki se je v dolini zibala in ob prvih sončnih žarkih sama sebe použivala.

»Tàk ná no,« se je za menoj oglasila mati in mi ponudila skodelico črne kave.

Zbogan in ves ganjen sem kar z obema rokama segel po njej in željno srebnil še in še, kakor bogovi na samem Olimpu tudi ob največji žeji niso srebali božanskega nektarja.

»Ne, nobenih takih skrbi in žalosti ji ne bom več prizadeval,« sem še trdneje sklenil.

Res jih nisem, kar v knjige sem se zakopal.

Pater Lorenc, župni upravitelj, mi jih je iz samostanske knjižnice dajal, kakršnih sem hotel. Romanov, to je že res, samostanska knjižnica ni premogla, posebno ne romanov in povesti, kakršne so všeč mladim ljudem. Zato sem si izposojal knjige z zgodovinsko ali zemljepisno in narodopisno vsebino.

Kmalu po tistem domačem tepežu mi je ponudil Tomaža Kempčana, češ to je čudovita knjiga, ki jo

človek s pridom lahko bere ob vsaki uri, ob vsakem razpoloženju, zmerom ga osvaja in prepaja s čudežno lepoto svojih modrih besedi.

»O, saj sem jo že imel,« sem rekel in jo odrinil, »ondan sem vam jo vrnil.«

»Kar še enkrat jo vzemite, ne bo vam škodila. In ne berite jo, kakor bi brali povest, berite le po kak odstavku, brez izbire, kjer se vam knjiga pač odpre, berite in premišlujte, kar ste prebrali; tako, vidite, se s pridom bere Tomaž Kempčan.«

»Aha,« se mi je posvetilo, »to je pridiga, ki jo je zadnjič mati opustila. Najboljši žandar v vsaki fari je res le far: vse vidi, vse ve, nikamor se mu ne moreš skriti, zmerom te ima na očeh,« sem se še spomnil zabavljive ljudske modrije in še enkrat sprejel knjigo naukov, opominov in presrčnih pomenkov.

Res mi ni škodila. Bral sem jo, kakor mi je bil pater naročil, in nekatere norije me je rešila.

Skrbi za službo se pa še nisem otresel. Prošnjo, ki sem jo bil poslal železniškemu ravnateljstvu v Trstu, so mi ugodno rešili in me napotili do železniškega zdravnika.

Zaradi slabih oči me je zvrigel tudi ta. Kaj to pomeni, sem že vedel. Zato sem pisal prav vljudno in prav posladkano pismo naravnost ravnatelju, dvornemu svetniku Ruffu, in ga prosil, da bi me sprejel v notranjo, pisarniško, če že nisem sposoben za zunanjo, prometno službo.

Tisto pismo mi je menda navdihnil sam Tomaž Kempčan.

(V drugo naprej.)

MOJI MATERI

LEOPOLD STANEK

Zdaj sva na meji dveh svetov obstala:
ti v večnost greš, nebo te bo plačalo.
Bila si zadnja vez, ki je držala
kot most tja na preteklosti obalo.

Že moja noga smelo v svet koraka,
pred mano nepregledna je širina,
vsa pota grejo tja, kjer cilj me čaka,
zdaj cesta ravna je, zdaj spet krivina.

Nebo s teboj mi ni krvi le dalo,
telesu s hrano nisi le krepila,
tvoj duh, ki v dušo si mi ga vdahnila,
po mojih žilah se krepko pretaka —

dotlej, da sam dospem spet na obalo,
od koder sin moj dalje odkoraka...

PISANO POLJE

FINSKA

DR. ROMAN SAVNIK

Finska (fin. Suomi) je poleg Portugalske od nas najbolj odmaknjena evropska država. Njen južni rob je v zračni črti 1500 km bolj na severu, njen najsevernejši predel še 1200 km dlje. Kako daleč je to, se šele prav zavemo ob ugotovitvi, da je južna Finska prav tako oddaljena od nas, kot je Slovenija od afriškega Tripolisa ali od Jeruzalema.

Ni čudno, da o Finski zelo malo vemo. Splošno znana je le kot pokrajina nešteti jezer, kot domovina Nurmija in svetovnih prvakov belega športa. Šele zadnji čas, ko je stopila nenadno na svetovno pozornico spriču ruskega napada in svojega junaškega odpora, se dviga zavesa nad to skrivnostno deželo.

Po svoji legi med Baltičkim in Severnim Ledenim morjem je Finska prehodna pokrajina med gorato germansko Skandinavijo in velikanskim Ruskim nižavjem. Ta vmesni položaj je vedno znova določal njeno usodo v preteklosti; za njeno posest so se ponovno borili švedi in Rusi. Švedi so si že od vsega početka svoje zgodovine prizadevali, da polagoma zagospodujejo vsem obalam Baltičkega morja. Tako so Finsko zasedli že sredi 12. stoletja. Sem so zanesli svojo kulturo, krščansko vero in kasneje Lutrovo reformacijo. Posledica švedske nadvlade je tudi naseljevanje švedov na Finskem, ki predstavljajo danes desetino vsega prebivalstva. Prebivajo zlasti ob vzhodni obali Botniškega zaliva. Kljub temu je bila švedska oblast le rahla. Švedi so upoštevali svojstvenost dežele tudi v državoprnem oziru: Finska je postala l. 1284 vojvodina, l. 1581 velika vojvodina.

V začetku 18. veka se je švedska nadoblast na Finskem zamajala. Ruski car Peter Veliki je v želji, da pribori svoji državi dostop do Baltičkega morja, z vojsko navalil na Švede in si l. 1710 med drugim podvrget tudi Finsko. Po končani vojni so Rusi sicer Finsko izpraznili, toda po sklenitvi miru s Švedi l. 1721 so postali gospodarji njenega jugovzhodnega dela med Ladoškim jezerom in Finskim zalivom z mestom Viipurijem.

V času dolgih Napoleonovih vojn je postala Finska zopet prizorišče krvavih bojov. Leta 1809 so Rusi zasedli vso deželo. Dunajski kongres jim je l. 1815 priznal tudi Alandsko otočje (fin. Ahvenanmaa). Rusi so sprva spoštovali samoupravo Finske. Car Aleksander I. ji je vladal kot veliki knez, ki ga je zastopal ruski generalni guverner v Helsinkih. Deželi je celo pridružil okraj Viipuri, za kar so mu bili Finci iskreno hvaležni. Šele v osemdesetih letih prejšnjega stoletja se je začel javljati prepad med Finci in Rusi. Nasprotstva so izzvali Rusi, ki so se vedno bolj vmešavali v finske notranje zadeve. A šele ko je car Nikolaj II. februarja l. 1899 dejansko odpravil finsko ustavo, je prišlo do odkritega preloma. Sicer je Finska leta 1905, ko je Rusijo spriču nesrečne vojne z Japonsko zajel val revolucije, dobila stare pravice nazaj, a te niso bile prida upoštevane.

Polom carske Rusije je omogočil, da je Finska svobodno zadihala. Dne 7. decembra 1917 je razglasila svojo neodvisnost, ki so jo pa takoj ogrožali i ruski boljševiki i Nemci, ki so Fincem vsilili svojega princa Friderika Karla Hessenskega za kralja. To pa je bila le kratka epizoda. Ko se je v Nemčiji konec svetovne vojne zrušila monarhija, se je

Finska otrsela tujega varuštva in postala republika. L. 1920 je podpisala z Rusijo mirovno pogodbo v Tallinu. Ob tej priliki je dobila okraj Pečengo, ki ni bil dotlej še nikdar njen sestavni del. Z njim je dosegla država ozek izhod na Severno Ledenno morje.

Finsko-ruska meja sega 1400 km daleč. Ob Severnem Ledenem morju je potegnjena umetna meja čez polotok Ribači, južno od tod drži preko tunder in gozdov, na razdaljo 110 km seka največje evropsko jezero, Ladoško jezero, nato se pa preko 60 km širokega Karelijskega medmorja primakne Finskemu zalivu v zračni črti komaj 26 km od Leningrada. Ta bližina meje ob drugi prestolnici je Rusom trn v očesu. Enako si žele finske ledenomorske obali, kjer morje nikdar ne zamrzne in so tolika ležišča nikljeve rude, da bi Rusija zadostila vsem svojim potrebam.

Na Finskem se povsod položno dvigajo najstarejše kamenine v Evropi. Prevladuje rdečkast granit, ki je zelo cenjen stavbeni material. Ker so mnoge hiše zgrajene iz njega, druge pa iz neometane opeke, napravlja finska prestolnica vtis rdečkastega mesta, čeprav jo domačini imenujejo belo severno mesto. Tudi pokrajini daje granit osnovno barvo. V ledeni dobi je namreč pokrival vso deželo debel led, ki je skalovje temeljito razgalil in obrusil. Povsod prevladuje skoraj ravno površje, iz katerega se le posamič dvigajo nizki grbasti vrhovi. Mnogo takih osamelcev je na razvodju med Botniškim zalivom in Severnim Ledenim morjem, najbolj pa slovó vzpetine v osrčju Finske, sedem ur vožnje od prestolnice ob Pielisjärviu (järvi je finska beseda za jezero). Tu stoji najvišji vrh Ukko-Koli sicer komaj 347 m nad morjem, a razgled z njega je veličasten. Pod njim leži Pielisjärvi s svojimi samotnimi gozdnatimi otoki, zadaj pa se začne neizmerni gozdovi, ki se na obzorju izgubljajo tja za rusko mejo. Le tu in tam se med temnimi gozdovi svetijo vodne ploskve, a nikjer ni videti vasi, le redko kje kako kmetijo. Zato je razumljivo, da postavljajo Finci na količjak višje griče razgledne stolpe, s katerih uživaš krasen razgled zlasti ob poletnih večerih, ko sonce dolgo noče zaiti. Le severni del države je višji. Vanj posega iz Norveške Skandinavsko višavje, ki se dviga do 1254 m visoko.

Le na enem mestu manjka v pokrajinski sliki gola skala. To je Karelijsko medmorje, naraven most v Rusijo. Vzporedno z obalo Finskega zaliva se tu vlečejo tesno skupaj dolgi prodnati hrbti, ki so jih nanesli nekdanji ledeniki. Podobni nanosi, tako zvane ledeniške groblje, so v manjši meri tudi drugod po deželi.

Pod silno težo ledu so se finska tla močno usedala. Izza ledene dobe se znova dvigajo. Dviganje je opaziti zlasti ob obali, kjer pa se vidi, da še ni dosegla prvotne višine. Prvotna obala je še vedno pod morjem. Baltičko morje se namreč zajeda med mnoge skalne polotoke globoko v kopno, ti pa se pretrgano nadaljujejo v prav takih skalnatih otočjih, ki jih je vse polno zlasti obrežje Finskega zaliva. Spriču tako razčlenjene obale razpolaga Finska z mnogimi naravnimi pristanišči. Žal je njihova prometna vrednost le začasna, ker se tla še vedno dvigajo — vsako stoletje za 50 cm do enega metra.

Ob Botniškem zalivu so vsi zatoki, ob katerih so nastala v 17. veku pristaniška mesta, preplitvi, saj so že za tri metre manj globoki. Zato imajo sedaj svoje predluke. Oulu n. pr. jo ima 3 km vstran, enako Vaasa, čeprav so to mesto po požaru l. 1852 na novo postavili 8 km bliže odprtemu morju. Stare luke so ponekod celo sploh izginile, saj leže najstarejše obmorske naselbine danes že do 18 m višje. Pristanišče ob

izlivu reke Kumo že v srednjem veku ni zmoglo morskega prometa. Izpodrinilo ga je novo пристanišče 38 km vstran. Ko je postalo to v 16. veku preplitvo, je njegovo vlogo prevzel 7 km oddaljeni Pori; konec 19. stoletja pa je dobilo to mesto svojo predluko 30 km daleč ob odprtem morju.

Poleg večidel golega in skoraj ravnega površja je voda drugi činitelj, ki daje Finski svojstveno podobo. Voda se zasveti zdaj kot jezerska gladina, zdaj kot tekoča reka, zdaj kot globok morski zaliv, ki se komaj loči od jezera.

Reke nimajo izenačenega padca. Nekaj časa teko leno in so podobne podolgovatim jezerom, nato pa se naenkrat divje razpenijo. Pravi vodopadi pa so redki. Tudi sloviti slapovi reke Vuoksen (Imatra) so le brzice, saj pade reka 18 m globoko šele na razdaljo 1500 m. Spričo naglega dviganja tal iz morja je padec finskih rek pred izlivom vedno večji. Zato niso sposobne za plovbo. Nekatere reke drviyo v morje celó v slapovih, druge delajo brzice. Ker prevladujejo v državi nepropustna tla, so reke zelo vodnate. Ponekod uporabljajo njihovo vodno silo v industriji. Zaradi nepropustnih in malo nagnjenih tal je v državi mnogo močvirij in barij. Barjanska tla pokriva po več metrov debela plast šote, ki jo za sedaj še malo izkoriščajo.

Finska se po pravici imenuje dežela tisočerih jezer. Nobena druga pokrajina na svetu nima toliko stoječih voda. Zavzemajo 45.000 km², t. j. dobro devetino države. Samo v južnem in srednjem delu Finske so našli 35.500 jezer, brez tistih majhnih, ki niso označena na zemljevidu. Jezera so izoblikovali ledeniki. Deloma ležé v kotanjah, kjer je manj odporno kamenje. Večja na jugu so navadno za ledenškimi grobljami. Nekatera jezera segajo s svojim dnom pod morsk gladino; le redkokatero pa je nad 50 m globoko.

Tretji glavni činitelj, ki oblikuje vnanjo podobo Finske, je gozd. Pokriva dve tretjini države in je razširjen povsod, razen v bližini Severnega Lednega morja, kjer prehaja v tundro. Pod gozdno odejo so tudi majhni otoki, le najbolj v morje pomaknjeni so brez drevja. Najdlje na sever sega breza. Tej se kmalu pridruži bor, zatem smreka. Drugi listovci, kot jelša, javor in leska, rastejo bolj na jugu. Na južni obali uspevata tudi bukev in hrast.

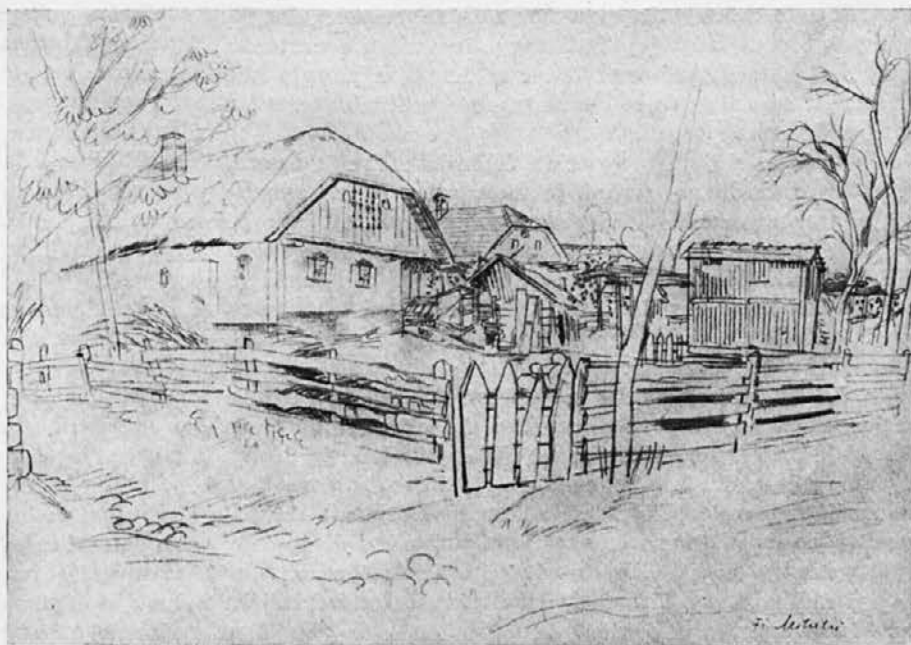
Finski gozd je torej po večini iglast in ima le malo drevesnih vrst. Prevladuje bor. Sledi smreka, ki pa jo je sem zanesel šele človek. Pretežno listnatih gozdov je sicer malo, vendar imajo vsi iglasti gozdovi tudi listnato drevje, zlasti breze. Najbolj sklenjen je gozd na jugu. Na severu ga trgajo obsežna barja, vendar pa stoji četrtina gozdov na močvirni zemlji.

V teku let se finska pokrajinska slika zelo spreminja. Ker sega država s svojo severno tretjino preko severne polarnice, sije tam polnočno sonce. V Liinahamariju, pristanišču ob Severnem Lednem morju, je vidno skozi tri mesece, od 22. maja do 23. julija. Pa tudi na jugu so dnevi zelo dolgi, kratke noči pa tako svetle, da človek ne more spati. Najbolj vroč je julij. Takrat je rastje najbolj bujno. Ker se vode segrejejo in naglo izhlapevajo, narašča oblačnost. Avgust je najbolj deževen mesec. V septembru se dnevi

naglo krčijo. Gozdovi se prelivajo v čudovitih barvah, ker pričenja listje dreves rdeti in rumeneti. Oktobra listje odpade, začno se snežni zameti. Novembra nastopi prava zima. Snežna odeja se pomika vedno dalje na jug in prekrije kmalu vso notranjost. V decembru je vsa dežela pod snegom. Nad njo visi mračno in oblačno nebo; na skrajnem severu sonce sploh ne vziđe. Januarja je ob obali toliko ledu, da zastane ves promet z ladjami. Najbolj mrzel je februar. Tedaj zamrznejo vse reke, jezera in močvirja. Led se pomika od obrežja na odprto morje in neredko zveže Alandsko otočje s kopnim in Finsko s Švedsko. Finski zaliv je poln ledu, trdnega in plavajočega. Le Severno Ledeno morje ostane pod blagodejnim vplivom Zalivskega toka ves čas odprto. Tako je Finska naenkrat praktično skoraj brez morja. Nanjo pritiska snežna odeja, ki se vedno bolj kopiči. Šele sredi marca doseže sneg največjo debelino, ki pa znaša več kot en meter le zgoraj na severu. Šele v aprilu se dvigne živo srebro nad ledišče. Polagoma izginja sneg, dolge zime, ki traja v večini dežele pol leta, je konec. Tla se prepoje z vodo, nižavja so poplavljená, promet je oviran. Tudi morje se reši ledenega oklepa. Šele maja je začetek pomladi. Drevje ozeleni, trava požene, kmetje obdelajo njive. Junija postaja občutno topleje, a včasih še pritisne mráz in pade slana. Nebo se vedno bolj jasni. Dolgi dnevi so tu sploh najbolj svetli in sončni, kratki najbolj oblačni. Prav zato zadostča kratko poletje, da dozori žito. Seveda ne povsod. Na severu ne more uspevati, saj je še za rast drevja premrzlo.

Obsežna polja in travniki so le na jugu. V notranjosti so njive le nekaki otoki sredi gozda. Na severu imajo podobo malih vrtičev, ki jih človek pozdravi v gozdni pustoti kot kulturne oaze. Te njivice in redka majhna naselja so predstraža kulturne pokrajine. Kljub majhnemu obsegu njiv in travnikov — kulturne zemlje je na Finskem komaj desetino vsega površja — sta človekovo delo in uspeh velikanska. Njegova pridnost in vztrajnost v večni borbi z gozdom, močvirjem in ostrim podnebjem je po mnogih stoletjih ustvarila pogoje, da se more danes v tej skopi naravi preživljati 3.800.000 ljudi.

(V drugo naprej.)

France Mihelič: Vas na Ptujskem polju.

TIKOV LES

P. KUNAVER

Evropski narodi so si zopet v laseh. V prepiru doné tudi klici: Kolonije! Čemu? Evropa potrebuje mnogo surovin, ki jih mora uvažati. Kavčuk, različne kovine, volna, bombaž in celó les so doma v daljnih krajih, industrija pa jih nujno potrebuje za izdelovanje predmetov, brez katerih ne moremo več živeti. Marsikdo niti ne pomisli, v kako tesni zvezi je naše življenje z mnogimi surovinami, ki jih dajejo tropski kraji. Naj omenim n.pr. samó džuto, katere ime je tako malo znano, a vendar je to rastlina, ki nam daje vlakna za stotine milijone vreč, brez katerih ne bi mogli prevažati in prenašati premnogih živil in drugih življenjskih potrebščin. Druga taka surovina pa je tikov les, ki je kljub porabi železa vendarle še vedno bistvena sestavina ladij, ki nam donajajo toliko neogibno potrebnih reči iz daljne tujine. Tako imeniten, potreben in uporaben je tikov les za človeka, da je neki znameniti gospodarstvenik vzkliknil: »Če bi moral izbirati med lesovi vsega sveta za izdelovanje lesenih potrebščin na zemlji, bi izbral samo tikov les!«

Vroči pragozdovi Prednje in Zadnje Indije, Malajskega polotoka in Malajskega otočja so domovina drevesa Tectona Grandis. Monsunski vetrovi s Tihega in Indijskega oceana jih v deževni dobi zalivajo z velikanskimi množinami vode, suha letna doba pa s svojo vročino zamori mnogo, kar je vzklilo med deževjem. Gozdni požari uničijo podrast in le krepki poganjki vzdržé v teh divjih razmerah. Zato je ta les, tikov les, tudi tako silno trpežen. Voda izdelkom iz tega lesa ne more škodovati. Vreme s svojimi toplinskimi izpremembami ga ne izpremeni. Bele mravlje, sovražnice vsega lesa, ga ne zgrizejo. Niti ogenj se ga ne prime rad in, kjer ga vežeta železo in jeklo, se ne poškoduje. V toploti in v vodi se ne raztegne in ne napne toliko kakor drugi lesovi; tudi ga je še precéj lahko obdelovati. Poleg tega je izredno prožen, trden in močan.

Ni torej čudno, da je tik poseben važen v brodarstvu, kjer iz njega še vedno izdelujejo številne ladje; na ladjah iz železa in jekla pa so iz tika še vedno krov in vsi drugi deli, ki so izpostavljeni vplivu morja. Danes se poleg drugih manjših brodov izdelujejo iz tikovega lesa zlasti znanstvene ladje, na katerih ne sme biti nič iz železa, a morajo biti prav posebno trdne, da so kos vsem nevarnostim in težavam morja.

Pri nas izdelujejo pragove za železniške tire iz hrasta, a ko hrast že davno strohni, je tikov prag, ki ga uporabljajo premnoge države, še vedno trden in zdrav. Ker je tikov les tako silno trpežen, ga uporabljajo tudi za gradnjo hiš. V starih ruševinah Indije so našli kose tega lesa, ki so bili po 2000 letih še vedno trdni in zdravi. Stavbe iz tika so po 1000 letih še vedno trdne. Kar narediš iz tika, kakor stopnice, okenske okvire, vrata, tla, pohištvo, celó mize, kjer kemik eksperimentira z jedkimi tekočinami, vse je malone neporušljivo in nepokvarljivo. Pri tem pa se dá tikov les, ki je prijeten in dišeč, krasno obdelati in lepo politirati. Ob morski obali rabijo izredno dolge tikove tramove tudi za gradnjo pomolov, ki vzdržé celo v toplih južnih morjih nenavadno dolgo; ravno tako pa vzdrži tikov les dolgo časa tudi v zemlji, če ga rabijo za oporo cvetic, drevja itd. Skoraj ni reči, ki se ne bi dala iz tega lesa odlično izdelati in ne bi bila trpežna.

Tikov les so rabili azijski narodi že pred 2000 leti, v zadnjih stoletjih pa ga porablja še mnogo več belec. Posebno

ko so prišle dežele v Indiji — Prednji in Zadnji — v angleško oblast, je tik zaslovel po vsem svetu. Angleži so ga začeli tudi skrbno gojiti in, dasi uspeva predvsem v daljnih in težko dostopnih pragozdovih, je sekanje tikovih dreves strogo urejeno.

Večino tega dragocenega lesa dobivajo iz burmanskih pragozdov v Zadnji Indiji. Vse druge dežele na zemlji dajejo komaj četrtno tega, kar ga posekajo v Burmi. Angleži so tam uvedli najstrožje nadzorstvo, tako da se neizmerni zakladi pragozdov ne bodo izčrpali. Nadzorstvo je poverjeno zanesljivim gozdarskim uradnikom, ki so proti veletrgovcem nepopustljivi.

Seveda nikakor ni mogoče primerjati burmanskih gozdov z našimi. Dežela je zelo gorata in vsa preprežena z nešteti rekami, ki se po večini izlivajo v veletok Iravadi, ki izvira iz daljnega Tibetanskega višavja. Reke in rečice, ki se v njegovem srednjem in dolnjem toku vanj izlivajo, tečejo v številnih tesnih, nad katerimi se dvigajo gore, porasle s pragozdovi. Tu uspeva do višine 1000 metrov tikovo drevo, ki pa ne raste v velikih skupinah, ampak zelo raztreseno med drugimi drevesi, posebno med bambusom. A le približno na polovico enega hektarja pride eno drevo, ki se sme posekati! Za sedaj prihaja za izkoriščanje tikovega lesa v poštev pragozd, približno tako velik kakor Jugoslavija.

Tikovo drevo zraste zelo visoko in ima lepo, ravno deblo. Včasih se prično veje šele v višini 30 do 35 metrov! To pa nekaj pomeni! Vse drevo doseže povprečno višino do 50 metrov. Debelina pa je seveda v pragozdovih zelo različna. Dobijo se tudi velikani, ki so do tri in več metrov debeli. Do prvih vej pa se deblo le malo zoži in ima n.pr. deblo, ki je pri koreninah en meter debelo, pri prvih vejah v višini 30 metrov še vedno 80 cm v premeru! Velikanski so listi; kar do 60 in 90 cm so dolgi. Odpadajo pa v suhi letni dobi, to je v času naše zgodnje pomladi. Neštevilni beli cvetovi dajejo mnogo semen. Toda kaj pomaga, ko jih v deževni dobi odnašajo silni nalivi po gorskih strminah. Le malo semen vzklije. Res je sicer, da so v enem letu mladike kar nad en meter visoke, a požari jih mnogo uničijo. Celó mnogim starim drevesom se v njihovi notranjosti pozna, kakšne katastrofe so jih zadele v mladosti.

Kako pa spravijo te velikane iz pragozda? Zanesljivi gozdarji, večinoma Angleži, gredo v spremstvu domačinov v notranjost gozdov. Tam vse križem iščejo dreves, ki imajo v premeru približno dva in pol metra in so do 150 let stara. Taka drevesa »umoré«, t.j. do gotove višine jim posnamejo v obliki pasú lubje, da se drevo v tropski vročini še stoječe posuši. Tako ta velikanska debela nekoliko laže privlečejo v doline in v reke; in ker je svež tikov les težji od vode, suh pa lažji, morejo posušenega tudi na splavih spravljati naprej.

Prav poseben križ pa je z velikanskimi debli v pragozdu. Pa že narava kako poskrbi za primerne delavce velikane. V pragozdovih in na velikih strminah tudi moderni traktorji ne bi pomagali. Po strmini bi zdrsnili v globine ali pa bi v močvirjih potonili. Toda južna Azija je dala človeku v pomoč mogočnega slona, ki mu opravlja najtežja dela. Tako je tudi v burmanskih pragozdovih kar nad štiri tisoč slonov s svojimi vodniki-mahavti na delu. Na koncih debel, ki jih po potrebi delavci razžagajo v manjše kole, izvrtajo luknje, skozi katere vtaknejo verige; in s temi vlečejo sloni bruna čez drn in strn do vodé. Včasih je treba izsekati zanje skozi džunglo ozke steze, ki pa se v tamkajšnji bohotni naravi hitro zaraščajo. Da gre delo gladko od rok, so sloni in deljeni delavci razdeljeni na oddelke; treba je skrbne orga-

nizacije, da gre na tako velikanskem prostoru vse v redu. Sloni imajo vsako leto po tri mesece »dopusta«, in sicer v najbolj suhem in vročem času — v marcu, aprilu in maju — da se od težkega dela odpočijejo in da jih cepijo zoper nevarne bolezni.

Ko pa se zopet prično nalivi, odženo mahavti svoje črede slonov v džunglo na težko delo. V samotah pragozdov, na obalah deročih rek si naredo delavci in mahavti svoje tabore in živé v ubornih bambusovih kolibah. Od enega do drugega takega tabora je po navadi do 10 km. Le polagoma gre delo od rok. Predivja je narava, da bi se dalo hiteti, in presilni so tovari. Pa tudi sloni zahtevajo obzirnosti. Saj so to zelo drage živali! Mlada samica velja v našem denarju do 60.000 dinarjev, dober odrasel samec pa celó do 120.000 dinarjev. Le to je dobro, da jih ni treba hraniti, kajti to opravijo v bohotni džungli živali kar same. Takoj po delu jih mahavti namreč izpusté v divjino, kjer najdejo preobilico sočnih bambusovih poganjkov, trave, mladih dreves in drugega, kar jim prija. Od velikosti in dolgosti debela ter od divjosti steze je odvisno, koliko slonov je potrebno, da spravijo deblo v dolino. Včasih so za takega velika tudi štirje potrebni. Včasih jim mora priti na pomoč sekira in dinamit, ko so napoti pregosto zarasle goščave ali skalne strmine.

Ko je slon privlekel bruna v dolino, jih mora zavaliti še v narasle hudournike, mora zagvozdena in nasedla debela spraviti nazaj v vodo in jih niže doli zložiti v velike skladovnice. Le počasi, počasi morejo tako spraviti debela iz hudournikov v večje reke in iz njih do veletoka, po njem pa na velikih splavih do prvih velikanskih žag in končno v obliki mogočnih obdelanih tramov do velenesta Rangoon ob Martabanskem zalivu. Dve do tri leta se »umorjeno« drevo suši na mestu, kjer je rastle, pet let pa traja, da pride do skladišč ob morju. Tam jih čaka šele prava obdelava v najmodernejših žagah. Iz Rangoona, tega največjega pristanišča za tik in riž, nastopi ta dragoceni les svojo pot po širnem svetu.

SVETNIK

OB PRVI OBLETNICI SMRTI ŠKOFA GNIDOVCA
DNE 3. SVEČANA

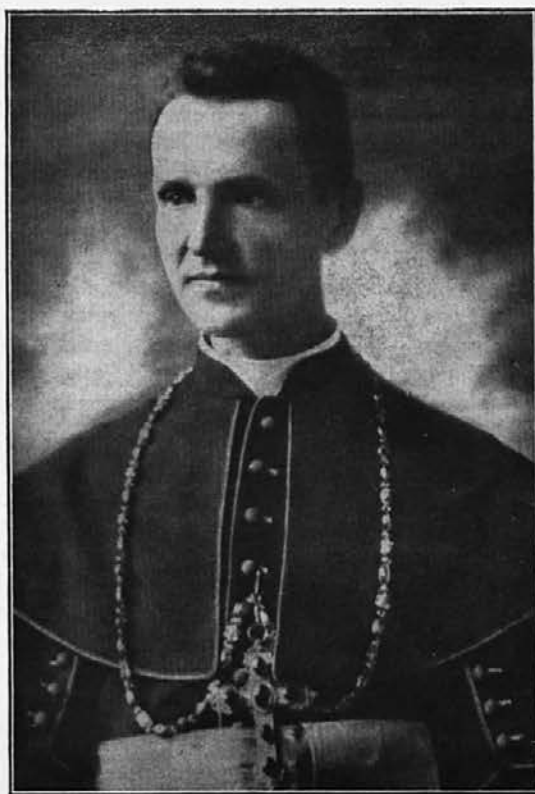
MAK

Ko sem ob prihodu v Prizren leta 1932 obiskal tudi pravoslavnega vladika, sem v razgovoru omenil tudi splošno govorico vseh, tudi pravoslavni, češ da je škof Gnidovec svetnik — to je, sem mislil, več kakor navadni kristjani, izredna nravna osebnost. Vladika se je tedaj sicer nasmehnil in mi pravilno odgovoril: »Pred smrtjo ni nihče svetnik.«

In pred letom dni je škofa Gnidovca smrt pokosila. Tudi tedaj je šel vsepovsod isti glas: »To je bil svetnik.« Na hodniku pred dvorano ljubljanskega škofijskega dvorca, kjer je ležal pokojni skopljanski škof, mi je star duhovnik prišepnil: »Ta bo lahko za svetnika tudi proglašen...« Ta ljudska trditev je ostala in živi.

Že kot dijak in mlad duhovnik sem se srečal z asketsko postavo rektorja škofovih zavodov v št. Vidu, dr. Gnidovca. Dijaki smo vedeli, da mnogo moli, da ima roke od molitve

Škof Gnidovec.

ranjene, da pospešuje vsakdanje obhajilo in Marijino čiščenje. Globlje pa nismo prodrli v njegovo osebnost.

Gnidovec škofa sem videl na proslavi sedemdesetletnice prošta Andreja Kalana. Govoril je o Jezusu, ki ga je opazil na slikah v slavnostni dvorani: o Mariji z Jezusom, o sv. Jožefu z Jezusom, o sv. Antonu z Jezusom. Takrat sem opazil ogenj v njegovih očeh in zaslutil, za koga gori.

Ko me je poklical k sebi v skopljansko školijo, sem vedno bolj spoznaval, da to ni vsakdanji človek, temveč da ima posebno božje poslanstvo. Isto je uvidel tisti mladi človek, ki je, kakor pripoveduje, na cesti Prizren—Zur zagledal v daljavi pred seboj veliko, bližajočo se svetlobo; in iz nje je stopil — škof Gnidovec. Isto vedó tudi tisti, ki govore (tako pravim) o njegovem nenadnem prikazanju zdaj na tem zdaj na onem kraju in kako je premagoval življenjske nevarnosti. Škof Gnidovec je bil nenačuden človek.

Njegovo zunanje življenje se je kazalo v tem, da je vsako leto postavil po eno novo cerkev. Ko je v Prizrenu zidal novo semenišče, se mu je v Rimu ponudil mlad holandski duhovnik in mu omogočil delo. In kadar je imel največ načrtov, je imel navadno najmanj sredstev. Imel pa je veliko zaupanje v Boga in zato je vse dosegel. Često je na malodušne opazke odgovoril: »Če bi ne delal tako, kakor delam, bi ne sezidal niti ene cerkve v škofiji.« Tako pa jih je postavil — štirinajst!

Mnogokrat so rekli: »Vaš škof preveč moli.« Res pokojni škof ni nehal moliti, kadar je delal. Zjutraj je po določbah Misijonske družbe, katere član je bil, vstajal ob štirih. Ker so cerkev odpirali ob petih, je škof Gnidovec navadno čakal pred vrati in prvi vstopil; pred oltarjem je imel svoj klečalnik. Skoraj ves dan je tod premolil. Če si vprašal otroke, ali poznajo škofa, so odgovarjali po vrsti: »Videl sem ga v cerkvi klečati.« Ko je hodil na običajni sprehod v Vodno,

je v gozdiču pokleknil in molil. Kadar se je vozil v družbi, je navadno kmalu umolknil in začel z rožnim vencem.

Vsebina njegovih razgovorov je bilo duhovno življenje. Po nekaj stavkih je že govoril o Bogu in o svetih rečeh. Od duhovnikov je pričakoval, da duhovno umevajo življenjske težave; kajpak ga mnogi niso razumeli in nekateri so ga tudi zapustili. Dobro ime vernikov in duhovnikov je škof Gnidovec vedno branil; po vseh poročilih je zahteval dokazov, dokazov in obsojal ni nikogar...

Njegove misli so bile vedno pri Gospodu. Organiziral je tri evharistične kongrese. Ko je šel na kanonično vizitacijo, je večkrat v zasebnih hišah pred izpostavljenim Najsvetejšim premolil vso noč. V poslednji bolezni je večkrat vstal iz postelje; našli so ga na kolenih in z razširjenimi rokami pred tabernakljem.

In reveži — njegovi ljubljenci! Povsod je pomagal: ustanovil je v Skoplju sirotišnico, posojal je siromašnim družinam, ki seveda niso nikoli mogle vrniti. Često je na vizitacijah delil pomoč v denarju in se vrnil brez pare v žepu. Delil je svojo obleko in obutev, tako da sam ni nič več imel. Resnica je, da še ni živel med nami cerkveni višji pastir, ki bi tako siromašen umrl, kakor je umrl škof Gnidovec.

Ti topli spomini naj bodo zapisani ob prvi obletnici smrti skopljanskega škofa Gnidovca.

SOVRETOVI »STARI GRKI«

RAZMIŠLJANJE OB NOVI MOHORJEVI OBČNI ZGODOVINI¹

Misleč človek ne sme mimo dejstva, da smo Slovenci prišli do nove Mohorjeve občne zgodovine. Sicer je pred nami šele prva njena knjiga med 12, ki imajo iziti, vendar je prav ta njen II. zvezek prav posrečen primer, da ob njem razmislimo, kolikšno ceno in moč ima zgodovino-pisje za življenje naroda. Vsak narod in tudi naš je s tisočeri žilami zraščan ne le v svojo zemljo, ampak tudi z duhovno dediščino, ki jo je v stoletjih sprejel od davnih dedov. Te vezi so žive in močne, pa naj so tudi včasih manj slavne ali celo nezdrave. Obstoje in nas določajo: vsaka poteza v obrazu našega naroda razodeva največjega oblikovalca v človeštvu, ki se imenuje čas. Morda bo izvežbano tujčevo oko hitro odkrilo, od kod poteze v našem duhovnem obrazu, nam so še vedno lahko prikrile. Zgodovina ima dolžnost, da jih imenuje s pravim imenom, nalogo ima, da pokaže pota iz roda v rod. In le tisti narod bo varno hodil, ki sebe dobro pozna in je samega sebe svest. Iz tega izhaja dvojje važnih dejstev. Prvo je silna odgovornost zgodovino-pisja za narodno usodo. Kdo je kriv, da so si naši sosedje Madžari tako omadeževali roke s prelivanjem krvi slovan-skih Slovakov in še posebej Rusinov? Nihče drug kot zgodovino-pisci, ki so lasten narod kovali dobesedno skoraj med zvezde in komaj komaj še priznali Slovanom človeško ve-

¹ Lani nam je za Miklavža poklonila Mohorjeva družba knjigo: Anton Sovrè, Stari Grki, Mohorjeve občne zgodovine II. zvezek. 4°, str. 568, 231 slik med besedilom. Splošno in nadrobno kazalo, imenik oseb in krajev, seznam slik in časovni pregled v dodatku. Knjiga stane broširana 174 din, v platno vezana 192 din, na pol v usnje vezana 219 din, v usnje vezana 249 din, vse to za ude Mohorjeve družbe. Cene za neude znašajo od 232 din (broš. izvod) do 332 din (usnje).

ljavo. In ko govorimo o napakah, naj povem, da je bilo dvajset let slovenskega življenja v Jugoslaviji, ki jo ljubimo kot svoj narodni dom, zagrenjenih v veliki meri prav zato, ker so nekateri kar naprej in z vso strumnostjo ponavljali zmoto o enem samem narodu naše države. Kdor količjak pozna miselnost zgodovinskih učiteljev, kot so Stanojević, Jelenić ali Čorović, bo moral priznati, da so tako miselnost prav oni zakrivali. Ali od kod so črpali odporno silo Hrvat? Zopet iz zgodovinskega izročila! Pa pogledjmo, če hočemo, k Italijanom, ki nikdar nočejo priznati, da so jih osvobodili Francozi, in ki grade prave gradove v oblakih pod vplivom svojih zgodovinarjev. Ali pogledjmo kamor koli drugam: vsak hoče najbolje poznati sam sebe in nikdar ne bo pustil, da mu drugi narekujejo, kako bo pojmoval svojo preteklost, nikdar dovolil, da mu drugi pišejo zgodovino. Nasprotno, vsak se bo gnil za tem, da do dna izrabi duhovne vrednote, ki mu jih nudi pač samo lasten razgled iz bivših v bodoče dni. Vsak narod ima svoji kulturni zrelosti ustrezajoče zgodovino-pisje, zgodovinska znanost je vsakemu narodu, ki bi sicer taval v temi, kakor plamenica, ki mu sveti iz veka v vek. In tako smo odkrili še drugo dejstvo, ki izvira iz volje, da narod sam sebe pozna. To dejstvo je zahteva in želja, da dobodi vsak čas in vsak rod svoji izobrazbi ustrezajočo in čim pravilnejšo razgledanost v minule čase. Zgodovina stoji prav tako pred spoznanjem, da resnično svoboda prinaša le — resnica. Dokler se ne dokopljemo do nje, tavamo lahko v velikih in usodnih zmotah, ker se pač ne poznamo.

Vendar to ne velja samo za narodno zgodovino. Pod isto zakonitost sodi tudi občna zgodovina, za Slovence pa še prav posebno, ker se iz nje lahko več učimo kakor iz lastnih velikih dejanj, ki zanje še priložnosti nismo imeli. Zraven tega je naša preteklost pa tudi bodočnost v osredju zahodne evropske kulture, katere korenine segajo daleč v antiko. Ta je ustvarila tolikšne občečloveške duhovne dobrine, da se bomo še dolgo dolgo z njimi hranili. Tudi previdnost nam narekuje, da poznamo zgodovino drugih narodov; nič ni prav za prav pod soncem novega, če pomislimo na to, da veljajo še danes isti zakoni v narodnem življenju kot nekdanj in da naš narod po isti poti pride do svobode in si jo ohrani, kakor so to že drugi pokazali. In končno: ali nismo nikdar posumili, zakaj nam sosedje s takim hvalisanjem ponujajo svoje opise občne zgodovine? Ne gre jim samo za naše borne denarce — tudi teh najnovejši niso več vredni! — gre jim za to, da bi nam natakili svoje naočnike in si nas miselno podvrgli. Narod, ki hoče biti kulturn in svoboden, mora imeti pogum, da gre v vsem zgodovino-pisju lastna pota.

Sicer pa nam Slovincem ni treba iskati dokazov za vse to drugod kakor — doma. Ob vsakem obratu narodne usode smo si Slovenci brez čakanja takoj zaželeli nove občne zgodovine, pisane z našo miselnostjo in za naše ljudi; najprej smo zavrgli tuje naočnike, ko smo iz preteklosti utirali pota v bodočnost. Tako je bilo ob narodnem prebujanju proti sklepu 18. stoletja. Ko je Žoisov krog pripravljal ukrepe za ljudsko omiko, je že prvi slovenski dramatik Tomaž Linhart prišel na plan tudi s svojim »Poskusom zgodovine Kranjske«, ki je izšel v dveh knjigah leta 1788 in 1791. Ta »Poskus zgodovine« je tako lepa priča naše takratne narodne volje in vzgoje, da ni treba boljše in zgovornejše. Umestno je bilo, da je Mohorjeva družba Linhartova ocenila in izdala v 14. knjigi svojega »Cvetja«. Tisti čas se je v zgodovino-pisju poskusil tudi prvi umetni večji pesnik Valentin Vodnik, zopet iz istega prepričanja in hotenja. Nov primer! Ko

je v letu 1848 vzšla Slovincem medla »zarja politične svobode«, je privabila iz spanja, ki mu je zapadla v nevšečnih letih od Napoleonove Ilirije do marčnih dni, svojo prijateljico zgodovino. Pred menoj leži skoraj ganljiv in spoštovanja vreden dokaz o tem: drobna knjižica, ki je bila tiskana 1849 in nosi naslov »Letopis slovenskiga društva na Krajnskem«. V njej je natisnjen »Nagovor predsednika v prvem izverstnim zboru slovenskiga društva 22. listopada 1848.«, kjer dr. J. Bleiweis kliče: »...vsi omikani Slovencov nar zvestejši skerb naj bo: prostimu, dolgo zanemarjenimu ljudstvu iz tmin nevednosti na luč omikanosti pomagati.« Zraven dostavlja Koseskega dobro mišljene verzice:

Tudi naroda otès je slavniga čina poslopje,
Serčno tesači tedaj, strežniki dvignite se!

Prav tu sledi za društvenimi objavami kot najnujnejša časovna potreba — vrsta zgodovinskih člankov Poženčana (Mat. Ravnikarja), P. Hicingerja in Mat. Vertovca. Ti spisi so danes ne le ljubek spomin na ono častitljivo dobo, ampak tudi opozorilo, kako vestno so tedanji vodilni možje pazili na to, da dajo narodu pojem, kaj je domača in občna zgodovina. Dobro so zadeli misel, da bo poznanje zgodovine varovalo mlado svobodo.

Pa ta vzporednost narodne zavednosti in zgodovinopisja gre še dalje. Takoj po letu 1870, ko je naš narodni program dozoreval, je dozorela Slovincem tudi prva »Občna zgodovina« in izšla v letih 1874—1888. Napisal jo je z močnim pripovednim darom, z velikim znanjem in s še večjo ljubeznijo do slovenskega naroda Josip Starè in izdala jo je Mohorjeva družba v Celovcu. Šla je iz srca prav do srca. Še danes jo marsikje skrbno hranijo in spet in spet berejo. Bila je morda doslej najmočnejši vir ljudske izobrazbe, gotovo pa svoj čas najbolj zaželeno mohorsko branje. Nekaj manj živo je, žal, segla v ljudsko miselnost »Zgodovina slovenskega naroda«, zopet pri Mohorjevi družbi pripravljeno delo, ki sta ga napisala dr. Josip Gruden in dr. Josip Mal. Tako prva kakor druga je vzniknila iz nove kulturne volje, ki je bila v novih razmerah zraven manj važnih tudi temelj izvrstni »Zgodovini Slovencev« izpod peresa dr. Milka Kosa. Ta opisuje naš srednji vek. Izšla je leta 1933.

Očitno je, da Slovenci stojimo pred novim razdobjem, saj se je naše mladostno kipenje že poglelo in je treba v novi čas že zrele moške razsodnosti, novega znanja in nove ljubezni. Potrebni smo novega vodnika in rednika, ko bo treba s popolno lastno odgovornostjo krmariti narodni brod. In ne samo enega vodnika! Zgodovina se je tako poglobila, da ne more en sam dobro poznati več kot ene dobe. Vsemu temu more ustrezati samo skupno delo, ki po enotni zamisli, vendar za vsako dobo svojsko razkriva naše vezi s preteklostjo. Nova Mohorjeva občna zgodovina naj bo dokaz, da smo Slovenci enako razgledani kot drugi narodi, enako duhovno strnjeni in poglobljeni.

»Stari Grki« Antona Sovreta so na posebno srečen način izpolnili časovne in narodne zahteve. Njegova knjiga ni več poljuden spis, ne plehka in omledna, ampak močna in zdrava hrana, pripravljena izobrazbenim Slovincem, ki v zgodovini ne iščejo zgolj zabave, zanimivosti in laskanja lastni samozadovoljnosti, temveč plemenito vednost in resno delo. Če je katera knjiga sposobna, da močno zgrabi in pregnete naše duševne sile, potem je taka Sovretova grška zgodovina. Nov, živ in prepričljiv dokaz je, da smo Slovenci od Stareta do Sovreta prehodili pot ne le dveh, prehodili smo pot petih rodov. Želeti moremo le še to, da bi ta modrost in vednost, ki je tu nagrmdena, prešla v narodno last, v

krepko hotenje in zorenje. Čeprav opisuje grško narodno življenje, čigar usoda je tudi nam že po sebi lahko svarilen in spodbuden zgled, čutiš vendar vsepovsod, da je pisec naš slovenski človek, bister, svež in moder. O grštvu piše, a na slovenstvo misli, o sivi preteklosti govori, pa našo preteklost razsoja in bodočnost gradi. Ne bojim se, da bi pretiraval, če rečem: komaj je katera med sto knjigami, ki so lani med Slovenci izšle, tako sočno slovenska kakor Sovretova! Komur je do klene in izdatne duševne hrane, ne pa do plev in plaže, ki se drugod ponuja, naj seže po tej knjigi in se iz nje uči. Ne bo mu žal!

Glavna vrednost Sovretove zgodovine je torej v njeni kulturni pomembnosti in zrelosti. Te svoje cene pa bi ne zaslužila, če bi ne bila hkrati tudi strokovno na višku sedanjega časa. Mogel sem jo primerjati s tremi, štirimi opisi stare Grčije, pa moram reči, da tudi drugod Sovretu ne najdem pravega tekmeča. Brati smeš tudi nove leksikone, pregledati vsega Lammerja, pa boš težko odkril kako važno dejstvo, ki bi ga Sovre prezrl. Istočasno s »Starimi Grki« je izdal Werner Jaeger, zdaj profesor univerze v Chicagu, prej v Baslu in Berlinu, delo »Demosthenes«; če njegove izsledke primerjaš s Sovretovo sodbo, boš začuden odkril, da je Jaeger, ta priznana kapaciteta, še ves vklepen v Plutarha in da ni nikjer prodril do Demostena kot človeka; temu je Sovre pravičnejši, čeprav zameta Demostenove politične metode.

Prav v tem je namreč sodobna veljava »Starih Grkov«; primer Demostena, enega »mnogih mož, ki jim je splela zgodovina venec laži okrog glave« (Sovre 398), nam kaže, kako je naš pisatelj kritičen. Kar na splošno veljajo zanj besede, ki jih je zapisal ob oceni atenskih ulic za Perikla (322/3): »Napačno gledanje na antični vsakdan je še iz tistih časov, ko si je filološka znanost natikala le naočnike Platona, Aristotela, Plutarha in drugih takih, ki so živeli brez skrbi in se nemoteno vdajali duhovnemu razglabljanju«. Pogumno je raztrgal te »vence laži«, zavrgel naočnike neiskrenih pedagogov, sam pregledal izvirna in stvarna poročila, ki jih prinašajo stari pisatelji in zapiski na papirih, odkritih v zadnjem času. Stoletne zmote je odklonil, brž ko je dognal, da stare priče v izvirnikih zanesljivo drugače govore. Čeprav je pisatelj sam filolog, je ven-

Na gozdnem parobku. (Fot. Fr. Krašovec.)

dar utiral povsod pot zgodovinski metodi in resnici, da je vnovič razdelil svetlobo in senco. Ali je morda s tem grška zgodovina utrpela kako škodo? Njena politična veljava vsekakor, saj odločno sodi, da »nam Grki ne smejo biti za zgled v politiki« (76), in ne prizanaša ne spartanskim »jalovim trotom« ne atenski »gloti«, zato pa ima tem bistrejši pogled za kvaliteto grškega duha, grških velikih osebnosti in njihove umetnosti. Vendar mu je treba priznati, da vsako svojo sodbo tehtno podpre in tudi v politiki izpazi vse dobre plati. Morda ga je prirojeno nagnjenje k trajnim kulturnim ustvarjalnim silam toliko premotilo, da ni grških vladavinskih oblik, ki so jih vendarle vse tako temeljito preizkusili, uporabil za državnoznansko šolanje svojih bralcev, vendar tudi važnih tovrstnih dejstev ni zamolčal. Kar sam trdi (71), da je »Grk osvojil duše, Rimci samo svet«, je tudi izpričal: njegova zgodovina je predvsem razkrivanje grške toliko privlačne duševnosti, grške miselne veličine. Od te zopet loči npr. navedeno plat, kjer moško zavrača n. pr. »pedarastično svinjstvo«, pa tudi narodno neznačajnost (»...dve sestri se potegujeta pri tujcu za bič zoper lastno kri«, 349).

Sovretova knjiga je izrazito osebno delo. S tem nikakor ni rečeno, da se ne žene za pravo objektivnost! Nasprotno: iz vsega njegovega pripovedovanja čutiš iskreno prepričanje, da se je poskusil dokopati do dna prave resničnosti, da se je za sodbo odločil z muko in ljubeznijo do objektivnosti. Kako prijetno pa se njegova zgodovina loči od papirnega, plehkega, suhoparnega branja drugih zgodovinskih opisov! Njegovo slovstveno znanje in močan pripovedni dar, posebej pa še njegova silna splošna izobrazba, ki povsod najde živahno zvezo z življenjem, dajeta vsemu spisu spoštovanja vreden osebni čar.

Po zamisli in po obliki so »Stari Grki« sveže delo. Pa tudi po vsebinski plati prinašajo marsikomu nova spoznanja in dognanja, ki zanje še ni vedela šolska učenost. Prvič je tu v slovenščini ocenjena »pregnana« prakultura minoške (ne minojske!) in mikenske dobe, ki si brez njiju grške zgodovine več misliti ne moremo. Večina bralcev bo prvič slišala, da so prvi kovani denar imeli na Kreti že okrog leta 1250 in da je bil lidijski (doslej znan kot najstarejši) šele tretji po redu (93). Mnogo novega izvemo o perioikih (ne: periekih!), ki so bili prvotno pravi Spartiati, in helotih, nekdanjih tlačanih, ki so si jih šele pozneje do konca zaslužili; poročilo o pokolju 2000 helotov (112) izzveni kot zgodba iz najnovejših dni... Kratke, a stvarne označbe verstva, kjer se za vsebine mitov ne zanima, bodo tu in tam omogočile pravilnejšo sodbo o moči grške vernosti. Miltiadov svet, naj Grki podro most čez Donavo, postavlja med bajke (164), prav tako zavrača verjetnost, da bi bili Atenci prešli prvi v napad na Maratonu (171). Mardonijeva odprava v Makedonijo leta 492 je bila uspešna (168). Morda nihče še ne ve, da so Grki imeli že stavno vojno (364). Poleg takih in podobnih drobcev pa so nove in izvirno zastavljene osebne ocene, tako vladarjev in državnikov, kakor posebej še pesnikov in filozofov; med njimi so pravi biseri: Homer, sofisti, Empedokles, Bakhilides (tega primerja goriškemu slavčku, 283), vsi glavni dramatik in Aristoteles.

Posebne pozornosti je vreden pisatelj jezik! Ob vsej znanstveni trdnosti je ustvaril tako besedno mojstrovino, da jo je treba staviti vsem za zgled. Tudi zaradi samega jezika je knjiga branja vredna. Ne bi bil pravi Sovrè, če ne bi bil napravil čudovito izvirnih in drznih primer, skoval in izbrusil novih izrazov, postavil celega sestava novih oblik. Pa ima po večini tudi prav! Le zakaj naj bi grške kraje in

ljudi imenovali z latinskimi spakedrankami? Zato je umestno, če je zapisal: Oita, Aitolci, Boiotija, Feidias, Ptolomaios (njegova zgodovina sega tja do razdelitve Aleksandrove dediščine!), le Aitna bo težko obveljala, ko smo se navadili na danes italijansko Etno. Tudi Nikiov in Kaliov mir pa Kritiova (po imenu Kritias!) stranka mi zveni nekam prisiljeno. Da je zapisal grške navedbe v latinici (hetto logon kreitti poiein ipd.), je »očivestno« vzrok v tiskarni. Če na splošno ne zahteva znanja grškega jezika za razumevanje svojega spisa, je pa vendar nekam čudno, če je zapisal namesto: panton metron anthropos — le namig: »znameniti homo mensura-stavek« (276). Pa vse to je droben prah med očiščenim zrnjem njegovega sočnega besedišča.

V slikanih ponazorilih nam je Sovrè pripravil resnično »blagoslastje«! Le škoda, da nimajo nekatere primerne razlage; kjer razlage so, so tudi zelo dobre. Še večja škoda, da knjiga ni dočakala priloge z zemljevidom! Ko je vendar toliko truda v kazalnih imenikih in le še tega pogrešamo, pa bi bila knjiga hitro in izdatno uporabna. Po celotni opremi lahko postane odličen okras vsake knjižnice. Pa moja želja je večja: postane naj tudi po vsebini narodna last! Svoj namen bo dosegla, ko bo zares »učiteljica življenja« in ključ do evropske miselnosti (71) — Anton Sovrè je storil dovolj, da to postati more!

Maks Miklavčič.

N O V E K N J I G E

Jože Smrdu: KRAŠENJE CERKVA. Založila Družba sv. Mohorja v Celju 1939. Str. 180. — Ta knjiga bo morala postati »vadecum« (vedni spremljevalec) slehernega resnega zakristana, dragocen kašipot za duhovnika, ki mu je lepota hiše božje res pri srcu. Priliko sem imel, da sem v nešteti cerkvah pozimi in poleti opravil sv. daritev. Nič zunanega ni, kar bi tako zelo vplivalo na pobožnost kakor mično okrašen oltar. To vem za sebe in vem od drugih. In to delo je zares na moč posrečena poslanica vsem, ki imajo s tem opraviti. Obsega tole: Uvod je napisal dr. Jože Pogačnik, kjer daje knjigi smisel in lepo opiše važnost krašenja. Knjiga sama je razdeljena na tri dele. — I. Splošno o cvetličnem krašenju (bolje bi bilo: O krašenju s cvetlicami). Vse je tako preprosto in vendar živahno povedano, da je kar prijetno brati. Pač pa ne soglašam s pisateljem, kjer govori o vazah, češ da lončene niso lepe in uporabne. Pa še kako lepe so! Posebno komendski izdelki so lepši kot prenekatera umetna vaza. Steklene so precej drage in pomenijo za podružnice precejšen izdatek. — II. Krašenje po cerkvenih dobah. Koliko novih misli nam pisatelj tu podaja, kako lepo vzgaja čut za lepo in primerno! Pa tudi pogumno pove napake, ki včasih kar odbijajo, a človek ne sme nič reči. Za majnik ima kar za vsak teden poseben načrt. Za vse večje praznike ima lahko izvedljive zamisli, ki bodo brez dvoma obrodile obile sadove. Presenečen sem bil, kako lep načrt za okrasitev cerkve in oltarja ima pisatelj za zahvalno nedeljo. Grozdje in jabolka in pšenično klasje pa zlatorumeni koruzni storži — lepo urejeno — kakšno soglasje barv! — III. Snaženje hiše božje. Zares nisem še bral bolj smotrne razprave o tem vprašanju. Pisano pa je s toliko ljubeznijo in toplino, da mora najbolj lenega zakristana zadeti, pridnim pa daje nehote najlepše priznanje. — Prepričan sem, da bo knjiga veliko lepega prinesla v naše cerkve in kapele, tudi veliko novega in koristnega. Marsikateri zakristan, ki je doslej gledal na svoje »delo« kot na neko

potrebno sitnost, bo to skrb za hišo božjo vzljudil in poslej vse drugače ravnal. — Knjiga sama pa naj postane domača tudi duhovnikom, ker često tudi tu ni prav nobenega smisla ne za lepoto in ne za žrtve, ki jih nega cerkve zahteva. — Knjiga obsega tudi kazalo cvetlic po abecednem redu, ki pa ni samo naštevanje; pisatelj namreč pri vsaki cvetlici opozarja na njeno nego in ji dodaja natančen popis, če ni ustrezajoče slike v besedilu.

P. dr. R. Tominec, OFM.

Dr. Franc Jaklič: JEZUS DOBRI PASTIR. Baragove molitve. Založila Družba sv. Mohorja v Celju. 1939. Str. 254. — Že naslov sam pove, da je tu znani Baragov življenjepisec, profesor dr. Jaklič, zbral molitve iz Baragovih spisov. Molitvenik je omembe vreden predvsem zavoljo globine teh molitev, ki so privrele svetniškemu možu iz dna njegove duše in dihaajo globoko vero. Če se hočemo zares pobrigati za njegovo kanonizacijo, moramo tudi dodobra poznati njega samega — njegovo čisto notranjost, ki se tako lepo zrcali prav v teh preprostih molitvah. Pa so tako pristrane in jedrnate, da tudi izobražen človek najde sebi primerno hrano. Molitvenik obsega dvojne mašne, dvojne obhajilne molitve, pripravo za spoved — kako modra in tehtna je molitev kesanja — za tem sledé molitve za čez dan, ki so čisto življenjske. Poleg litanij so še važne, ker redke, bolnikova molitev k nebeskemu Očetu, molitev za čas bridkosti in lepa razlaga zdravamarije. Oprema je lična, izdajo odlikujejo velike in jasne črke. Knjigo krasi tudi slika Dobrega pastirja, ki je delo Barage samega. Škoda, da ni navedeno, kje je izvirnik. Zanimiv je tudi Baragov škofovski grb z geslom: »Unum est necessarium« — Le eno je potrebno. Molitvenik je vsega priporočila vreden.

P. dr. R. Tominec, OFM.

Dr. Franc Detela: ZBRANI SPISI. Uredil Jakob Šolar. IV. zv.: Trojka. Izdala Mohorjeva družba 1939. Strani XII + 327. — Izdaja Detelovih Zbranih spisov se s tem, da je izdajateljica preskočila en zvezek, nadaljuje. Trojka je izmed Detelovih povesti brez dvoma najbolj znana, saj je sedanja izdaja prav za prav že tretja, in to je najbrž napotilo založnico, da je posegla po tem delu, dasi bi bile prav tako potrebne priročne izdaje nekatere povesti iz Doma in sveta. Uvod in opombe so pisane s prizadevanjem, da ta izdaja postane čim dostopnejša vsakomur po vsebinski in miselni strani. Gotovo to tudi bo, dasi vprav Trojka ne najbolj. Detela je napisal to svojo povest v času, ko so našo duhovno gladino vznemirjala najrazličnejša duhovna vprašanja, domača in svetovna. Pisal je tesno ob svojem času; zato je dal tehten in zanimiv dokument svoje dobe (značilne zlasti za duhovno podobo katoliškega gibanja po Mahničju), toda obenem je dokazal, kar sam ni hotel, kako se umetniško delo, če se preveč veže samo na časovna vprašanja, kmalu odmakne bralcu. Tako bo čutil neko odmaknjenost ob Trojki tudi današnji bralec; saj je marsikaj v povesti postalo že anahronizem, marsikaj pa je še naš čas postavil pred človeka. Tako bodo velikokrat dolga razpravljanja nagnila bralca, da jih bo kratko malo preskočil, ker mu bodo tuja. Tu se mi zdi prav, da opozorim naše vzgojne organizacije po podeželju, kako je treba naše ljudi književno bolj vzgojiti, kakor so bili doslej. Treba je, da take in podobne knjige našim ljudem posredujejo izobraženejši vzgojniki in jih končno začno navajati, da v knjigah ne bodo videli samo snovi za zabavo in kratek čas, temveč iskali tudi njihovo miselno vrednost in vsebino, slovensko narodno in kulturno pomembnost. Knjiga mora postati našim

ljudem tudi notranja last. Trojka se mi zdi v tem oziru prav primerna, ker je mogoče ob njej govoriti in se seznaniti prav z dobo, iz katere so naša podeželska izobraževalna društva vstala. Detela je olajšal sprejemanje resne vsebine s tem, da je natrosil povsod bistrega humorja in jedke satire. To bo brez dvoma pomoglo k razširjenju Detelove Trojke. Ljudska knjiga ne bo postala, kakor je postal n. pr. Jurčičev Deseti brat, toda našemu povprečnemu človeku se bo danes že bolj približala, kakor se mu je mogla mohorska prva izdaja.

S. V.

Jakob Grčar: RUSKE PRAVLJICE. Ilustriral K. P. Gr. Barski. Izdala Družba sv. Mohorja v Celju. 1939. Mohorjeva knjižnica 112. Str. 218. — Od vseh slovanskih narodov so menda Rusi edini, ki imajo v svojih narodnih pravljicah ohranjeno pravo zakladnico, iz katere se zrcali pristni odsev preproste narodne miselnosti v vseh svojih posebnostih. To je svet, poln svojstvenih motivov in nenavadnih prigrodb. Smrt in življenje, dobrota in zloba, odpuščanje in maščevanje, duh po krvi in po ruski zemlji te srečuje ob vsakem koraku. Res je v tej pestri preprogi tudi nekaj likov, ki spominjajo po svojih potezah na podobne pravljicne osebe pri drugih narodih, toda kljub temu so tudi ti motivi obdelani tako svojstveno, da vedno iz njih začutiš miselnost ruskega človeka. — Pri nas smo doslej poznali le nekaj biservov te ruske narodne umetnosti. Že nekako pred dvajsetimi leti je Cvetko Golar v dveh zvezkih (Carjevič Ivan, Prelepa Vasiljica) poslovenil 28 ruskih pravljic. Za letošnji božič pa nam je Mohorjeva podarila celo antologijo iz ruske pravljicne literature. Jakob Grčar, ki je dalj časa živel v Rusiji in imel priliko spoznati svojstvenost ruskega človeka in ruske zemlje, je izbral ta snopec po najboljših ruskih antologijah. Očitno se je trudil, da bi jih lepo presadil na naša tla. In uspelo mu je, da je prevodu dal karakteristični pravljicni slog, a pazil, da bi kolikor mogoče ohranil tudi vse posebnosti ruskega izražanja. Tako je njegov prevod mnogo boljši od Golarjevega. Dobre vinjete in ilustracije, s katerimi je opremil knjigo ljubljanski Rus Barski, dajejo temu izboru še nek poseben mik. Tako bo ta knjiga za slovenskega bralca užitek posebne vrste; bolj ko se bo potapljal vanjo in skušal izluščiti jedro iz posameznih pravljic, bolj bo sprevideval, kako je vsaka pravljica, čeprav je še tako polna krvi, hudobije in grozotnosti, v bistvu le odsev nepokvarjene ruske duše, ki ima v svoji preprostosti izreden čut za pravičnost in resnico. Želim samo to, da bi se te pravljice razširile po naši domovini tako, da bi bile znane vsakemu, podobno kakor nemške Grimmove pravljice ali pravljice kakega drugega naroda, ki jih pozna vsak naš otrok.

Ivan Čampa.

Lisbeth Burger: ŠTIRIDESET LET BABICA. Prevodel Jože Lovec. 1940. Založila Družba sv. Mohorja. Mohorjeva knjižnica 109. Str. 307. — Slovenci smo v zadnjih letih dobili precej knjig, ki obravnavajo vprašanja ljubezni in zakona. To nam priča o veliki skrbi in pažnji, s katero vsi gledajo na družino, to celico človeške družbe, in jo poskušajo prekasiti in urediti po svoje, pridobiti zase. Priznati pa je treba, da nam je še le Mohorjeva natočila zdrave in bistre studenčnice v že nekoliko skaljene vode. Kar spominimo se člankov, ki jih je z veliko ljubeznijo pisala Milica Grafenauerjeva v Mladiki pod naslovom Iz duhovnega življenja družine in ki so izšli že dvakrat ponatisnjeni v knjigi. In Brecljeva Ob viru življenja! Ali nam ni s svojimi tehtnimi besedami razbistrila marsikak meglen pojem o spolnih

družbo tako usodnih vprašanih govori v živahni leposlovni obliki. Je sicer prevod, a prevod lepega in potrebnega dela, ki je v izvirniku doživelo nad sto tisoč naklade. Res, prav Mohorjevi moramo biti hvaležni za zdrave pojme o zakonu in družini! — Delo Burgerjeve je bogato in lepo, sad štiri-desetletne skrbi za otroka in družino. Do najglobljih podrobnosti in skrivnosti pozna ljudi in njihovo življenje v zakonu, njihovo pojmovanje dolžnosti in pravic, njihovo srečo in nesrečo z otroki pa njihovo skrb in brezbriznost zanje. Da, tudi brezbriznost! Koliko je mater, ki so pravo nasprotje tople materinske ljubezni, ki s strašno rabljevsko preračunanstvo morijo sadove svojega telesa in ki jim niso mar ne človeške ne božje postave. Naj bi tudi takim prišla v roke tale knjiga! In če njihova srca še niso čisto zakrknjena, bodo slišale pretresljivo tožbo nerojenih življenj, videle pa tudi tiho srečo prave družinske ljubezni in skupnosti. Pisateljica zna vse to ponazoriti v kratkih napetih zgodbah z močjo preprostega, a spretnega pripovedovalca. Knjiga uči — tudi nevednost v teh stvareh se dostikrat hudó maščuje — svari, spodbuja in očiščuje. Prepričan sem, da bo mnogim odprla oči in jim prinesla notranji mir in srečo.

Janko Moder.

Henry Bordeaux: STRAH PRED ŽIVLJENJEM. Roman. Prevedel Anton Anžič. Mohorjeva knjižnica 111. Založila Družba sv. Mohorja v Celju, 1939. Strani 216. — Roman »Strah pred življenjem«, ki ga je napisal član Francoske akademije Henry Bordeaux, ni prav nič podoben napetim zgodbam, zajetim iz preteklega ali sedanjega življenja, ki naj uteše predvsem bralčevu željo po nenavadnih dogodivščinah. Pisatelj nam je že z naslovom rahlo namignil, da mu pripovedovanje ne bo samo sebi namen, temveč pot, po kateri nas bo vodil do globljega spoznavanja življenja in njegovih nalog. Zato je namenoma zasnoval povest na nasprotju svetlobe in sence, to se pravi tako, da nam pokaže po eni strani življenje vrednot, po drugi pa življenje zablod. To nasprotje nam ponazarjata dve družini, katerih usodi pa sta deloma prepleteni ena z drugo. — Prva je družina podeželskega zdravnika Guiberta, ki jo hudo obiskujejo nesreče, od obubožanja do smrti njenih članov, ki pa vendarle junaško prenaša vse udarce, zaje-majoč moč iz globoke vernosti. Drugo družino pa predstavljajo Dulaurensovi, ki se opirajo na bogastvo in slavno ime, pri tem pa živé duhovno prazno življenje, čeprav bi hoteli hliniti razne rednosti, od domoljubja do pobožnosti. Pisatelj se nam pokaže kot oster sodnik družbe, ki zna ločiti pristno od ponarejenega, in odločno čutimo njegovo demokratično stališče, ki ga poudarja nasproti zastarelim predsodkom plemstva. To se prav dobro razvidi n. pr. iz naslednjih besed: »Časi se spreminjajo. Nekoč je bilo imenitno, če nisi delal; danes pa je plemstvo v tem, da delaš, kajti delo ni samo fizična nujnost, ampak še bolj moralna dolžnost.« — Toda to družbeno nasprotje ni edino, s čimer nam pisatelj odpira oči za pravo vrednost življenja. Tisto, kar ga v prvi vrsti zanima, je družina ter vzgoja v njej in zanjo. Razložek med obema omenjenima družinama je najbolj viden v obeh materah in njunih otrocih. Gospa Guibert prrdstavlja v trpljenju preizkušeno mater, ki živi predvsem za svoje otroke: ljubi jih zaradi njih, ne zaradi sebe, in njena ljubezen se zato pokaže najmočnejše v žrtvi in odpovedi. »Očetje in matere naj živé za svoje otroke, ne sme pa biti narobe. Tak je zakon narave, taka je volja božja.« In tako je vzgojila tudi svoje otroke, Pavlo, ki je prava hči svoje matere, Marcela, ki je kot legionarski častnik postal ponos domovine, in druge... Nasproti njej je gospa Dulaurens oblastna

in vsa zakopana v človeške predsodke. Hčerko Alice hoče imeti le zase in tako ta spričo njene slepe vzgoje doraste v popolnoma nesamostojno dekle, kar se izkaže na moč usodno. Vanjo se namreč zaljubi Marcel Guibert, toda Alice »ni vedela, da sami odločamo o svoji usodi in si jo osvajamo s krepko roko«. Na ljubo materi, ki jo je vedno le pestovala in ji na ta način vcepila »strah pred življenjem«, se je odrekla ljubezni; tako da je Marcel »izgubil veselje do življenja in si želel smrti«, ki mu na veliko žalost uboge družine res ni prizanesla. Padel je v boj in prav ta usodna smrt je središče dogodkov, ki jih pisatelj z veliko umetnostjo riše v devetnajstih poglavjih svojega dvodelnega romana. — »Strah pred življenjem« bi še najbolje označili kot družinski roman, v katerem je pisatelj, ki uživa veliko popularnost, združil pripovedno umetnost s plemenitimi idejami.

France Vodnik.

Joža Lovrenčič: SHOLAR IZ TRENTA. Ep iz XVI. stoletja. Izdala Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. 1939. Str. 248. — Trenta je vabila, zlasti s svojo pripovedko o Zlatorogu, že mnoge pesnike, da so jo ovekovečili v knjigi, n. pr. Nemca Baumbacha, deloma Finžgarja, zlasti pa Aškerca, Abrama in planinca Kugyja. Trenta in pokrajina med Višarjami in Devinom je našla svojega poeta tudi v Lovrenčiču. Lovrenčičev ep je nastajal dalj časa in je postopoma v različnih oblikah izhajal v Domu in svetu in Mentorju. V primeri z drugimi našimi epi — saj jih je bore malo, uspeh pa toliko ko nič — tvori Sholar iz Trente brez dvoma vrh te poetične vrste pri nas, dasi kaže neke slabosti (kot obširnost in neenotnost), kar priča o njegovem postanku v različnih časih in iz različnih osnov. Sholar je nastal iz različnih, ločenih pesmi, ki jih je pesnik šele polagoma združeval, jih obenem razširjal in dopolnjeval in jih z novimi izoblikoval v širšo enoto. Gradivo, ki je bilo prvotno omejeno samo na slovenski favstovski motiv, je Lovrenčič razpredel v širok ep na osnovi narodnega izročila, kot ga vsebujejo narodne legende, bajke in pripovedke njegovega rodne kraja. Narodne pesmi s tako snovjo je Lovrenčič ali prepesnil ali le jezikovno in oblikovno preustvaril. Večinoma pa je narodno snov iz nevezane besede pretil v verze in marsikaj samostojno dodal iz svojega ter tako različne odlomke povezal v snovno in miselno celoto. Tako je priredil, spesnil in dopolnil različne pesmi in iz njih ustvaril narodni ep, kakor so ga skušali ustvariti naši pozni romantiki na podlagi narodnega izročila v petdesetih in šestdesetih letih preteklega stoletja (prim. Trdina, Valjavca, Svetca, Kreka i. dr.). Kar se tem narodopisnim romantičnim rodoljubom ni posrečilo, se je posrečilo pesniku nove romantike, ekspresionizmu, Lovrenčiču. Zajel je notranjo podobno pokrajino in v njenih »gorskih pravljicah«, kot je svoj čas naslovil neko svojo pesniško zbirko, zasledil njen obraz iz preteklosti. Nekatere pesmi so v epu prelepi biseri naše epske poezije. (Primerjaj po narodni prirejeno Dete s kangleco! Pri tem prirejanju mi prihaja na misel Prešeren s svojimi »posnaženimi«.) Razen snovi je narodna poezija dala Lovrenčičevim pesmim tudi slog. Ep diha duha narodne poezije, pa čeprav so sholarske popevke polne latinskih besed, pesmi so približane besedju ljudske lirike, stiki so večinoma prej asonance kot rime. Posebno delo bi bilo, pridružiti opombam, ki jih je zlasti zgodovinskih mnogo priobčil pesnik na koncu epa, razbor in razčlenbo vseh narodnih popevk v prozi in vezani besedi, ki so služile Lovrenčiču, ter pokazati vzporednice in sorodnice v naših zbirkah pesmi, bajk in pripovedk (n. pr. Štrekelj, Kelemina,

Kotnik, Drekonja za Tolminsko, različni zapisovalci premurskih, koroških in vzhodnoštajerskih zbirk). Ugotovili bi najbrž po eni strani, da je gorski svet naših Alp, to je gornja soška, savska in dravska dolina, bil svoj čas zelo strnjena zemljepisna, gospodarska in kulturna enota, po drugi strani pa bi morda našli pota, po katerih so mogli priti v našo narodno umetnost motivi z laškega juga in iz romanskega sveta sploh. Taka razprava ob epu bi bila zlasti zato umestna, ker je ep po svoje primerno berilo srednješolcem in bi jih taka razprava uvajala v spoznavanje narodnega blaga in pokazala prelivanje motivov v prostoru in času. — Za splošno bralstvo bo ep zanimiva knjiga. Reči hočem, da naj jo beró. Pesniške knjige se navadno ne berejo v širokih krogih, ta Sholar iz Trente pa bo postal lahko zelo brana pesniška knjiga. Saj je vsebinsko zanimiva, je zrasla na osnovi tvorbe ljudskega duha in je zapeta v lahkotnem tonu in pesniškem jeziku. Lovrenčič je stari svet gorskih pravljic oživil in zapisal v zadnjem času. Poslej ne bo več mogoče napisati takega narodnega epa. Priporočam, da si ep ogledajo tudi naši glasbeniki. Iz takih osnov in snovi, kot je Sholar iz Trente, bi moglo nastati tudi besedilo za našo narodno opero. V knjigi bi si želel še ilustracij, ki bi jih narisal, kot svoj čas, današnji Kralj.

Smolej Viktor.

Angel Karalijčev: PRI OGNJIŠČU. Zbirka bolgarskih narodnih pravljic in pripovedk. Prevedel Alojzij Bolhar. Z originalnimi slikami opremila bolgarska umetnica Neva in Nikola Tuzsuzova. Izdala Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. 1939. Tiskala Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani. — Bolgarsko mladinsko slovstvo je na višini. Razstava bolgarske knjige je zanimanje zanj okrepila. Ta zbirka enega najboljših bolgarskih pisateljev, Karalijčeva, je dober izbor; razen zadnjih dveh so to zares pravljice in pripovedke, v pravljicnem slogu pisane in prevedene. Mnogo med njimi jih ima resno pravno misel, pri nekaterih (n. pr. kjer junaki lisica) pa pravno misel prevlada duhovitost in zvrtost, kar je pač iz bizantinske miselnosti in prakse. Motivi so pristno bolgarski. Ilustracije so preproste. Za nas so pravljice zanimivo branje. Največja vrednost teh pravljic pa, se mi zdi, je v zreli življenjski modrosti, ki seva iz njih. Dobra knjiga za mladino in za velike!

J. P.

Fran Milčinski: TRDOGLAV IN MARJETICA. Pravljična po motivih slovenske narodne pesmi. Ilustrirala in opremila ing. arh. Marija Grafenauer. Izdala Nova založba v Ljubljani. 1939. Kamotisk čemažarja v Ljubljani. — Nova založba je že pred desetimi leti izdala čedno slikanico Cipek in Capek, ki jo je po knjigi Max und Moritz Viljema Buscha priredila Sonja Sever. Tokrat je izdala pa izvirno slovensko slikanico, namenjeno šolski mladini, in to prej doraščajoči kakor začetnikom. — Slikanica je v sodobnem pouku in v sodobni vzgoji zelo cenjeno sredstvo. Njen pomen je v tem: otroka uči opazovanja, budi mu ustvarjajočo domišljijo, neguje čut in smisel za lepoto in okus, dviga v višji svet in tako budi idealizem, odpira vrata v svet domače zgodovine in domačih izročil, plemeniti duha in voljo zlahka nagiba k dobremu. Rusi, Čehi in Bolgari so dandanes pomen slikanic spoznali in to vrsto knjižne oblike dvignili na veliko višino — naj omenim prelepe ilustracije bolgarskih narodnih pravljic, ki jih je oskrbel Georgij Atanasov, izdala pa založba Hemus v Sofiji. — Posebno potrebno učno in vzgojno sredstvo pa je slikanica v dobi, ko otrok še ne razlikuje naslikanega od resničnega: vse ima za resnično! Kako veselje je na primer že star cenik za otroke — to je

često prva in edina slikanica otrok na deželi, pa koliko ur tihe vzgoje naredi! — Milčinskega pravljica o Trdoglavu in Marjetici je zelo otroška in neprisiljeno vzgojna, po etični vrednosti mnogo prekaša Cipek in Capka, ki v nemščini etično nista neoporečna. Marija Grafenauer, ki je izšla iz Plečnikove šole, se je v ilustracijah držala tehle načel, ki so temeljne zahteve dobre otroške slikanice in obenem njena vrlina: v motivih se je držala zvesto otroškega sveta, vsa bitja (drevje itd.) je oživila in vsem slikam dala mnogo vedrine. Slike so do podrobnosti skrbno izdelane; zato pa me moti, da tudi besedilo ni bilo dovolj pregledano. J. P.

Davorin Petančič: KUGA. Ob sedemstoletnici minoritskega samostana založil Minoritski samostan v Ptuj. Str. 70. — Petančičeva Kuga, ki je v slike postavljena črna smrt, Meškova zgodovinska novela iz Ptuja, je po obliki in namenu taka, kakor hočejo biti vse Petančičeve igre: igra za občestveno ljudsko igranje z edinim poudarkom na miselnosti vsebini. Vsa dramatizacija ima versko spodbuden, poučen in vzgojen ton; kajti Petančič noče (!) umetniško ustvarjati, s čimer seveda odteguje delo umetniško estetski presoji. Če bi igro sodil verski vzgojitelj, bi rekel, da je polna verskih resnic, verskovzgojnega zanosa in lepih misli, kot se oznanjajo s prižnice vsako nedeljo. Dramatizacija bo mogla služiti zunanji povzdigi verskih slavnosti, a le, če bo našla primerne režiserje in — to še veliko bolj — pravega občinstva. V to zadnje pa dvomim.

S. V.

France Bevk: GRIVARJEVI OTROCI. Povest za mladino. Vrtčeve knjižnice zv. 2. Izdala in založila Slomškova družba 1939. Str. 87. — Grivarjevi otroci spadajo v vrsto Bevkovih otroških novelic in niso ne slabši ne boljši od njih. To se pravi, da je novelica spretno in iznajdljivo pisana, da je čista in gladka, da je vzgojna in zanimiva. Morda po široki zastavljenosti v prvi polovici pričakujemo v vsebinskem pogledu več, toda novelica se čisto lepo zaključí. Bambič je povestico v svojem slogu poslikal. Povestica je eden izmed zvezkov novo osnovane Vrtčeve knjižnice, ki jo je začela izdajati Slomškova družba v Ljubljani. Tako knjižnico smo doslej imeli v Mladinski Matici. Prav, če bo iz tekmovanja dveh mladinskih založb zrasla umetniška vrednost našega mladinskega slovstva. Kritika bo tega samo vesela.

S. V.

France Klinar: PLAVŽ. Drama iz narodne preteklosti v treh dejanjih. 1939. Tisk in založba tiskarne Ant. Blažej, Jesenice. Str. 108. Cena 20 din. — France Klinar je že znan odrski delavec. Precej njegovih del je uprizoril jeseniški oder. Zdaj se je poskusil še s tiskano igro. Kljub temu in mogoče prav zato, ker je posegel v domačo preteklost, igra ni taka, kot bi si jo želeli. Preveč je nakopičenih usod, ki bi lahko napolnile štiri drame. Tako pa nam jih pisatelj more le bežno nakazati, kar je v igri, kjer se mora dejanje razvijati in razpletati prav iz značajev in volje oseb — odločno premalo. V naši igri čisto jasno čutimo, da jo je vodilo pisateljevo pero po naprej določenem načrtu, ne pa, da je dejanje samo navdihovalo pisatelju potek. Tako se nam razjasni nedoslednost in neizgrajenost značajev (Markec), poceni ljubezen, umetna razvrstitev parov in podobno. Šele če bi pisatelj res notranje občutil vso tragiko dogajanja in jo napisal s svojo srčno krvjo, bi bila igra res močna. Kljub temu pa bo marsikomu dobrodošla. Janko Moder.

D. Ravljen: ZGODBE BREZ GROZE. Založba »Cesta« v Ljubljani. 1937. Str. 125. — To so zgodbe ne samo »brez groze«, ampak v glavnem tudi brez vrednosti. Nekaj politič-

nih satir bi resda lahko našlo zavetje v kakem podeželskem listu, vse drugo pa doma v miznici v spomin na nekdanje pisateljske sanje. Tudi slovenščina in tiskovne napake govoré za to.

Janko Moder.

E. S. Thompson: SIVKO. Volčji roman. Prevedel Vladimir Levstik. 1938. Založba »Cesta« v Ljubljani. — Živalska povest se je že dodobra zasedla v mladinskem leposlovju. Do zadnjih podrobnosti je že izrabljena vsa snov. Tale volčji roman pa je sočna izjema. Res, da se mu pozna ameriški oče, a je v zunanji velikopoteznosti in hrushu vendarle košček srca, ki dá slutiti umetniško moč ustvarjalca. Lepa in čudovita zgodba zasluži branje, saj zna s tako neverjetno nevsiljivostjo vzgajati, da je veselje. Tudi prevod je odličen, le risbe se mi zdijo včasih premalo žive in povedne.

Janko Moder.

Klabund: PJOTR. Roman carja. RASPUTIN. Roman demona. Poslovenil Boris Rihteršič. 1938. Založba »Cesta« v Ljubljani. Str. 125. — Dvoje eksotičnih zgodb, dvoje človeških žaloiger, dvoje podob iz neznane in tako skrivnostne Rusije. Pisatelju je treba priznati silno spretnost. S skupimi besedami zna postaviti pred bralca svojo zgodbo plastično in razgibano. Motijo pa včasih iskani naturalistični opisi, suho naštevanje dejstev in pripovedovanje brez čustva. Slovenščina je na splošno dobra, le včasih malce okorna.

Janko Moder.

D. Ravljen: ČRNA VOJNA. 1938. Založba »Cesta« v Ljubljani. Str. 120. — To ni povest ali roman, to so verni zapiski Peregrina Napotnika, študenta in enoletnika, iz tistih težkih in velikih dni, ko je vstajala iz junaško prelite krvi Jugoslavija. Dnevnik je pisan močno in prepričevalno, da človeka res prevzame in navduši za nesebične junake, ki so hrepeneli po svobodi, jo z velikim upanjem v največjem trpljenju pričakovali, a prenekateri ne dočakali. Zlasti pretresljivo je popisan upor judenburških Janezov. Škoda pa je, da je v knjigi le preveč tiskovnih napak in da je pisana po zastarelem pravopisu.

Janko Moder.

Marija Majerjeva: RUDARSKA BALADA. Iz češčine prevedel Fr. Bradač. Založba »Cesta« v Ljubljani. 1939. Str. V + 115. — Prav je, da smo dobili ta prevod. Saj so pri nas do pike take izseljenske balade, pa jih ne zna nihče s toliko močjo in lepoto zajeti. Pisateljica pa bi se nam s knjigo še bolj priljubila, če ne bi čisto po nepotrebnem razglasila svoje verske nestrpnosti. Prevod je sicer dober, le tiskovnih napak kar mrgoli. In pa vejice! Le počemu se ljudje trudijo s sestavljanjem slovenskega pravopisa, ko pa se nekateri sploh ne zmenijo zanj in se rajši ravna po — svojem?

Janko Moder.

SLIKAR FRANCE MIHELICH

Prereč s svojim prvim nastopom v javnosti je France Mihelič dosegel nesporen uspeh. Že iz najbolj zgodnjih, še akademskih del je bilo videti, da jih je ustvaril resničen umetnik, mlad in še neizdelan sicer, toda osebnost z zarodkom vseh umetniških lastnosti, ki jih je v kratkem času tudi res razvil do visoke stopnje. Pred devetimi leti je Mladika objavila nekaj Miheličevih litografij, ki so pokazale njegov čisto svojski značaj, res izviren in nekam nenavaden. Toda ni ostal dolgo samo pri grafiki, preko risbe se je razvijal do slikarstva z oljem. Danes je postal že popoln kolorist.

Ne le v izraznih sredstvih, temveč tudi v umetniškem pojmovanju je opaziti znatno spremembo. Nekoč so bili njegovi grafični listi tako popolnoma osebni, da so predstavljali čisto individualno izpovedovanje. Zdaj je postal skoro realist, ki gleda na obdajajoči ga svet stvarno in ga oblikuje s preprostimi in vsakomur umljivimi potezami, tako da je odraz resničnega življenja, prava podoba resničnosti, a vendar še nekaj več, ne zgolj suženjski posnetek narave: iskreni izraz umetnikovega občutja.

Mihelič, ki se je rodil v škofji Loki kot sin tolminskega rodu, se je tako popolnoma vživel v ptujsko okolico, na drugem robu slovenske zemlje, kakor da je doma od Drave. Kot profesor na ptujski gimnaziji je spoznal in vzljubil lepo okolico, barvite Slovenske gorice, trpke Haloze in otožno Ptujsko polje, ki ga prav zaradi tega posebno privlači. Kakor nekoč, ko je komaj stopil v javnost, so tudi sedanja njegova dela celo tam, kjer slika gole pokrajine brez človeške ali druge štafaže, žalostna, nekam melanholična in zastrta.

Kot grafik je Mihelič mogel dati najbolj prepričevalnega izraza svojim globokim doživetjem življenja. Njegove litografije in risbe so bile izraz občutljive in nežne umetniške nature, ki je bila močno osebno označena. Preprosto je znal z zaostritvijo oblik — ki je šla časih do grotesknosti, celo do karikature — podati posameznim predmetom značilnost in neko globljo pomembnost, da niso bili več samo obnovljeni predmeti vsakdanjosti, temveč hkrati tudi prispodobe nekega posplošenega notranjega doživetja. Zlasti so bili tedaj značilni listi, kjer je podajal skoro na surrealistični način nekake sanjske privide iz tistega podzvestnega sveta, v katerem se resničnost spaja s sanjami v čudno kraljestvo domišljije.

Medtem ko je sprva bil sam sebi vse, se je zdaj obrnil navzven in s prav čutnim zanimanjem dojema vidni svet. Iz nerealnega fantasta je postal ljubitelj in obnavljalec narave, ki jo zdaj podaja tako, kakršna se mu vidi, le da po načrtu ureja motive, izbira sestavine in jih smotno sestavlja v sicer resnične, a hkrati vseh slučajnosti očiščene skupine, ki so prav zato trajnejše, splošnejše in vsebinsko pomembne. Poostreno opazovanje narave ga je privedlo do poglobljenega zanimanja zanje, od tega je pa do resnično čustvene povezanosti z domačo grudo samo še korak. Tak je zdaj Mihelič, ves vkopan v domači zemlji, ves zvezan z njo, ves vdan ti zemlji in ljudem, ki jo oživljajo. Njegov pogled na svet je postal čutnejši, tako da se zdi, da se je umetnik skril za svoje barve, ki govoré neposredno in prav zato tako prepričevalno.

Kako sam sodi o enem svojih najboljših del iz zadnjega časa, naj pokažejo te vrstice, ki jih je napisal, ko je lansko jesen razstavljal v Ljubljani:

»Če izmed svojih slik vzamem v misel »Mrtvega Kurenta«: groteska življenja in smrti. Dogodek s Ptujkega polja: gruča mask najde mrliča; maske v starih avstrijskih vojaških in vseh mogočih drugih uniformah, na tleh mrtvi Kurent — stari slovenski običaj kurentovanja se je do danes ohranil samo še na Ptujkem polju — to je naša zgodovina. To bi bilo, bi dejal, nekako vsebinsko ozadje slike. Glavno pa je seveda, kako je stvar izražena. V sivo mračni, z marčevsko predpomladno vlago napolnjeni pokrajini, ki služi v kontrast živobarvnim šemam, leži mrlič. V ozadju vrbe, nabrekle od soka, in zapuščena pristava kot siv in umazan obraz. Mrak in smrt. Barva služi kot izraz, ne samo kot dekoracija.

France Mihelič pri delu.

Kaj bi človek tudi z dekoracijo — občutje, ki sem ga hotel izraziti v »Mrtvem Kurentu«, je, sodim, resnično občutje naših dni.«

Na žalost enobarvne reprodukcije le slabo predstavljajo izvirnike in zato je tudi pravkar omenjena slika v našem posnetku le medel odsev originala. Vendar pa tudi ta more prav nazorno predložiti vso dramatično razgibanost prizora, kakršni se v predpustnem času na Ptujskem polju tudi danes še dogajajo. Pri kurentovanju prav pogostoma pride med posameznimi razposajenimi skupinami do spopadov in tako žrtev kaže naša slika. Vsi prepadeni ogledujejo našemljenci mrliča, ki mu je odletela groteskna maska. — »Obcestna gostilna« je značilna za pokrajino okoli Ptuja, kaže pa, s kako preprostimi sredstvi in na kako enostaven način je mogoče doseči vso polnost življenja in verjetnosti, hkrati pa s podobo ustvariti izraz nečesa posplošenega, podati vse žalostno in puščobno nastrojenje zgodnje pomladi. — Že po studiji za »Romanje na Ptujski gori« si lahko predstavljamo, kako živa in neposredno občutena je ta podoba iz življenja na tej sloveči božji poti. Samo, kar je važnega, je slikar poudaril, vse nebistvene in moteče postranske podrobnosti je opustil. Prav zato je pa vtisk strnjene celote tako krepak in neposreden. — Dvoje čistih pokrajin predstavlja sliki »Topoli« in »Koča v Halozah«. Obe sta sicer popolnoma osebno pojmovani, vendar pa hkrati tako točno in resnično podajata značaj upodobljenih pokrajin, da se ti zdi, da si vse to nekoč že sam videl in že sam občutil vso trpkost in milino te zemlje. — Da je Mihelič imeniten risar in dober opazovalec, ki zna poudariti, kar je značilnega in važnega, pričata obe risbi, studija beračev za podobo romanja na Ptujski gori in pa pogled na vas na Ptujskem polju. Zlasti ta je dokaz smisla za jasnost gradnje in čistost poteze, medtem ko studija »Beračev« razodeva tvorčev ostrino opazovanja in njegovo sočutno oko. S Francetom Miheličem je zdaj tudi ta naša lepa zemlja okrog Ptuja, kjer se pričinja svojsko zanimivi svet »panonskega« slovenskega človeka, dobila zares svojega slikarja in po njem stopila v tesen in neposreden stik s slovenskimi osrednjimi pokrajinami.

K. Dobida.

DOM IN DRUŽINA

POEZIJE DOKTORJA FRANCETA PREŠERNA

JAN PLESTENJAK

Moja mati nikoli ni hodila v šolo; prihranjene so ji bile vse brige, sladkosti in bridkosti šolskih klopi in nikoli ni okusila učiteljeve jeze in ne njegove palice. Lepote sveta nikoli ni gledala s šolskimi očmi, zato jo je pa dojemala nespačeno, čisto iz presvetih Stvarnikovih dlani.

Naučila se je pa kljub temu brati in pisati. Črke si je izoblikovala čisto po svoje, preprosto in pripravno, z vejicami in pikami se ni dosti ukvarjala, kot bi vedela, da prelepi slovenski besedi nič ne škodi, če manjka vejica ali pika. Tudi z velikimi črkami ni varčevala; ni si delala skrbi, kje in kdaj naj jo zapiše. Kakor je že naneslo in kakor se ji je zdelo primerno in lepó, tako je storila, toda njene besede so zmerom prečudno lepo pele.

Pisala je počasi in s premislekom, tehtala besede in iskala samih svetlih misli.

Tudi oče nikoli ni hodil v šolo, ni se pa naučil ne brati in ne pisati. Sovražil je vsako učenost, gospod mu je bil le župnik, vsi drugi pri davkariji, sodnji in financii pa potepuhi, lenuhi in požeruhi, ki poštenim ljudem denar kra-dejo, Bogu pa čas.

Bil je zidar in je poleti najemal po šest in tudi deset delavcev; vso pisarijo je opravljala mati s tenkovestno skrbjo, da se ji niti pol šihta ni zveržilo.

Tisto leto je delal pri očetu Tine iz Žirov. Mi smo mu rekli Tine, on pa se je podpisoval Zdravko; oče je zmerom trdil, da se pači in da se iz poštenega svetnika norčuje. Tine se pa za to še zmenil ni in je vse nedelje prečepel pri knjigah, ki jih je prinašal od vseh strani. Oče se mu je posmehoval in še za prismojenca ga je imel.

»Še ti si znorela, odkar je ta prismođa pri hiši. Samo v tiste papirje buljiš in si kvariš oči!« je zmerjal mater, ki je že kako ukradla uro ali dve in se zatopila v rdeče in zelene zvezke, katere ji je posojal Tine.

Tisto leto sem znal tudi že jaz brati in pretaknil sem vse predale in prelistal vse Večernice in koledarje, najbolj mi je bilo pa vseč sv. pismo stare zaveze. Strašno sem bil pa hud na Samsona, da se je dal babi premotiti.

»Bog nas varuj, da bi se pritaknil teh zvezkov, greh bi imel in k škofu bi moral k spovedi, če bi hotel dobiti odvezo!« me je opominjala mati in kar groza me je spretelavala, kadar sem zagledal tiste zvezke s čudnimi slikami in še bolj čudnimi naslovi: Ciganska sirota, Grofica beračica.

»Potem boste pa tudi vi morali k škofu k spovedi!« me je zaskrbelo, mati se mi je pa nasmejala, pa se takoj zresnila.

»Za stare ljudi ni greh, le za otroke!« mi je razgnala skrb. Bil sem potolažen, strašno pa radoveden, kaj neki opisujejo ti zvezki, da je njih branje tako velik greh in samo za stare ljudi. Toda nisem se jih dotaknil, strah pred grehom je bil močnejši ko radovednost.

Mati je brala ponoči in si mela oči, ki so jo zaradi slabe luči pekle in skelele. Toda pred očetom je tiste zvezke skrivala, saj bi jih prav gotovo zagnal v peč.

»Si pa spet kake čenče zlagane brala, ko tako krmežljivo gledaš!« se je jezil, mati pa je molčala in se motila z delom.

Tisto pomlad mi je prišla v róke knjiga pesmi: Popevčice milemu narodu. Kar na pamet sem se jih učil, tako sem se navdušil zanje. Od tedaj sem povsod stikal, kje bi našel še kako knjigo pesmi. Slava pisateljev se mi je zdela v primeri s slavo in vrednostjo pesnika čisto majhna in ko me je stric, ki nas je prišel s hribov obiskat, vprašal, kaj mislim postati, sem se mu kratko in prepričevalno odrezal: »Pesnik!« Stric se je nasmehnil, nasmehnila se je tudi mati, oče se je pa namrdnil, pljunil po tleh in me še pogledal ni. Le siknil je tja nekam v kot, kot bi ne veljalo meni: »Osel!«

Nič me ni zabolelo, pač pa se mi je oče zasmilil; saj ne vé, kaj je pesem in kako imenitni so pesniki. Še brati ne zna, kako bi mogel torej ceniti pesmi, sem ga opravičeval in misel, da bom postal pesnik, me je omamljala. Še spomenik mi bodo postavili in po vseh hišah bodo brali moje pesmi, se je oglašalo v meni in oče in stric in mati so se mi zdeli silno majhni, čisto navadni zemljani.

»Pesniki so lačni, sem slišal, no, vem pa ne,« je zagodel stric, ki nikoli ni maral ne za pesmi in ne za pesnike.

»Prav jim je, za pošteno delo naj bi prijeli, ne si pa čenče izmišljevali in ljudi mešali!« je dodal oče, mati je pa molčala; vse mi je reklo, da bi bila tudi mati srečna in zadovoljna, če bi jaz postal pesnik.

»Kar obregujte se nad pesniki!« sem že hotel zabrusiti, pa sem se ustrašil očeta; misel, da bom postal pesnik, pa je bila zmerom bolj sladka.

Čedalje bolj sem stikal za pesniki. Vsako nedeljo sem nadlegoval Miklavževega gospoda, ki je imel grozno mnogo knjig. In prebiral sem jih jaz in prebiral jih je mati; tudi ona se je naučila nekaj lepih pesmic in ko je izgovarjala s svojim čistim in sladkim glasom stihe, se mi je pesem zdela še stokrat lepša.

Pod streho je mati imela skrinjo, tam je zaklepala svoje skrivnosti, krlje in suhe hruške, rdečo svečo z Višarij za zadnjo uro in mali kruhek, ki ga je kot dekle dobila od očeta.

Nekoč je dolgo ni bilo izpod strehe. Ne vem, kaj mi je reklo, da sem lezel za njo. Po prstih sem se kradel po stopnicah, da bi me mati ne slišala. Na vrhu stopnic sem obstal in zagledal mater, ki je brala, potem pa knjigo zataknila v ostrežje. Ucvrl sem jo po stopnicah in za trdno sklenil, da moram priti do knjige. Najbrž so pesmi, me je prevzemalo in prečudna sladkost me je opajala.

Še tisti dan sem smuknil pod streho in skrbno segel v ostrežje. Osupnil me je naslov: Poezije doktorja Franceta Prešerna. Hlastno sem jih odprl in bral, bral, nekaj sem razumel, drugo se je pa motalo v meni, same prelepe besede so zvene in me opajale. »To so pesmi!« je klicalo v meni.

Lepa Vida je pri morju stala,
tam na produ si plenice prala,
črn zamorc po sivem morju pride,
barko vstavi, vpraša lepe Vide...

mi je pelo, ob pesmi Rošlin in Verjanko me je stresala groza, pred Povodnim možem me je bilo strah. Nič nisem vedel, kako mi je minil čas, pesem je pela in me pozibavala v prečudno opojnost.

»Janez, Janez!« je tedaj kriknila mati in mi strgala knjigo iz rok. Zazeblo me je za trenutek, pa je pesem spet zapela in me opijanila.

»To ni zate!« je skoraj proseče dejala mati in tedaj sem videl njen zaskrbljeni obraz; rdečica jo je oblila in solze so ji zatrepetale v očeh.

»To ni zate! Če boš že pesnik, tak pesnik ne bodi. Brezverec je bil!« je jecljala in glas se ji je tresel. Vendar se

mi je pa zdelo, da niti sama ne verjame v svoje besede in da tudi njo omamlja Prešernova pesem.

Odklenila je skrinjo in pesmi spravila prav na dno, meni je pa še zmerom zvenelo:

Kaj se tebi, Vida, je zgodilo,
da tak silno jokaš in tak milo?

In nisem postal pesnik, če sem se pa že silil s pesmijo, se mi je zmaličila. Moja mati ima še zmerom Prešerna in kar sram me je: ona zna skoraj vsega na pamet, jaz pa morem izjecljati le nekaj verzov. Sedaj mati ne misli več, da je bil Prešeren brezverec...

Danes je moja mati siva in nekam sključena, toda kadar bere, ji trepečejo ustnice kakor nekoč. Izpod strehe pa je pospravila še zadnje ostanke tistih mikavnih zvezkov, ki so krožili iz rok v roke in so se jih držale solze deklet in mladih mater, ter jih pri prvi peki požgala. Ti zvezki so imeli kričav naslov: Grofica beračica...

To zimo je brala življenje svetnikov. Na čelešniku je sedela in tiho predla svoje misli.

»To bi bilo tudi zate!« mi je slovesno in resno namignila in živ plamen je zagorel v njenih očeh kot takrat, ko sem prinesel iz cerkve sliko prvega sv. obhajila.

»Pesniki in pisatelji se le preveč lažejo in vse je kakor s saharinom potreseno!« mi je modrovala in gledala na polico, kjer je spravljala knjige, med katerimi je bilo tudi nekaj mojih; dali so mi jih prijatelji, ki jih je cenila tudi mati.

»Branje ni igrača. Mislim, da se slab pisatelj, ki greh povzdiguje, ne bo nič manj cvrl v peklju kot slab duhovnik. Oba sta od Boga poklicana, da ustvarjata dobra dela; sprejoi, če kreneta na satanovo pot.«

Neka čudna skrb ji je zasijala na obrazu.

»Kako sem bila nekoč neumna!« je zavzdihnila, snela naočnike in si obrisala solzo. »Še packarije sem brala. Grofico beračico!« Skoraj zastokala je in me pogledala tako proseče kot tedaj, ko mi je pri odhodu na vojsko naročala: »Samo pošten mi bodi in na Boga ne pozabi!«

»Janez, lepo te prosim, samo packarij ne beri!« me je zaprosila in zapičila vame svoje zaskrbljene oči.

»Ne bom!« so ji odgovarjale moje in bila je srečna.

IZREDNI ŽENSKI POKLICI

Tipkaric, lepotilk, služinčadi in učiteljic je tudi onkraj luže na prebitek. — Kdor hoče priti do kruha, kdor hoče hitro in dobro zaslužiti, se mora spretno in domiselno lotiti kakšnega poklica. Če ga ni, ga mora ustvariti. Amerika je v tem oziru še vedno dežela neomejenih možnosti. Kdor tvega, zmaga, čeprav je v začetku še tako osamljen.

»Le sladko zaspi...« Bila je Evropejka, Ann Mitchell, ki se je nečesa domislila in začela iskati ženske s prijetnim glasom. Ko jih je imela zadosti zbranih, jih je dala na svoje stroške olepšati. Za svoje namene so morale biti ne sicer lepe, temveč negovane. Glavno pa je bil lep glas. Ann Mitchell je nato inserirala, da izvežbane bralke s prijetnim glasom iščejo službe pri bolnih ali hudo nervoznih ljudeh, prav tako da so na razpolago mladenke s prijetnim pevskim glasom, ki ugodno vplivajo na otroke, ki težko zaspijo.

Danes ima Ann Mitchell veliko pisarno v New Yorku: telefon neprestano zvoní. V tisočeri ameriških otroških

sobah prepevajo mlada dekleta svojo pesem: Aja tutaja, le sladko zaspi...» Veliko trpečih ljudi zadovoljno prisluškuje prijetnemu glasu, ki prebira najnovejše dogodke na svetu.

»Iščemo ženske z glavobolom.« To ni nobena slaba šala, kakor bi si kdo mislil. Nasprotno. Imeniten zdravnik in znanstvenik je izumel učinkovit preparat, ki pozdravi glavobol. Zato pa potrebuje žensk različne telesne konstitucije za preizkušnjo. Vsako prej preišče in sklene z njo pogodbo, s katero ji zajamči njeno zdravje. Mesečna plača znaša 50 dolarjev poleg hrane in stanovanja. »Pacientke« delajo, kar hočejo, le dvakrat na dan se morajo javiti zdravniku in mu natančno poročati.

Tudi je dejstvo, da imajo v Ameriki »zdravnice« za koralde. Nastavljene so pri večjih zlatarjih. Znano je, da koralde iz različnih vzrokov obolijo, posebno če jih dlje časa nosimo. Izgubijo svoj lepi opalni sijaj in postanejo motne. Znanstveno je dokazano, da koža nekaterih žensk zaradi svoje kemične svojskosti koralde zopet ozdravi in jim vrne prejšnji sijaj in lepoto. V vseh večjih ameriških mestih, pa tudi v Parizu in Londonu, izvršujejo ta ne težavni poklic.

Zelo iskane so v Ameriki tudi ženske z izredno razvitim in občutljivim okusom. Ne nastavljajo jih samo kot pokuškevalke za različne čaje in kave ter čokolade: njihova sodba je tudi neogibno potrebna za različne damske cigarete, bonbone in sladkarije, ki se pojavljajo v Ameriki vsak dan.

Poklic, ki nudi v zadnjem času neslutene možnosti, je poklic za »arhitektinje tort« in za »umetnice sendvičev«. Da so torte in sendviči okusne in dobre stvari, ni treba še posebej omenjati. Da pa morajo biti lepi tudi za oči in obenem tudi v okras mizi, pa razumejo gospodinje, ki imajo večkrat goste. Američanke pa na splošno niso tako vnete gospodinje kakor Evropejke. Vse, kar si zaželi, naročijo in dobijo že pripravljeno in na dom postavljeno.

Arhitektinja nima vedno lahkega dela, če mora torta predstavljati n. pr. otroške motive ali če mora nadomeščati namizne karte. Umetniške napake so huda stvar. Pogosto se vidijo res krasne stvari, majhne arhitektonske umetnije, ki ne razodevajo samo domiselnosti, temveč tudi precejšno znanje. — Tudi za sendviče je potrebna domiselnost. Američanke ljubijo najrazličnejše sestave in so ponosne, če podstavki s sendviči učinkujejo »internacionalno«. Sendviči morajo biti umetniški v barvah, pikantnega okusa, pisani in morebiti celo v narodnih barvah dežele, iz katere je gost, ki je povabljen. Umetnice za sendviče zelo iščejo in jih dobro plačujejo, toda potreben je za ta poklic poseben dar.

Te poklice so ustvarili življenje in okoliščine. Res je odločitev za poseben in nenavaden poklic težka, toda to, kar je danes izredno, je jutri že samo po sebi umevno.

DAMSKI TELOVNIK

ELIZA SKALICKÝ

Telovnik je pripravno in potrebno oblačilo, zlasti za smučanje. V njem se moremo prosto gibati, a vendar nam telovnik greje hrbet in prsi. Izdelamo ga navadno iz debelejšje volne.

Telovnik na naši sliki je kvačkan in na gosto prešit. Lahko ga napravimo iz ostankov volne. Seveda moramo pri tem delu gledati tudi na sestavo barv. Za kvačkano mrežo vzamemo lahko svetlorjavo in za šivanje več odtenkov modre barve, ali pa za mrežo svetlorumeno in za šivanje volno v zelenih odtenkih.

Telovnik na naši sliki ima mrežo kvačkano iz temnorjave volne. Prešit je s svetlorjavo (»beige«), rožnato in

živordečo volno — iz živordeče volne so široke proge obeh prednjih delov in hrbta. Velikost je za 96 cm zgornje širine. Mrežo kvačkamo s tanjšo, n. pr. strojno volno s kvačko številke 2 in pol.

Mrežo kvačkamo takole: Napravimo verižico. V prvi vrsti delamo najprej v osmo verižno petljo eno šibično, nato dve verižni in zopet v tretjo eno šibično, potem zopet dve verižni in v tretjo zopet eno šibično. Tako delamo do konca. Vso mrežo delamo po kroju, ki je narisana na poli v tej številki. Če se pa točno držimo glede izbire volne in kvačke, delamo lahko po risbi, ki ima točno število luknjic mreže. Tudi ta risba je na poli. Pri snemanju luknjic moramo dostikrat po eno luknjico preskočiti — tedaj delamo vanjo verižne petlje. Na robu delamo vedno po pet verižnih, pri dojedanju pa po osem.

Odprtino za žepe napravimo že pri kvačkanju mreže. Kolikor spodaj petelj izpustimo, toliko moramo napraviti verižnih petelj s posebno nitko. Verižne petlje priprnemo na mestu, ki je na kroju označeno. V prihodnji vrsti kvačkamo isto število šibičnih v verižno vrsto namesto v mrežo.

Za prešivanje mreže vzamemo nekoliko debelejšo volno kakor za kvačkanje. Tudi prešivanje je narisano na poli.

Ko imamo ves telovnik prešit, ga obkvačkamo z gostimi petljami. Napravimo pet vrst naokoli ali poljubno. Tudi okoli rokavnega izreza kvačkamo prav tolikokrat kakor okoli telovnika. Za žepe napravimo pasec, ki ima isto število vrst, kakor jih je drugod.

Za žep prišijemo zadaj kos kvačkanega blaga, ki ga prišijemo na vrhnji del odprtine, nato še pri strani in spodaj. Na spodnjo odprtino prišijemo omenjeni kvačkani pasec, ki mora biti tako širok, kakor je odprtina.

Telovnik lahko zapenjamo na dva načina: napravimo gumbnice ali pa zanke na rob. Gumbnice delamo na isti način kakor odprtino za žep.

Mrežo pri jopici lahko prešijemo na več načinov, na primer križasto, s kockami v poševni legi ali podobno.

Če hočemo napraviti k telovniku tudi rokava, imamo v ta namen tudi poseben кроj na poli.

DOBRA KUHARICA

FIZOLOVA JUHA S KROMPIRJEM

Namoči zvečer četrt litra fižola (najboljši je rdeči ribničan), drugi dan ga zavri in takoj odcedi. Nato ga zalij z 2 l tople vode, osoli in kuhaj do mehkega. Kuhani fižol pretlači z vodo vred. Napravi prežganje iz štirih žlic olja in dveh žlic moke, ki si mu pridejala žlico drobno zrezane čebule, razredči prežganje z zajemalko mrzle vode, prilij fižolovko, prideni lovorjev list, košček limonove lupine in z vodo vred dva posebej kuhana, na majhne kocke zrezana krompirja, ki si ju kuhala v 1 l vode. Ko vse še nekaj minut vre, prideni žlico kisle smetane in kisa. Ko še prevre, je juha pripravljena.

PIRE IZ PESE

Skuhaj oprano peso. Kuhano olup in nastrgaj na krušnem strgalniku. Za 1 kg pese razgrej za drobno jajce surovega masla, prideni peso, osoli, prideni še ščep stolčene kumne in vse skupaj praži nekaj minut. Prilij še kisa po okusu in postavi kot prikuho s praženim krompirjem na mizo.

OMAKA IZ OKISANE ALI VLOŽENE PESE

Skuhaj 1 kg oprane pese. Kuhano olup in nakrhljaj kakor navadno, jo osoli in polij s kisom. Razgrej za drobno jajce surovega masla, prideni pol žličice sladkorja in, ko se zarumeni, še žlico moke ter krožnik okisane in na rezance zrezane pese, prilij zajemalko juhe ali tople vode, da je omaka gostljata. Ko nekaj minut vre, jo postavi kot prikuho s krompirjevim pirejem na mizo.

VRVIČNI NARASTEK

Skuhaj v slani zavreli vodi 25 dkg vrvič. Polovico kuhanih in odcejenih stres v pomazano kozo, potresi z dvema žlicama drobno zrezane šunke in z eno žlico bohinskega sira, daj zopet vrvič, po vrvičah pa dve žlici kisle smetane in eno do dve žlici nastrganega sira ter postavi v pečico, da se rumenkasto zapeče.

NADEVANE REZINE

Mali krožnik drobno sesekljanega, kuhanega ali pečene mesa zmešaj z dvema žlicama olja, žlico kisa, žličico drobno zrezane čebule in s pol žličice sesekljanih kapar ter nadevaj prst debele rezine rženega kruha, vsako rezino pa potresi z drobno zrezanim peteršiljem ali drobnjakom.

ZVITA PLJUČNA PEČENKA

Potolci 50—80 dkg pljučne pečenke, ki si ji odstranila vse žilice in kožo, v podolgasto ploščo, jo nekoliko posoli, potresi z žlico dobro sesekljane prekajene slanine in z drobno sesekljano sardelo. Zvij v klobaso, poveži z nitjo, položi v kozo, prideni žlico masti, nekaj koscev korenja, košček čebule, pol peresa lovorja in štiri zrna celega popra. Pokrij in, ko zelenjava nekoliko zarumeni, prilij zajemalko vode in žlico kisa, spet pokrij in pari eno uro. Odstrani pečenki vrvico, jo položi nazaj v kozo in prideni dve žlici kisle smetane, ki si jo zmešala s pol žlice moke. Ko prevre, zreži pečenko na pol prsta debele kosce in jo postavi z omako in krušnimi cmoki na mizo.

SEKANICA IZ VAMPOV

Zmelji v mesnem stroju 50 dkg kuhanih in ohlajenih vampov. Razgrej v kozi eno žlico masti ali dve žlici olja,

prideni pol žlice drobno zrezane čebule, ščep paprike, pol žlice peteršilja in, ko se čebula zarumeni, še žlico moke in vampe ter vse skupaj praži nekaj minut. Osoli, prilij pet do šest žlic juhe in žličico paradižnikove mezge. Ko vse skupaj prevre, stres v skledo, varno pred ognjem, potresi po vrhu eno do dve žlici bohinskega sira in polij z dvema žlicama raztopljenega surovega masla. Daj v pečico, da se nekoliko zarumeni, in postavi s krompirjevim pirejem na mizo.

KORENJEVA SOLATA

Opran in kuhan koren ostrgaj in nakrhljaj v skledo, ga osoli, prilij olja in kisa in potresi z drobno zrezanim zelenim peteršiljem ali drobnjakom.

KORENJEVA PLOŠČA Z RIŽI-BIŽI

Napravi riži-biži kakor navadno in ga naloži v sredjo velikega krožnika; okrog naloži praženo korenje.

KORENJE S HRENOM

Skuhaj debel koren, kuhanega ostrgaj in zreži na rezance, osoli, prideni olja, kisa in žlico nastrganega hrena.

SIROVI KROFI

Vlij v skledo četrt litra toplega mleka, ga osoli, prideni polno žlico sladkorja in 5—8 dkg surovega masla. V mleko stres 50 dkg moke, prideni 25 dkg sira iz kislega mleka, nekoliko premešaj in prideni vžišli kvas, ki si ga napravila iz 2 dkg droži, žličice sladkorja in štirih žlic mlačnega mleka. Na kvas ubij dva rumenjaka in testo dobro stepi; potem ga postavi pol ure na toplo, da nekoliko vzide. Vžišlo testo stres na z moko potreseno desko, ga potresi z moko in za prst na debelo razvaljaj. Izreži z okroglim obodcem krofke in jih pokladaj na z moko potresen prt, ki je razgrnjen po deski, ter postavi na toplo, da vzhajajo. Vzhajane cri kakor navadne krofe, n. pr. na olju, masti ali maslu. Ocvrte krofe nadevaj po vrhu z mezgo in potresi s sladkorjem.

JABOLČNA — OCVRKOVA POGAČA

Stresi na desko 30 dkg moke, prideni 8 dkg mastnih in dobro sesekljanih ocvirkov, eno jajce, 3 dkg surovega masla, žlico sladkorja, polovico pecilnega praška, 1 dl mrzlega mleka in nekaj zrn soli. Iz vsega tega napravi testo, ga razvaljaj za pol prsta na debelo in zloži kakor masleno testo, ga pokrij in pusti, da počiva 15—20 minut. Nato testo razvaljaj za pol mezinca na debelo, ga položi na pomazano pekačo, potresi po njem 50 dkg olupljenih in nakrhljanih jabolk, potresenih s 5 dkg sladkorja, velik ščep cimeta in žličico drobno zrezanih limonovih lupin, majhno pest rozin in dve žlici drobno zrezanih orehov. Testo zapogni v obliki podolgaste pogače od dveh strani tako, da se jabolka nič ne vidijo. Pomaži z mlekom ali vodenim jajcem in peci v precej vroči pečici pol ure. Pečeno zreži in potresi s sladkorjem.

JAJČNA JED Z ŽEMLJO

Namoči navadno staro žemljo v 3 dl mrzlega mleka. Ko je žemlja napojena, jo zmešaj in primešaj dve jajci, nekaj zrn soli, žlico drobno zrezanega drobnjaka ali peteršilja in žlico drobno zrezane šunke. Vse na rahlo zmešaj, stres v dobro pomazano ponev in speci. Pečeno postavi s solato na mizo.

M.R.

ZABAVA IN ŠALA

ANEKDOTE IN SMEŠNICE

VOJAŠKI KRIŽEC

Friderik II. je nekoč izročil nekemu častniku vojaški križec. Ta se je nekaj izvijal in rekel:

»Visočanstvo, kaj takega bi smel sprejeti samo na bojnem polju.«

»Če resno mislite,« je posmehljivo odgovoril kralj, »pa mi vrnite tisto reč, toda vedite, da zaradi vas ne bom začenjal nove vojske.«

VSAK PO SVOJE

Bernard Shaw se je nekoč prepiral z nekim pisateljem, ki mu je zavidal njegovo slavo.

»Vi pišete za denar,« je rekel pisun, »jaz pa za čast.«

»Vsak piše za tisto, česar nima!« je mirno odgovoril pikri pisatelj.

KAJ JE TREBA ZNATI

O znamenitem profesorju Grenu iz Upsale pripovedujejo tole zgodnico. Nekoč se je čez široko reko peljal v čolnu. Ker je vožnja precej dolgo trajala, je začel z brodnikom pogovor:

»Povejte mi, ali kaj veste o aritmetiki?«

»Ne, kaj takega še svoj živ dan nisem slišal.«

»Škoda,« je rekel profesor, »tako ste zgubili četrtno svojega življenja.« Zatopil se je v premišljevanje. Čez nekaj časa je dvignil glavo in vprašal: »Povejte mi, ali kaj veste o fiziki?«

»Ne,« je rekel brodnik, »niti ne sanja se mi ne.«

»Revček, tako ste še drugo četrtno svojega življenja zapravili.« Spet se je zatopil v razmišljanje, potem je z velikim upanjem vprašal: »Astronomije ste se pa gotovo učili?«

»Kaj pa je to?« se je glasil odgovor.

»Tudi tega ne! Joj, tako so šle tri četrtnine vašega življenja po vodi!«

Nenadno čoln zadene ob skalo in se prevrne. Brodnik vpraša:

»Ste se učili plavati, gospod?«

»Ne!« zavpije profesor in stegne roke.

»No, potem se me pa le dobro primite, če ne, bodo šle vse štiri četrtnine vašega življenja po vodi!«

IZ OTROŠKIH UST

Mali Tomažek je pri koncertu. Znana pevka pravkar poje speve iz znamenite opere. Takrat pa se oglasi Tomažek:

»Mama, zakaj pa tisti mož žuga oni gospodični?« Tomažek namreč misli dirigenta.

Mati: »Saj ji sploh ne žuga; bodi vendar tiho!«

Tomažek: »Počemu pa potem tista gospodična tako vpije, mama?«

ZADNJA NOVOST

Odjemalec: »In vi trdite, da je to najnovejša svila?«

Trgovski pomočnik: »Zares, zadnja novost je!«

Odjemalec: »Toda na soncu bo svila obledela?«

Trgovski pomočnik: »Kaj še! Dve leti je že ležala v izložbenem oknu, pa jo pogledjte, kako lepa je še!«

V ZADREGI

Šimen je bil zelo boječ; ko se je ženil in sedel pri svoji izvoljenki, ni četrto ure vedel, kaj bi rekel. Nazadnje se je ojunčil:

»Ali ima vaš brat rad sir?«

»Moj brat?« odvrne ona, »saj nimam nobenega brata!«

»Pa — pa, če — če bi imeli brata, mislite, da — da — da bi rad imel sir?«

RAZLOG ZA PITJE

»Ne vem, kako je to; take črne misli se mi podé po glavi, da moram iti na merico črnine.«

OTROŠKA ŽELJA

Mihec (vzdihne): »Oh, da bi že minil Miklavžev večer!«

Tonček: »Čemu neki?«

Mihec: »Potem ne bo treba biti več priden!«

ZVITO

Teta: »Rezika, no, koliko me imaš rada? Če poveš, dobiš čokolado.«

Rezika: »Kolikšna pa je?«

RES JE

Učitelj: »Zadnjič smo govorili o Napoleonovem vojaškem pohodu v Rusijo. Marijan, kdo je takrat vladal v Rusiji?«

Marijan: »Takrat je vladal v Rusiji hud mrz.«

V ŠOLI

Učitelj: »Katere zobe dobi človek nazadnje?«

Učenec: »Umetne.«

VELIKA ŽELJA

Teta: »Strašno rasteš, Janezek. Kmalu boš večji ko tvoj oče.«

Janezek: »Joj, da bi že kmalu bil! Potem bo moral očka vse stare hlače ponositi za meno!«

NEPOTREBEN STRAH

Stric Janez: »Urška, v svojo dolžnost si štejem, da ti povem, da tvojega ženina ne cenijo posebno visoko.«

Urška: »Kako to misliš, stric?«

Stric Janez: »Ne v gmotnem pogledu... saj precej zasluži... ampak v duševnem.«

Urška: »Moj Bog, stric, tako sem se že prestrašila!«

DOBER KONEC, VSE DOBRO

»Draga Veronika, ali me imaš rada?«

»Imam, Peter.«

»Zelo, dragica?«

»Da, Peter, zelo.«

»Kaj misliš, ali nama bi oče, če se poročiva, postavil hišo?«

»Bi, Peter.«

»Morda me bo tudi v svojo trgovino sprejel?«

»Bo, Peter.«

»Morda bo poravnal tudi moje dolgove?«

»Bo, Peter.«

»Draga moja, ali se hočeš poročiti z meno?«

»Ne, Peter.«

UGANKE IN MREŽE – KDO JIH RAZVEŽE

REK

(Kozma, Ljubljana. — 15 pik.)

Mlaka, Rodos, Retje, Norma, Ostia.

PISMO

(Tone, Kranj. — 21 pik.)

Nekdo je prejel pismo, a prebrati je znal samo prvi stavek: Danes se povsod zahteva »vstopna zrelost u...«. Naprej ni znal; napisano pa je bilo: K dnlen bē ghiji eiaibei ē šklmn du šhibmž!

PREDPUSTNE ZABAVE

(Tek, Ljubljana. — 14 pik.)

14. 1. Union: Prireditel akademikov.
17. 1. Svetosavska proslava na Taboru.
20. 1. Union: Ples Jadranske straže.
24. 1. Maškerada na Taboru.
27. 1. Dimnikarski ples v Kazini.
28. 1. Na Taboru: Planinski ples.
3. 2. Union: Prireditel S. K. Ljubljane.

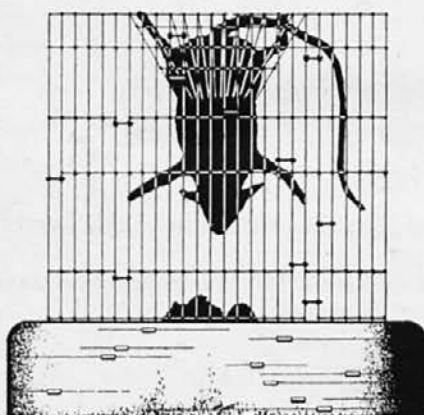
SEŠTEVANKA

(Eva, Ljubljana. — 18 pik.)

$$\begin{aligned} & 3e + 2d + 4a + 6č + 2č + 3c + \\ & + 4d + 2d + 3d + 3c + 5č + 4č + \\ & + 2č + 4a + 4d + 6d + 3d + 4a + \\ & + 6c = ? \end{aligned}$$

PAST

(Castor & Pollux, Maribor. — 25 pik.)

VETROVNICA

(Dolmit, Št. Rupert. — 20 pik.)

UGANKA

(Janko Moder, Dol. — 17 pik.)

Z b posestvo je državno,
s c je mesto mikavno,
z m je štajerska vasica,
v z diši nam klobasica.

PEČ

(Nace Cuderman, Tupaliče. — 16 pik.)

IZ VODNIKA

(Pirnat, Ljubljana. — 19 pik.)

Dan za span-je ni,
Na-šel um boš ti,
Iš-če-jo te sre-če ča-si!

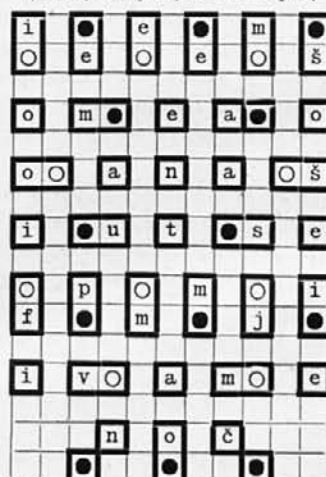
KOLENDAR

(E. Kleč, Kranj. — 15 pik.)

12	nedelja
Mladen	
13	ponedeljek
Andrej	
14	torek
Izak	
15	sreda
Anton	
16	četrtek
Albin, škof	
17	petek
Lukrecija	
18	sobota
Sv. Jedert	

VREMENSKA

(Prokijon, Ljubljana. — 24 pik.)

REŠITEV UGANK V JANUARSKI ŠTEVILKI

Tvoje srce. Začnemo spodaj pri S in gremo na zgornji R, potem pa še od drugih skupin pobere prve črke. Nadaljujemo v istem redu z drugimi črkami itd., da dobiš: Srečen Božič boš imel samo, če Zveličar tudi v tvojem srcu rojen bo!

Obrestovanje efektov. Po ključu (??) sestavi abecedo v obliko romba in jemlji nato samo čiste obresti — cele povedo vrsto, desetine pa črko iz tiste vrste. — Denar oči oslepi.

Besednica. Prebršana glava in pridne rokó so večje bogastvo kot zlate goré.

Konjiček. Sveta noč, blažena noč! Radostno pevajoč angeli Gospoda slave,

mir ljudem na zemlji žele. Človek, zdaj si otef!

Račun. Ključ je v naslovu: račun. V prvi navpični vrsti šteje od r naprej, v drugi od a itd., da dobiš: Danes se vam je rodil v mestu Davidovem Zveličar, ki je Kristus Gospod. Sv. p.

Božična. Jemlji po dve črki skupaj. Začni v tretji vrsti v sredi, nato v prvi levo, potem desno, nato v drugi vrsti v sredi, na levi, potem na desni; v prvi vrsti v sredi, v tretji na levi, potem na desni itd. — Oj polnoč skrivnostna, z višave zapoj, da mir bo in sreča na zemlji nocoj! Neubauer.

Posetnica. Okrajni načelnik.

Ugankarji Mladike. Število črk v imenu pove, katero črko vzemi

iz priimka. — Vsem ugankarjem srečno novo leto!

Računska naloga. Pšenice je dobil 19 kg, rži 1 kg, ječmena 80 kg.

Dopolnjevalka. Dinar, roman; opeka, agava; Mljet, Tamiš; oblak, Kro-pa; vstop, pesem; lbsen, njiva; nagib, brest; arhiv, Verdi. — Domovina, naša mati.

Računska. Abecedni kvadrat. — Najtežji račun je Bog.

Uganka. Ročnik, naročnik, poročnik, priročnik.

Kritiku. Rešuj po ključu, ki ti ga kažejo križci za 1. in 2. vrsto, krogi za 3. in 4. vrsto in zvezdice za 5. in 6. vrsto. Ni vse med nami zrno in vse ni pleva; kdor sodi eno ali drugo, ta je — šleva!

Rešitve je treba poslati do 20. vsakega meseca na naslov: Janko Moder, Dol pri Ljubljani. — Zastavljavci ugank naj pošiljajo tudi svoje rokopise na isti naslov.

MISLI

O UMETNOSTI

Uspeh v umetnosti (n. pr. v gledališču), dosežen z intrigo, ni uspeh!

Pri presojanju slovenske besedne umetnosti pade večkrat (posebno pri ocenjevalcih v tujini) mnenje, da sodobnost nima osrednje osebnosti, ki bi povzročila svojo šolo. Zakaj ne? Zdi se, da so naši sodobni pesniki in pisatelji vse premalo izobraženi in šolani v svoji stroki in na splošno. Ne živijo samo za umetnost in so le mimogrede — literati. Prednost tega je sicer v večji neposrednosti in življenjskosti njihovih del nasproti togim metodam šole, slabša stran pa so ozke meje obzorja in morda še višina. Seveda so to le moje misli.

O ZNANSTVU

Znanstveno delo pri nas je breznačrtno: vsak posameznik si poišče življenjsko nalogo in še v to se le slučajno zabubi, ne po kakšni višji zahtevi ali nasvetu. Tako se pri nas mlad znanstvenik vrže na raziskovanje stvari (žene ga morda zanimanje), o kateri je že na kupe zbrane literature. Nihče mu ne zna ali noče svetovati, kje so še nezorane ledine. Ko pa potem sam pride do tja, od koder mu kaže razgled, kje bi bilo treba začeti z neraziskanim poljem, ga že prehití smrt...

O POLITIKI

Vse šolske zgodovine nehoté pojejo hvalo absolutizmu in centralizmu: vedno namreč poudarjajo, kako je močna roka (navadno vladar) napravila državo močno s tem, da je napravila red in uničila vse svobodno mišljenje, kako je premagala sosede in povečala svoje ozemlje — bil je sploh Veliki Ta in Ta, Mogočni, Silni itd. Zgodovina nato vedno molči, koliko ljudi je trpelo zaradi tega njegovega »urejevanja«... Da, vladarji s priimki Pravični, Dobri so tako redki v zgodovini!

Vprašanje, kdaj je narod ali država res močna, tiči povsem nekje drugje; menda v vprašanju, če je najnižje ljudstvo zadovoljno, če je sito, če ima delo itd. Bodoča šolska zgodovina, pisana na podlagi sociologije, bo najbrž prinesla ravno obratne podatke...

O VERI

Iz preteklosti imamo ohranjeno navado, da povsod na formularjih pri osebnih podatkih takoj na drugem mestu zapisujemo podatek o veroizpovedi. To je pač tudi dokaz, kako važen je bil nekoč ta podatek o človeku. In danes? Kako mehanično, z malce ironije se to zapisuje in kako malo pomembno je sploh to, kar se zapiše! Kdo neki še to kje upošteva!

O KOMOLCIH IN KRUHU

Saj včasih res več ne vem, ali je to zlo ali dobro naše dobe, da le nasilen človek pride naprej! Lakota (tudi duhovna) je največja moč, so dejali včasih. Tisti drugi, ki niso nasilni, potem takem niso lačni...?

L. S.

LISTNICA UREDNIŠTVA

KAKŠNE KNJIGE BI LJUDJE RADI BRALI?

Slovenskim pisateljem, zlasti mlajšim, naj sporočimo, kakšne knjige pričakujejo ljudje od njih. Prejeli smo prezanimivo pismo preproste udinje Mohorjeve družbe, ki dokazuje, da je za ljudsko knjigo le »stvarnost« prava literarna »smer«. Piše nam:

»Pri naši hiši imamo Mohorjeve knjige že od leta 1870. Takrat so jih seveda še moji starši dobivali. Ker so pa ljudje vedeli in še vedo, da imamo veliko knjig, neprenehoma prosijo na posodo, pa večinoma vsak zahteva le stare knjige, rekši, da so te veliko lepše ko nove. In tako smo vedno izposojali: Robinsona, Žalost in veselje, Poganstvo in krst, Miklovo Zalo, Dorico, Troje angelskih češčenj itd. itd. Pri tem izposojanju se nam je mnogo knjig obrabilo, veliko jih celó nazaj nismo dobili, pa smo sproti druge naročili, med njimi tudi knjigo Žalost in veselje, ki je po sodbi mnogih najlepša knjiga, kar jih je kdaj izdala Mohorjeva družba. Ko smo jo vdrugič naročili, je šla od rok do rok, tako da je nazadnje izginila brez sledu. Mislim sem jo tretjič naročiti in sem večkrat spraševala v Celju pri družbi, pa se je reklo, da je pošla. To je velika škoda. (Bo kmalu spet na prodaj. Op. ur.) Pisana je tako zanimivo, da je ni moč dati iz rok. Medtem ko novodobni pisatelji svoje bralce dolgočasijo s tem, kako se rosa svetlika pa listje šušti, pa kako se travne bilke pozibavajo v lahнем vetriču, pa po več strani izpolnijo s takim nezanimivim besedičenjem, da se človeku kar zdeha zraven in se zdi škoda časa za tako brezkoristno čitanje, prične omenjena knjiga takoj: Peter Grmar je živel že več let v samotni koči ob Savi. To je kleno zrnje brez plev, da je res vredno čitati...« Kogar se tiče, naj premišlja!

Fr. B. Poslali ste ciklus šestih sonetov »Na blaznih poteh«. Vidi se, da je sonet dandanes zopet zelo gojena pesniška vrsta. In res, marsikateremu razpoloženju tega časa se s svojo resnobno obliko zelo prilega. Vaša lirika je socialno udarna in ima sem in tja vsebinsko tehtne podobe. Nekatera mesta pa so spet pretežka in celo manj določno izražena. Ta mrak bi »Mladika« težko prenesla!

UGANKARJEM MLADIKE

REŠILCI UGANK IZ JANUARSKE ŠTEVILKE

Vse so rešili: Baša Lenčka, Boštele Anton, Bulovec Ivo, Gros Ančka, Gros Francka, Jeraša Janez, Klobovs Anton, Kozjek Franc, Kočmur Pavla, Kunstelj France, Kovačič Fr., Lovšin Vinko, Mihelčič Franc, Pavlin France, Rotar Marija, Škrbe Stanko.

Aleš France (184), Debevec Krista (150), Imperl Peter (109), Jug Franjo (122), Kalan Minka (162), Kiferle Danica (100), Lipoglavšek Slava (184), Lukovšek Ivanka (162), Modrinjak France (190), Ornik Cecilija (100), Provincijalat franč. reda (109), Rakovec Josip (184), Sodja Franc (122), Tršinar Slavko (132), Videnšek Ana (184).

Kovač Franc (70), Regali Ivanka (81), Safošnik Jakob (85).

IZZREBANI SO BILI

Za prvo nagrado: Kovačič Franc, dijak, Škofja Loka, Sv. Duh 19.

Za drugo nagrado: Rotar Marija, knjigovodkinja, Ljubljana, Ilirska 27; Lovšin Vinko, župnik, Litija.

Za tretjo nagrado: Lukovšek I., Naklo pri Kranju; Rakovec Marija, sopr. ravn., Ljubljana, Poljanski nasip 10/1; Jug Franjo, višji kontrolor, kolonija Min. Saobračaja 18/9. Beograd IX.

TEKMOVANJE ZASTAVLJAVCEV

Crstori & Pollux, Maribor (6); Tone, Ljubljana; Prokijon, Ljubljana (5); Janko Moder, Dol; Tek, Ljubljana; Muc, Ljubljana (2); Arnšek Jože, Sv. Jedert; Dun, Ljubljana; Nace Cuderman, Tupaliče; Fek, Ljubljana (1).

RAZPIS NAGRAD ZA FEBRUAR

POMENKI

Za 1. nagrado: šest platnenih brisač v vrednosti 100 din.
Za 2. nagrado: Dve knjižni nagradi iz založbe Mohorjeve družbe v vrednosti po 30 dinarjev.

Za 3. nagrado: Tri knjižne nagrade iz založbe Mohorjeve družbe v vrednosti po 20 dinarjev.

Prvo nagrado naj izžrebani vselej dvigne v podružnici Mohorjeve knjigarne v Ljubljani, za ostale naj si pa izžrebani ogledajo podrobna navodila v letošnji prvi številki Mladike.

Danica, Ribnica: Uganke sem prejel.
Pirnat, Ljubljana: Poslano bom delno porabil.
Fek, Ljubljana: Tvoje uganke bodo počasi prišle na vrsto.

Nace Cuderman, Tupaliče: Nekaj bo priobčenih, druge pa pojdejo v koš.

Tone, Ljubljana: Tvoja uganka je za naš kotiček prevelika. Drugič tudi na to misli.

KNJIŽNE NAGRADE MLADIKE

Vse cenjene naročnice in naročnike ponovno opozarjamo na knjižne nagrade našega lista. Prosimo pa, da se točno ravnate po spodaj navedenih navodilih:

1. Vsaka naročnica in vsak naročnik, ki nam bo do 15. februarja 1940 poslal vsaj polletno naročnino (42 oziroma 50 din) za leto 1940, dobi brezplačno knjigo **V PLAMENIH RDEČEGA PEKLA**. Naročnice in naročniki pa, ki nam bodo do 15. februarja poslali celoletno naročnino (84 oziroma 100 din) za leto 1940, dobé brezplačno **KNJIGO O SPORTU**.
2. Ko nam boste poslali naročnino, pridenite za odpravnino knjige **V plamenih rdečega pekla** 2 din, za odpravnino **Knjige o sportu** pa 4 din.

3. Kdor nam z naročnino ne bo nakazal tudi odpravnine, ne bo dobil knjižne nagrade.

4. Knjige, ki jih dajemo za nagrado, so broširane. Če želi kdo vezano knjigo, naj pošlje obenem z naročnino: za knjigo »V plamenih rdečega pekla« 8 din (odpravnina in veznina), za »Knjigo o sportu« pa 13 din (odpravnina in veznina).

5. Vsaka naročnica in vsak naročnik, ki želi knjižno nagrado, naj to zanesljivo na hrbtu položnice navede. S tem se izključujejo morebitne pomote.

6. Kdor je že poslal naročnino pa ni pridal odpravnine, naj nam jo naknadno pošlje (lahko tudi v znamkah). Po prejemu odpravnine mu bomo poslali knjigo.

Uprava Mladike

HRANILNICA DRAVSKE BANOVINE CELJE • KOČEVJE • LJUBLJANA • MARIBOR

Obrestna mera za vloge znaša do 5%

Za vloge in obresti jamči Dravska banovina z vsem premoženjem in vso davčno močjo!